

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ І ЖУРНАЛІСТИКИ

Матеріали

Всеукраїнської наукової конференції
учнівської та студентської молоді

*«Актуальні питання сучасної
філології та журналістики»*

7 листопада 2024 року
Тернопіль

Рекомендовано до друку вченою радою факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № _ від 24 грудня 2024 р.)

Збірник тез Всеукраїнської студентської наукової конференції «Актуальні питання сучасної філології і журналістики». Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2024. 124 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської студентської наукової інтернет-конференції з актуальних питань дослідження мови, методики її навчання та журналістики. Конференція зібрала студентів з різних міст України. Матеріали конференції можуть бути цікавими та корисними для науковців, аспірантів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів.

Рецензенти:

НАТАЛІЯ ГРИЦАК – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української та зарубіжної літератур і методик їх навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

ТЕТЯНА САВЧИН – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

ТЕТЯНА ЮРЧИШИН – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій Західноукраїнського національного університету.

Головний редактор

ТЕТЯНА ВІЛЬЧИНСЬКА – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та славістики, завідувач кафедри української мови та славістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Заступники головного редактора:

ГАЛИНА БАЧИНСЬКА – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

ОКСАНА ВЕРБОВЕЦЬКА – кандидат філологічних наук, викладач кафедри української мови та славістики, заступник декана з навчальної роботи факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

ГАЛИНА ВИШНЕВСЬКА - кандидат філологічних наук, викладач кафедри української мови та славістики факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних і посилань.

Адреса кафедри: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, каб. 68, м. Тернопіль, 46027 E-mail: kafedra.movoznavstva.tnpu@gmail.com

© Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2024

Богдана Мартинюк,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник:
д-р філол. наук, проф. Любов Струганець

ЗМІНА СЕМАНТИКО-СТИЛЬОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК БОГОСЛОВСЬКОЇ ЛЕКСИКИ В МАСМЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ

У сучасній українській літературній мові відбувається активний перехід богословської лексики у загальномовний вжиток, зокрема й у мову ЗМІ. М. Навальна називає такий процес лексичною дифузністю у мові масмедіа, зокрема зазначає: «Перше десятиріччя ХХІ ст. виявилось ще розкутішим у використанні лексики в українських засобах масової інформації, що зумовило потребу спеціального дослідження лексичної дифузності» [1, с. 9]. З огляду на сказане така проблематика видається актуальною.

Мета нашої розвідки – висвітлити зміни семантико-стильових характеристик богословської лексики в сучасній мовній практиці. Матеріалом аналізу слугують українські масмедіа.

У сучасному мовознавстві функціонують поняття «релігійна термінологія», «сакральна термінологія», «християнсько-богословська термінологія», «богословська термінологія». На думку С. Яремчука, «богословські терміни – це назви релігійних уявлень, понять і категорій, а також назви дій, процесів, об'єктів, символів і суб'єктів релігійної практики» [3]. Богословська лексика постійно перебуває у центрі уваги лінгвістів. Семантико-стильові характеристики цього сегмента словникового складу знайшли відображення у дослідженнях В. Німчука, Н. Пуряєвої, Л. Струганець, А. Ковтун, Ю. Осінчука та ін.

Розмежовуємо богословську термінологію і богословську лексику (за Л. Струганець) таким чином: якщо матеріалом дослідження слугує мова засобів масової інформації або ж загальномовні словники, то об'єкт

дослідження – богословська лексика; якщо аналізуємо фаховий текст, тоді об'єктом дослідження постає богословська термінологія [2].

Богословська лексика функціонує у масмедійних текстах з оновленим стилістичним статусом – як детермінологізовані лексичні одиниці. Лексеми задіяні із прямим і переносним значенням. Наприклад, лексема *grіx* у контексті *Вторгнення на Донбас було першим «grіxом» Росії* (lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/313702) є носієм прямого значення, оскільки вести війну – це, звісно, порушення релігійно-моральних настанов, у тому числі Божої заповіді «Не вбивай».

Детермінологізована богословська лексика використана в ЗМІ для висвітлення різної проблематики – політичної, військової, культурної. Лексема *рай* у масмедіа функціонує здебільшого в переносному значенні із позитивною конотацією: *Режисери «кінематографічного раю», так часто називають Францію...* (zn.ua/ukr/ART/kinovesna_po-frantsuzkomu.html). Проте спостерігаємо вживання цієї лексеми і з негативним відтінком, навіть у саркастичному значенні. Зокрема фіксуємо утворення оксюмору *жахиття раю*: *Жахиття їхнього раю стають більш ніж зримими: арешти, розстріли, голод* (zn.ua/ukr/SOCIUM/sim_ritualnih_troyand.html).

До частотних одиниць із тематичної групи богословської лексики у масмедійних текстах військової, політичної, економічної тематики належить слово *пекло*: *Ставки зроблені – грошей більше немає: у росії починається економічне пекло* (24tv.ua/rosiyi-pochinayetsya-ekonomichne-peklo-povyazane).

Отже, детермінологізована богословська лексика використана в сучасних масмедіа здебільшого зі стилістичною метою: дати оцінку ситуаціям, явищам, подіям. Семантико-функціональні параметри цього сегмента словникового складу потребують подальшого вивчення.

Список використаної літератури

1. Навальна М. І. Динаміка лексики української періодики початку ХХІ ст.: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с.

2. Струганець Л. Богословська лексика: особливості кодифікації та реалізації в сучасній мовній практиці. *Слово і Церква як духовно-культурні домінанти української ідентичності: збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції 13-14 листопада 2023 р. Б.* / за ред. владика Володимира Фірмана. Тернопіль: Підручники і посібники, 2024. С. 232-243.

3. Яремчук С. Система богословських термінів: семантика лексем *АПОСТОЛ, БІБЛІЯ, ЄВАНГЕЛІЄ*. URL: https://vlp.com.ua/files/19_36.pdf

Діана Бійчук,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Галина Бачинська

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ГАСТРОНІМІВ ПОЛЬСЬКОЇ КУХНІ

Кожна країна унікальна своєю кухнею, яка формується згідно з культурно-історичними та географічними особливостями і відображає властивості смаків, ароматів та національних звичаїв. Польща – це держава з надзвичайно багатою спадщиною. Вона вирізняється своїми унікальними стравами. Кухня цієї країни заснована на традиційних продуктах, які використовуються вже століттями, а їх приготування передається роками - від старого до малого.

Актуальність теми полягає у дослідженні польських гастронімів, тому що саме вони відображають ментальні, етнографічні та побутові особливості польського етносу. До цього часу дослідження цієї групи лексики як системи мали загальний характер, тому існує необхідність детально проаналізувати структурно-семантичні риси кулінарних лексем Польщі.

Метою статті є дослідження особливостей польської кулінарної лексики, її етимології та граматичних особливостей.

Серед культурних елементів, які дають можливість найточніше виявити етнокультурну складову певного концепту, особливе місце займають лексичні одиниці, що позначають страви та напої – **гастроніми** - (від грецьк. *gastros* «шлунок» + *nomos* «закон» + *опута* «ім'я»), бо «національна їжа – це та частина Космосу, що переходить до нас усередину і стає частиною мікрокосмосу. Їжа – це посередник між внутрішнім та зовнішнім світами», тому такі реалії матеріальної культури, як національні кухні, страви, що формуються на основі спільного для певного народу смакових відчуттів, є невід'ємною частиною національної культури кожного народу і являють собою цінності» [2, с. 36].

Кулінарна лексика є однією з найдавніших груп словникового складу. У вітчизняному мовознавстві традиційно виділяють 21 тематичну групу основного лексичного фонду, до однієї з яких відносяться назви предметів харчування і страв: молоко, м'ясо, мед, хліб, борщ, куліш тощо. До сучасної кулінарної лексики належать терміни, номенклатура, професіоналізми та різноманітні власні назви страв.

Польські гастроніми досліджували L. Przymuszała, M. Dawidziak-Kładoczna, M. Witaszek Samborska, Juliusz Długosz, Janusz Adamowski, Anna Dybcińska, Tadeusz Lehr-Splawiński та ін.

Аналізуючи семантико-структурні особливості польських глютонімів, ми слідували такій класифікації: гастроніми на позначення перших страв; гастроніми на позначення других страв, із них окремо виділили найменування м'ясних страв, рибних, страви із борошна, овочів та фруктів. Також приділили увагу гастронімам на позначення десертів і напоїв.

Особливістю польської кухні є велике розмаїття **zup** і **wywarów**, приготованих із місцевих рослин, круп, м'ясних продуктів, овочів і фруктів. Королем польських страв у поляків є **żurek**. Назва супу походить від німецького слова "sauerk", що в перекладі означає кислий. Розрізняють "żurek z białą kielbasą", "żurek z grzybami" – лексеми мотивовані основним компонентом страви; "żurek lemkowski", "szlachetny żurek z kozim serem"–

мотивовані етнонімом; "*żurek góralski*" – мотивовані топонімом; "*tradycyjny żurek wielkanocny*", "*żurek postny*", "*żurek wigilijny z grzybami*" – мотивовані релігійними чинниками, "*żurek biały*" – лексеми мотивовані кольором. У польській кухні є навіть "*żurek ekspresowy*", семантика якого вказує на час приготування.

Різноманітність гастронімів на позначення перших страв польської кухні обумовлена різними критеріями: **топонімом** — "*żurek staropolski*", "*barszcz ukraiński*", "*bułgarski chłodnik*", "*mazurska zupa rybna*", "*regionalna kartoflanka*"; **етнонімом** — "*grochówka wojskowa*", "*zupa cygańska*", "*bullion szlachetny zborowikami*"; **основним компонентом-конкретизатором** — "*barszcz z uszkami*", "*chłodnik z pomidorów i papryki*", "*zupa pomidorowa z mlekiem kokosowym*", "*zupa wiśniowa*", "*rosół z królika*"; **кольором** — "*barszcz czerwony*", "*barszcz biały na zakwasie z kapusty kiszonej*", "*zielony chłodnik z awokado*"; **способом/часом приготування** — "*zupa cebulowa zapiekana z serem francuzkim*", "*szybka zupa z ciecierzycy*", "*zalewajka*"; **сезонністю** — "*letnia zupa jarzynowa*"; **релігійними чинниками** — "*wigilijna zupa grzybowa*", "*wigilijny barszcz czerwony z uszkami*". Більшість цих гастронімів за своєю конструкцією дво- і трикомпонентні іменниково-прикметникові або ж двокомпонентні іменникові, мотивовані різними критеріями.

До других страв польської кухні належать: "*kasza gryczana*", "*kasza jaglana*", "*kasza jęczmienna*" – двокомпонентні конструкції, де залежне означення є стрижневим елементом страви та вказує на різновид каші / крупи [3] ; "*bigos*" – страва походить від німецького *becken* ("рубати", "різати") і вказує на спосіб приготування, оскільки складниками є капуста, різні види м'яса, які потрібно різати.

Семантика польських "*gołąbków*" мотивована формою страви. Вважається, що під час приготування голубці набувають округлої форми, схожої на груди голуба. Крім того, після термічної обробки капустяне листя стає світло-зеленим або з легким блакитним відтінком, що також може викликати асоціації з голубами.

Що ж стосується м'ясних страв, то виділимо такі групи: назви, що походять від частини туші (органів) тварини і вказують на м'ясну страву: "*pierś kaczki z sosem wiśniowo-jabłkowym*", "*ryż zapiekany z aromatycznymi udkami kurczaka*", "*bitki wieprzowe*", "*kiszka ziemnaczana*", "*zrazy wołowe*", "*kotlet schabowy*" – назва "**schabowy**" пов'язана зі словом *schab*, що в польській мові означає свинячу корейку або відбивну зі свинини, яка є основою цієї страви; "*pulpety z indyka w sosie kurkowym*"; основний компонент приготування: "*stek z dzika z miętą i tymiankiem*", "*kotlety mielone z młodymi ziemniakami*"; найменування страви, що вказує на спосіб її приготування: "*boczek pieczony*", "*duszone żeberka*", "*grillowany jeleń*"; назва тварини, риби – назва страви: "*kaczka z chrupiącą glazurowaną skórką*", "*gęś faszerowana jabłkami z goździkami i cynamonem*"; найменування страв, мотивовані географічними чинниками (є топонімами): "*kurczak po toskańsku*"; "*tradycyjna maczanka krakowska*". Більшість гастронімів є складними конструкціями у формі іменників і прикметників.

Польська кухня переважно базується на прісноводній рибі, виловленій із озер, ставків і річок, а також раках, які невідомі в західноєвропейських кухнях і нагадують закордонних лобстерів. Морська риба в польській кухні здебільшого була представлена оселедцем, який завдяки солінню добре зберігався й транспортувався на далекі від моря території, проте на сьогодні активно використовуються швидкопсувні морепродукти, як-от устриці, лосось чи креветки, вживається рибна ікра у великих кількостях. Більшість глутонімів цієї підгрупи є багатокомпонентними. Це складні конструкції у формі іменників і прикметників.

Іменниково-прикметникові конструкції, які утворені на основі таких семантичних переходів: "*łosoś w kremowym sosie czosnkowym*", "*kotlety śledziowe*" – назва частини туші (органів) тварини – рибна страву; "*karp smażony z sałatką ziemniaczaną*", "*jesiotr maślany z soczewicą i sosem grzybowym*" – залежне слово-означення виступає стрижневим компонентом страви; "*stek z tuńczyka po francuzku*", "*śledzie po kaszubsku*", "*karp po żydowsku*" – страви,

мотивовані географічними чинниками; "*grillowana makrela w ostrej marynacie*", "*dorsz na parze*" – страви, мотивовані способом приготування.

Одна із найвідоміших страв із борошна в польській кухні – це традиційні "**pierogi**". Розрізняють "*pierogi z ziemniakami*", "*pierogi z twarogiem*", "*pierogi z dżemem*", "*pierogi z jagodami*" – двокомпонентні іменникові кулінарні форми Н. в. + О. в. одн. і мн., мотивовані основним компонентом страви.

Серед найпопулярніших страв із використанням овочів і фруктів можна виділити такі: "*kartoflak*", "*mizeria*", "*peperonata*" – прості іменникові односемні конструкції, мотивовані основним компонентом-конкретизатором. "*Salatka z ryżem i tuńczykiem*" – складна іменниково-прикметникова конструкція, в якій залежне слово-означення і виступає тим головним компонентом приготування страви, "*salatka wiosenna*" – страва мотивована сезонністю, а "*salatka grecka*" дає нам зрозуміти, що утворена від топоніма.

Польська "*szarlotka*", "*makowiec*", "*rogaliki*", "*pączki*", "*serniki*", "*babki*", "*tamałyga*", "*naleśniki*" за структурним аспектом є простими іменниковими односемними конструкціями (Н. в. одн. та множ.). Ці популярні страви надзвичайно поширені у Польщі і відображають національні традиції у випічці та десертах. Вони часто мають просту, але водночас насичену рецептуру, що передає характерні риси польської кухні – любов до солодкого, використання місцевих інгредієнтів (яблук, сиру, маку) та збереження класичних рецептів у сімейних традиціях.

У Польщі існує багато традиційних напоїв, з яких два найпопулярніші – "*Żubrówka*" і "*kompot*" [4]. Зубрівка — це горілка, настояна або змішана з екстрактом трави "чаполоч пахуча" або "зубрівка". Назва рослини пов'язана з тим, що вона є кормом для зубрів. Кажуть, що вони так полюбляють цю траву, бо в ній міститься кумарин — афродизіак. Окрім того, трава зубрівки та настоянки з неї здавна використовувалася в народній медицині. Тому сміло можемо сказати, що ця лексема мотивована лікувальним компонентом [1].

Компотів у поляків безліч. Найчастіше ці гастроніми мотивовані основним компонентом приготування і за структурою є двокомпонентними

іменниковими кулінаронами у формі Н. в. + О. в. одн. і мн.: "kompot z czereśni", "kompot z suszu", "kompot jabłkowy", "kompot z truskawek mrożonych".

Поляки, як українці, любляють пити каву. На завершення хотіла би сказати, що польська "biała kawa" означає "кава з молоком", тобто при перекладі ми вказуємо інгредієнт напою (молоко), завдяки якому ця лексема отримала назву *biała* (біла, як молоко). Такий варіант як "kawa z mlekiem" у польській кухні не простежується.

Отже, лексика польської гастрономії багата на назви, які відображають не лише склад і методи приготування страв, але й відображають історико-культурні традиції країни. Структурний аналіз показав, що більшість гастронімів утворені як прості іменникові односемні або ж дво- чи трикомпонентні іменниково-прикметникові. Семантичний аналіз виявив, що назви найчастіше мотивовані головним компонентом приготування, але й можна виокремити гастроніми утворені від топонімів, етнонімів, обумовлені релігійними чинниками. Таким чином, польські гастроніми не лише називають страви, а й виконують важливу культурну функцію, будучи вагомим елементом польської мовної і кулінарної спадщини.

Список використаної літератури

1. Зубровка — напій зубрів чи полководців? URL: <https://bayadera.ua/posts/zubrovka--napitok-zubrov-ili-polkovodcev> (дата звернення: 31.10.2024)
2. Каракевич Р. О. Лінгвокультуремна асиметрія гастронімів (на матеріалі німецької та української мов) . *Молодий вчений*. 2020. № 3.2. С. 35-40
3. Magdalena Kasprzyk-Chevriaux. Wszystkie nasze polskie kasze. URL: <https://culture.pl/pl/artykul/wszystkie-nasze-polskie-kasze> (дата звернення: 31.10.2024)
4. Plboutique. Tradycyjne napoje polskie. URL: <https://polandboutique.com/tradycyjne-napoje-polskie/> (дата звернення: 31.10.2024)

Дарина Саценко,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:
канд. філол. наук, доц. Ніна Свистун

СЛОВОТВОРЧІ ЕПІТЕТНІ КОНСТРУКЦІЇ У РОМАНІ ІЛЛАРІОНА ПАВЛЮКА «Я БАЧУ, ВАС ЦІКАВИТЬ ПІТЬМА»

Функціонування епітетів у літературних текстах є ключовим аспектом, що досліджується у сфері стилістики та мовознавства. Епітети допомагають створювати емоційно виразний текст, що дозволяє розкрити складні психологічні стани персонажів. У романі Іларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить пільма» епітетні конструкції підсилюють атмосферу напруження та сприяють формуванню психологічного контексту, відображаючи специфічний стиль автора. Однак словотворчі та семантичні особливості епітетів у цьому романі потребують глибшого дослідження, що стане важливим для розуміння авторської стилістики.

Епітети як засіб стилістичного оформлення тексту давно привертають увагу лінгвістів і літературознавців. Вони можуть виконувати як інформативну, так і естетичну функцію, привносячи метафоричні й емоційно насичені значення. Такі дослідники, як О. Потебня та С. Єрмоленко заклали основу для розуміння епітетів як елементів, що не лише описують зовнішні ознаки об'єкта, але й містять прихований смисл. Однак питання взаємодії епітетів і словотворчих засобів у сучасних текстах потребує подальшого аналізу. У творчості Іларіона Павлюка епітетні конструкції виступають важливим засобом передачі емоцій і глибокого підтексту.

Актуальність нашої роботи полягає у відсутності детальних досліджень, що стосуються мовного багатства творів Іларіона Павлюка, зокрема на рівні словотвору епітетів. Його літературна спадщина містить широкий спектр словесних засобів, які варто дослідити для кращого розуміння

сучасної літературної мови, її лексичного і стилістичного потенціалу, а також для оцінки впливу таких конструкцій на сприйняття читача.

Метою цього дослідження є виявлення та аналіз лексико-словотворчих особливостей епітетних конструкцій у романі Іларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить п'ятьма», а також з'ясування їхньої ролі у створенні образів і передачі емоційного стану персонажів.

Словотворчі засоби у романі Іларіона Павлюка «Я бачу, вас цікавить п'ятьма» допомагають поглибити образи персонажів і надати їм унікальних характеристик. Автор активно використовує новотвори, які не лише конкретизують явища, а й додають тексту виразності. Основою таких епітетів є морфемні елементи мови та поєднання прикметників, які надають тексту динамічності та неповторності [2, с. 160–163].

Епітети у романі можна класифікувати на кілька груп:

- епітети, утворені на основі поєднання іменників і дієслів. Прикладом є епітет *«параноїдальний характер»*: «Розмова набула параноїдального характеру» [3, с. 303];

- прикметниково-іменникові епітети: *«лопухоподібний смартфон»*, *«кривоногий стілець»*. Ці конструкції дозволяють автору створювати більш живі образи, як, наприклад, у реченні: *«Він узяв лопухоподібний смартфон, нерішуче натиснув на потрібне ім'я»* [3, с. 118];

- епітети, що включають кольороназви: *блідо-воскове* (обличчя), *похмуро-сірий* (папір), *матово-чорний* (зіпо), *яскраво-синій* (фон) та інші. Наприклад, *«Кафе “Міраж” зберігало дух 90-х, включаючи похмуро-сірий папір замість серветок»* [3, с. 62];

- епітети, складені з двох прикметників: *нудотно-солодкий* (голос), *п'яжливо-солодка* (полуниця), *неприпустимо-охайні* (нігті): «Не бійся, – нудотно-солодко прошепотів він, підіймаючись» [3, с. 78].

Епітетні конструкції у романі Іларіона Павлюка допомагають створити багатогранні образи, підкреслюючи індивідуальний стиль автора. Використання словотворчих засобів сприяє тому, що текст набуває нових

сміслових відтінків, які допомагають розширити емоційний спектр твору і додають психологічної глибини. У романі семантичні епітети забезпечують тексту емоційність, збагачуючи його додатковими конотаціями, які відображають внутрішній стан персонажів.

Словотворчі епітети у романі Павлюка також сприяють комунікативній взаємодії з читачем, допомагаючи глибше зануритися у світ персонажів та їхні переживання. Використання неологізмів-епітетів, таких як «лопухоподібний», «кривоногий», створює своєрідну стилістичну неповторність автора, роблячи його мову особливо виразною та багатозначною.

Індивідуально-авторські особливості епітетів проявляються в активному використанні епітетів-неологізмів, які додають тексту свіжих емоційних відтінків та сприяють поглибленню сприйняття. Завдяки цим мовним новотворам І. Павлюк підкреслює оригінальність стилю, що дозволяє краще передати емоційну наповненість тексту та підсилити психологічну напругу.

Важливо зазначити, що епітетні конструкції взаємодіють між собою, формуючи єдину систему художніх засобів, яка впливає на загальну стилістичну єдність твору. Вони не тільки доповнюють один одного, а й створюють гармонійне враження від тексту, забезпечуючи його емоційну насиченість. Такий підхід дозволяє І. Павлюку створити оригінальний стиль, який вирізняє його літературну манеру серед інших авторів [1].

Загалом словотворчі епітети у романі Іларіона Павлюка є важливим елементом створення емоційно насиченого тексту, що сприяє розкриттю глибини образів і надає твору унікальної виразності. Завдяки використанню словотворчих засобів автор досягає максимальної образності й емоційної глибини, що робить його стиль впізнаваним. Подальше дослідження епітетних конструкцій у творчості І. Павлюка може допомогти глибше зрозуміти еволюцію української літературної мови та її естетичні можливості в сучасному художньому тексті.

Список використаної літератури

1. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика і культура мови. Київ: Довіра, 1999. 431 с.
38. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 32 с.
3. Павлюк І. «Я бачу, вас цікавить пiтьма»: роман / Іларіон Павлюк; переклад з рос. Вікторії Стах. Львів: Видавництво Старого Лева, 2020. 664 с.

Софія Котис,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Ольга Гайда

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Розвиток української мови – це тривалий і динамічний процес, який постійно змінюється під впливом історичних, культурних, соціальних та інших чинників. Ці зміни торкаються всіх рівнів мовної системи, однак найбільш помітними вони є на лексичному і словотвірному рівнях. Особливо чутливою до таких змін виявляється одна з великих лексичних груп – слова, які відображають жіночу ідентичність, відомі як фемінітиви.

Одним із ключових питань сучасної української мови є саме фемінітиви, які мають на меті відновити гендерну рівність у мовленні. Побутує думка, що чимало фемінітивів, особливо тих, які позначають професійну діяльність, не є властивими для української мови. Однак варто пам'ятати: мова – це жива система, що постійно адаптується до потреб суспільства. До того ж, чи є фемінітиви справді новим явищем для української? Лінгвісти наголошують, що «активізація фемінітивів та процесів їх творення сьогодні пов'язана з новими умовами соціалізації жінок, які суттєво відрізняються від минулого століття» [1, с. 232].

Засоби масової інформації традиційно є одними з перших, хто відображає соціальні зміни. Підвищена увага до питань гендерної рівності та зростання впливу жінок у політичному і соціальному житті призвели до частішого вживання фемінітивів у медіа. Їх використання має різну мету: від акцентування гендерних стереотипів до переосмислення ролей чоловіків і жінок у суспільстві. Вживання фемінітивів у ЗМІ відображає не лише мовні зміни, а й значні культурні та соціальні зрушення. Вони стають інструментом політичної коректності й формування усвідомлення гендерних відмінностей у мовленні.

Еволюція української мови є тривалим і постійним процесом, що тісно переплітається з історичними, культурними та соціальними змінами, які відбуваються в суспільстві. Ці зміни впливають на всі мовні рівні, але найбільше вони помітні в лексиці та словотворенні. Особливо цікавою в цьому контексті є категорія слів, які відображають жіночу ідентичність — фемінітиви.

Сучасна українська мова стикається з викликом, який ставить використання фемінітивів. Основною метою цієї лексичної групи є відновлення рівності між чоловічими та жіночими формами мовлення. Чимало людей вважає, що багато фемінітивів є нехарактерними для української мови, особливо якщо йдеться про назви професій. Проте варто пам'ятати: мова — це динамічне явище, яке постійно змінюється та пристосовується до потреб сучасності. Більше того, фемінітиви мають глибоке коріння в історії української мови. Лінгвісти наголошують, що актуалізація цієї лексичної групи пов'язана із соціальними змінами та зростанням ролі жінок у сучасному суспільстві [1, с. 232].

Засоби масової інформації є першими, хто реагує на трансформації в суспільстві. Підвищення уваги до гендерної рівності та активна участь жінок у політичному та соціальному житті сприяли зростанню популярності фемінітивів у медіа. Їхнє використання у ЗМІ виконує кілька функцій: від

підтримки гендерних стереотипів до спроб змінити уявлення про ролі чоловіків і жінок. Такі процеси відображають ширші соціокультурні зміни. Зокрема, впровадження фемінітивів у медійний дискурс сприяє більшій політичній коректності, підкреслює гендерні відмінності та відповідає прагненню до інклюзивності.

Поява нових фемінітивів нерідко обумовлена виникненням сучасних професій, нових суспільних ролей і змін у гендерних уявленнях. Використання цих форм у медіа демонструє прагнення до більш рівноправного суспільства, де кожен голос почутий. У глобалізованому світі це питання виходить за межі локального контексту, стаючи частиною міжнародних дискусій про гендерну рівність. Аналіз і вивчення цих тенденцій відіграють важливу роль у сучасній лінгвістиці та медіазнавстві [3].

Серед основних груп нових фемінітивів можна виділити назви керівних посад, наукових ступенів, політичних досягнень, професійної діяльності, спортивних звань та інших соціальних і індивідуальних характеристик. Обговорення змін, пов'язаних із прийняттям нового українського правопису та внесенням фемінітивів до класифікатора професій, викликало жваву дискусію. Вона охопила як журналістів і лідерів думок, так і звичайних мовців. Деякі фемінітиви не отримали підтримки через свою новизну, але їхнє поширення в ЗМІ свідчить про намагання адаптувати мову до сучасних реалій.

Традиційні форми фемінітивів, зафіксовані у «Словнику української мови» в 11 томах [4], стосуються різних аспектів життя, включно з професійними та родинними відносинами. Проте сучасність вимагає розширення цього переліку. Незважаючи на спротив деяких мовців, у мас-медіа активно впроваджуються нові фемінітиви, що відображає зміну суспільних настроїв. Журналісти відіграють ключову роль у популяризації цих змін, демонструючи мовні практики, які поступово стають нормою.

Використання фемінітивів, однак, викликає неоднозначну реакцію. З одного боку, вони слугують інструментом гендерної рівності, з іншого — стають об'єктом критики. Це явище потребує глибокого вивчення, яке

охоплюватиме як лінгвістичні, так і соціокультурні аспекти. Адже мова — це не лише засіб спілкування, а й дзеркало суспільних змін.

Подальше дослідження фемінітивів сприятиме кращому розумінню трансформацій у сучасній українській мові та допоможе створити більш толерантне мовне середовище, яке відповідає викликам часу.

Список використаної літератури

1. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. 440 с.
2. Дві причини не вживати фемінітиви. Діаріуш або тиск слова. 2017. URL: <https://maksymus.wordpress.com/2017/11/09/500520/> (дата звернення: 25.10.2024).
3. Малахова О. Фемінітиви – не данина моді, вони властиві українській мові як системі. 2016. URL: <http://womo.ua/olena-malahova/> (дата звернення: 26. 03. 2023).
4. Словник української мови: в 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970—1980.

Юлія Гарасим,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

д-р філол. наук, проф. Тетяна Вільчинська

ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНІЙ ПРОЗІ МАКСА КІДРУКА

Контекстуальне вживання і функціонування фразем у художніх текстах стає особливо актуальним впродовж останніх років. Використання фразеологізмів у літературних текстах сприяє формуванню ідіостилю митця та надає творам

особливої неповторності. Сьогодні науковці активно досліджують індивідуальний стиль і особливості його формування в межах літературознавчої або мовознавчої площини. Студіювання специфіки авторського вживання фразеологізмів належить до актуальних проблем сучасної лінгвістики.

«Індивідуальний стиль – це іманентний прояв істотних ознак таланту у конкретному художньому творі, мистецька документалізація своєрідності світосприйняття певного автора, його нахилу до ірраціонального чи раціонального мислення, до міметичних принципів чи розкутого образотворення, його естетичного смаку, що в сукупності формують неповторне духовне явище», – таке визначення цього поняття подано у літературознавчому словнику-довіднику [7, с. 303]. Дослідження письменницького ідіостилію має на меті розкрити особливості використання, експресивність і потенціал різноманітних мовних одиниць у літературних текстах.

Індивідуальне авторське «Я» сучасного українського письменника Макса Кідрука є надзвичайно яскравим, що повною мірою виявляється у всіх його романах, зокрема й науково-фантастичній прозі. Мова творів письменника вирізняється експресивністю, оригінальністю та багатогранністю. Емотивності автор досягає завдяки введенню в текст влучних фразеологічних одиниць (ФО). Варто зазначити, що митець не лише вдало підбирає їх, а й видозмінює або ж повністю модифікує, надаючи ФО нових значень.

Творча трансформація чи модифікація фразеологізмів має на меті конкретні стилістичні завдання. Оскільки фраземи у мовленні виконують функцію образних одиниць, то вони «використовуються з певними художньо-виражальними настановами або набувають того чи іншого емоційного забарвлення» [2, с. 156].

Різні аспекти функціонування, явища трансформації та модифікації стійких сполук у художніх текстах розглядають і ґрунтовно описують у своїх наукових

працях такі дослідники, як: Л. Авксентьєв, В. Білоноженко, М. Вовк, І. Гнатюк, Л. Давиденко, І. Третьякова, В. Ужченко, Л. Чабаненко, Л. Щербачук та інші.

У науковій літературі відомо декілька трактувань понять «трансформація» та «модифікація» ФО. В. Білоноженко та І. Гнатюк зазначають, що це «стилістичний засіб, який полягає у цілеспрямованому оновленні семантики, модифікації структури традиційних ФО» [1, с. 8]. С. Гурбанська стверджує, що «оказіональні трансформації сталих виразів полягають в обов'язковій перебудові структури та, відповідно, семантики сталих виразів, а також у перетворенні їхнього стилістичного забарвлення і виявленні необмежених конотативних можливостей» [3, с. 73].

Як бачимо, на сучасному етапі немає чіткої класифікації індивідуально-авторських трансформацій, тому дотримуємося традиційного поділу прийомів трансформації ФО на дві групи: семантичну (з перетворенням семантики) і структурно-семантичну (з перетворенням структури й семантики).

Проаналізувавши науково-фантастичну прозу Макса Кідрука, можемо стверджувати, що в його творах наявні модифіковані та трансформовані стійкі сполуки обох груп. Досліджуючи авторські модифікації фразем у романах митця, послуговувалися класифікацією українського мовознавця В. Білоноженка. На підставі аналізу виявлених змін мовних фактів можна стверджувати, що в романах митця простежуються такі різновиди структурно-семантичних трансформацій: 1. Лексична заміна компонентів ФО словами вільного вжитку. 2. Поширення/усічення фразеологізму. 3. Контамінація фразеологічних одиниць. 4. Синтаксична інверсія (За Н. Тимошук).

Найчисельнішою з-поміж інших груп є лексична заміна компонентів фразеологізмів, що демонструє заміну одного з компонентів традиційної ФО. У більшості випадків автор замінює один із компонентів фраземи, зберігаючи усталений вигляд інших, тому ми сприймаємо ці фразеологічні одиниці як звичні, наприклад: «*Лише зиркала спідлоба та мовчки сунула назирці*» [4, с. 470], порівняємо: *назирці ходити*. В аналізованому фразеологізмі спостерігаємо заміну компонента *ходити* на слово *сунути*, що увиразнює

традиційну фразему та відповідає реальному змісту зображуваного, адже в цьому випадку мова йде про пересування в певному напрямку, тому лексема *сунути* тематично влітається в контекст і надає ідіомі нового відтінку значення («настирливо рухатися в якомусь напрямку»). Розглянемо ще декілька найпоказовіших, на нашу думку, авторських структурно-семантичних модифікацій ФО цього типу в романах митця.

Так, субституції зазнає традиційний фразеологізм *ховати голову в пісок*. Замінивши структурний компонент *ховати* на слово *заштовхати*, Макс Кідрук вводить у текст роману ФО *заштовхати голову в пісок*, що є більш експресивною. Утворена в такий спосіб стійка сполука корелює із значенням загальновідомої вищезгаданої традиційної ФО, а саме: «уникати небезпеки, тікати від неї», наприклад: «*Ми ще трохи поспілкувалися – я пообіцяв, що обов'язково відведу Теодора до лікаря, – й попрощалися. А потім... **заштовхав голову в пісок***» [6, с. 52].

Багато фразем зазнали поширення або ж усічення компонентного складу, що пов'язано з порушення митцем кількісного складу одиниць. Так було утворено інші подібні одиниці: *крізь землю провалитися, не могли склепити очей, міняти частіше за рукавички, виставляти на показ зуби* тощо.

Поповнення стійких сполук новими компонентами трапляється в аналізованих текстах досить часто. Характерним є додавання заперечної частки *не* в структуру фразеологізмів, що змінює значення традиційного стійкого звороту на протилежне і таким чином утворює антонімічну сполуку. Фраземи подібного типу вважаються авторськими модифікаціями, оскільки не фіксуються у словниках. Наприклад, додавши до фразеологічної одиниці *кривити душею частку не*, письменник надає їй семантики – «бути щирим, нелицемірним». У романі читаємо: «*Марк **не кривив душею**, відповідаючи дідові, що навряд чи вони із Сонєю потоваришують*» [5, с. 66].

Окрім поширення складу ФО, письменник вдається до усічення. Трансформуючи фраземи в такий спосіб, автор опускає ті компоненти, які в конкретних умовах не є семантично стрижневими [1, с. 132]. Макс Кідрук

вдається до редукції традиційних стійких зворотів з метою лаконізації мовлення. Скорочуючи складові компоненти фраземи, митець забирає незначні частини фразеологізмів, як-от: частки, сполучники чи прийменники. Наприклад, фразеологізм *мов (наче) крізь землю провалитися* зазнає усічення і вживається у тексті роману так: «*Машка тупо крізь землю провалилася*» [5, с. 273]. Як бачимо, відсутність слова *мов* на семантику ФО не вплинула.

Зі стилістичного погляду цікавим є трансформований фразеологізм *проїдуть крізь зціплені зуби*. Можна вважати, що цей стійкий зворот Макс Кідрук утворив за допомогою контамінації, тобто схрещування в одному виразі двох чи кількох ФО [1, с. 138]. Так письменник у своєму науково-фантастичному романі «Зазирни у мої сни» з'єднав дві фраземи: 1. ФО *їдуть крізь зуби* + 2. ФО *зціпити зуби*. Аналізований різновид структурно-семантичної модифікації зумовлений наявністю спільного для обох компонентів слова *зуби*. Новоутворена фразеологічна одиниця несе у творі функціональне навантаження та увиразнює значення (спільне для обох стійких сполук) – «говорити повільно, неохоче або ж стримуючи свої почуття», наприклад: «*Як ви смієте? – крізь зціплені зуби проїдив я*» [6, с. 252].

Окрім структурно-семантичних трансформацій фразеологізмів, у творах письменника знаходимо стійкі сполуки, які зазнали семантичної модифікації. Мовознавці зазначають, що «семантична трансформація – це зміни традиційної семантики фразеологізму, спричинені його актуалізацією в особливих контекстуальних умовах, внаслідок чого узуальне фразеологічне значення набуває додаткових відтінків або ж реалізується семантична двоплановість чи то окремих компонентів ФО, чи словосполучення в цілому» [1, с. 84].

У творах Макса Кідрука фразеологізми *залити фарбою* та *насупити брови* зазнають подвійної актуалізації, тобто компоненти цих фразем раніше вживалися як вільні словосполучення, а письменник метафоризував їх і надав цим одиницям фразеологічної семантики. Значення вищезгаданих стійких зворотів ми розуміємо з контексту. Наприклад: «– *Можна поцікавитися, що*

ви задумали? О – Ні. – Дід **насунив брови**, проте очі всміхалися» [5, с. 137]. У цьому реченні вільне словосполучення трансформоване автором у стійку сполуку, значення якої зрозуміле з контексту – «виражати незадоволення». ФО *залити фарбою* також утворилася за допомогою подвійної актуалізації, адже її значення актуалізується саме в тексті: «*Та вона помилялася: настирливий, загострений погляд Анни Ігорівни приклеївся саме до неї, Руті Статник. Дівчина відчула, як обличчя заливає фарбою*» [4, с. 59]. Як бачимо, метафоризоване словосполучення, у якому компоненти втратили свою лексичну самостійність, набуває специфічного фразеологічного значення – «червоніти від зніяковіння».

Отже, дослідивши модифіковані та індивідуально-авторські фразеологізми в науково-фантастичній прозі Макса Кідрука, ми переконалися, що розглянуті стійкі сполуки майстерно змінені автором за допомогою структурно-семантичної або семантичної трансформації. Модифікуючи, доповнюючи та усічуючи фраземи, митець утворює унікальні авторські фразеологізми, що сприяє поповненню української фразеологічної скарбниці. Письменник вдається до подібних трансформацій, щоб зробити розповідь експресивнішою, увиразнити мову творів та евфемізувати зображуване.

Список використаної літератури

1. Білоноженко В., Гнатюк І. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. Київ: Наук. думка, 1999. 156 с.
2. Бойченко Н. О. Стійкі дієслівні сполуки у публіцистичному тексті : типологічні ознаки та експресивний потенціал: автореф. дис. ... к. філол. н. Київ, 2002. 19 с.
3. Гурбанська, С. О. Фразеологічна ідентифікація узуальних та okazіальних стійких висловлювань у художніх текстах. *Studia linguistica: збірник наукових праць / КНУТШ*. Київ, 2009. Вип. 3. С. 68–75.
4. Кідрук М. Доки світло не засне назавжди: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 560 с.

5. Кідрук М. Не озирайся і мовчи: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 512 с.

6. Кідрук М. Заирни у мої сни: роман. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. 528 с

7. Літературознавчий словник-довідник /за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. Київ: Академія, 2006. 752 с.

Марія Здирко

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

д-р філол. наук, проф. Тетяна Вільчинська

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «ГОНИХМАРНИК»

Порівняння служать для передачі найтонших відтінків думок, почуттів, за допомогою них письменники створюють яскравий і виразний образ довкілля. У контексті лінгвостилістики порівняння кваліфікують як вислів, у якому уявлення про зображуваний предмет конкретизується через зіставлення його з іншим предметом, таким, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вияві. Тобто порівняння – це фігура мови, у якій зображення особи, предмета, явища чи дії передано через найхарактерніші ознаки, що органічно властиві іншим особам, предметам чи явищам [4, с. 469].

Цей троп вважається одним із найпростіших та найчастіше вживаних у художніх текстах. Кожен автор прагне додати до своїх описів свіжі й іноді навіть несподівані порівняння. До того ж, зміни в політичному, економічному та технологічному житті суспільства сприяють появі нових суб'єктів і об'єктів для порівнянь, що збагачує образність мови [1, с. 31].

Дослідники у складі порівняльних конструкцій виокремлюють суб'єкт порівняння (те, що порівнюють) та об'єкт порівняння (те, із чим порівнюють). Порівнянню можуть піддаватись найрізноманітніші за своєю природою об'єкти [5, с. 147].

У романі Дари Корній об'єктами порівнянь, що яскраво репрезентують сегменти авторської мовної картини світу, виступають:

1) **тварини, птахи, плазуни, рослини:** «Вона, наче **прудка мавпочка**, все-таки потрапила видряпуватися на найвищі полиці» [2, с. 8]; «Аж раптом відчула на спині чийсь чіпкий, ніби **реп'ях**, погляд» [2, с. 7].

2) **явища природи:** «Ірина чітко вимовляє кожне слово, чар розвіявся, наче **туман під сонцем**» [2, с. 50]; «Якщо когось Василь і любить так само сильно, як дружину, то це Аліну – ніжну, добру, справедливу, інколи гостру, мов шабля, й метку, наче **блискавка**» [2, с. 41].

3) **людина:** «Слабкі, несміливі дотики сонця пестять землю, наче дбайлива **матуся**, – обережно, щоб не сполохати рідну дитинку після солодкого сну» [2, с. 160].

4) **предмети побуту:** «Зорі у небі туманіють, місяць гасне, мов **свічка**, темрява стає надглибокою і тільки тонкі яскраві нитки в руках Гонихмарника з'єднують землю із небом» [2, с. 60].

5) **абстрактні поняття:** «І тоді на полотні, мов **надія**, з'явилася блискавка» [2, с. 21].

6) **релігійні, язичницькі, демонологічні поняття:** «Один вродливий, добрий, схожий на її Ігоря, інший – страшний, зморщений, зनावісний, огидний, мов **виверть зі самого пекла**» [2, с. 62], «Дахи, антени, люди внизу, мов дрібна комашня, і Аліна на дахівці світу, **мов Бог**» [2, с. 113].

Аби осмислити порівняння як елемент ідіостилю Дари Корній, потрібно покласифікувати конструкції ще й за суб'єктом порівняння. Відповідно виділяємо такі групи:

1) **явища природи (природні явища, тварини, комахи, рослини):**

«Насуплено здаля гуркоче, наче грім незадоволений, що його потурбували» [2, с. 60].

2) **соматизми:** «**Очі** у неї – озера привітні та глибокі, **руки** – тендітні й граційні, мов лебідки крилята, **стан** гнучкий і стрункий, наче ота смерічка над гірською річкою, **волосся** золотіше променів сонця, **губи** – корали, **бровенята** – стріли» [2, с. 92].

3) **абстрактні поняття:** «І раптом починає ввижатися, як з його долонь в її перетікає потічком **тепло**. Воно таке ніжне, мов літнє ранкове сонце, не пекуче й не спопеляюче. Воно струменіє, впевнено вливаючись із його долонь в її. Перетікає далі, добігає до грудей і там розпускається теплою ніжною квіткою» [2, с. 53].

4) **предмети:** «Вона торкається до свого **оберега** рукою і тільки тепер відчуває, що той пульсує, мов жива істота» [2, с. 63].

Аналізуючи порівняльні конструкції у творі Дари Корній «Гонихмарник», спостерігаємо чимало оригінальних порівнянь як репрезентантів авторської картини світу письменниці. Суб'єкти й об'єкти, що їх використовує авторка, відображають її багату фантазію та нестандартне сприйняття світу, створюючи образи, які дивують своєю різноманітністю та глибиною: «Та все це, звісно, дрібниці порівняно з жаданою **свободою**, яку Аліна відчувала навіть на **смак**. А смак цей був таким кайфовим, таким... ну, **як кавун**. Їстимеш – і не наїсишся. А вигляд ще кращий – небесної барви, з крилами розхристаного вітру [2, с. 6]; «Дівчина починає розповідати мамі про справи в Академії, про сесію. **Як спраглий вазонок**, котрий без води опустив листя та тихо вмирає. Починаєш лити на нього водицю – і він оживає. Буквально на очах піднімає листочки вгору... мить – і стоїть він впевнений у собі, весело підморгуючи світу. **Ірина** поволі, мов та квола рослінка, всмоктує слова Аліни» [2, с. 38]; «Лилися ті сльози чистою водою і не могло ніщо спинити цього потоку, бо **біль** її був таким великим, **як сі карпатські гори**, а **любов** до загубленого була такою сильною, мов **любов Землі до Сонця**»

[2, с. 159]. Ці тропи вирізняються самотністю, неповторністю та певною несподіваністю.

Зважаючи на класифікацію І. Кучеренка [3, с. 9], серед досліджуваних порівнянь розмежовуємо такі дві групи, як безсполучникові та сполучникові.

Порівняльні конструкції із *безсполучниковим типом зв'язку* поділяємо на ті, що:

1) **виражені лексемою в орудному відмінку:** *«Крутнулася дзигою, вправо перестрибнула через низький пліт, стрілою влетіла на танок, накинувши застібку на двері – про всяк випадок»* [2, с. 50];

2) **виражені прислівниковою структурою з «по-»:** *«По-зрадницьки потріскують під ногами сухі галузки, хрумкає неперепріле старе листя»* [2, с. 145];

3) **порівняльні сполучення з дієслівною зв'язкою, вираженою допоміжними словами: бути схожим:** *«Дівчата, які ще донедавна не помічали хоч і високого, мов тичка, худючого, схожого на Чахлика Невмиручого та все ж непримітного юнака, враз аж надто почали ним цікавитися»* [2, с. 178]; **здаватися:** *«Аліна, стоячи перед ним, здавалася гілочкою, відчахнутою вітром»* [2, с. 11].

Кількісно вирізняється група порівнянь зі *сполучниковим зв'язком*. У творі найчастіше вживаними є звороти з такими сполучниками:

1) **як:** *«От і була непідробною, справдешньою, без омани, як той прадавній ліс, якому байдуже до гараздів цивілізації – він лишається собою»* [2, с. 49].

2) **наче:** *«Він розмовляє мовою вітру, дощу, хмар, блискавок та грому, він наказує – і стихії підкоряються йому, наче баскі коні вправному вершникові»* [2, с. 60];

3) **ніби:** *«На теплій поверхні дахівки стоїть Кажан у півоберта до її вікна та, закривши очі, грає, ніби вправний митець, виписуючи барви флюорою, наповнюючи світ звуками і втіхою»* [2, с. 98];

4) **мов:** «Малий котик-сонько ніжно дмухає на вії й вони змикаються, **мов** пелюстки квітки увечері» [2, с. 41];

5) **немов:** «Більше з того, про що розповідає Петро, Аліна не розуміє, однак слухає з такою уважністю, **немов** то найвишуканіші вірші» [2, с. 115].

Численними є порівняльні конструкції-фразеологізми (т. зв. компаративні фразеологізми), що в ході мовного розвитку стали стійкими сполученнями слів. Такі вирази засвідчують багатство мови письменниці та її майстерність у відображенні українського колориту. Наприклад: «А знав його, **мов своїх п'ять пальців**» [2, с. 42]; «Доц лє, **мов з відра**» [2, с. 47]; «Тимко знову припхався додому п'яний, **мов цип**, і заходився наводити в господі лад» [2, с. 57]; «Решту Ірина пригадує, **мов у тумані**» [2, с. 79]; «Після того, як побачила цю картину, **немов з глузду з'їхала**» [2, с. 95]; «Без неї в поході, **мов без рук**» [2, с. 135]; «Петро ходить, **мов у воду опущений**» [2, с. 206]; «Лишень Коханья **мов крізь землю провалилося**» [2, с. 213]; «На вокзалі, **мов на голках** стояв, вас виглядаючи, і дивний якийсь останнім часом, надто правильний» [2, с. 139].

Отже, у романі «Гонимарник» Дари Корній порівняння є часто вживаним засобом виразності. Найпоширенішими об'єктами та суб'єктами порівнянь у Дари Корній виступають явища природи та абстрактні поняття. Найчастіше трапляються порівняння зі сполучниковим зв'язком, зокрема зі сполучниками *мов* і *наче*, рідше вживані сполучники *як*, *ніби*, *немов*. Порівняння в романі відзначаються різноманітністю структури, змісту й тематичних груп. Письменниця майстерно оперує цією мовною фігурою, за допомогою якої демонструє свою здатність асоціативно мислити та розшукувати свіжі, незатерті образи для вираження своїх думок.

Список використаної літератури

1. Буда В. Особливості вживання порівнянь у мові роману С. Жадана «Ворошиловград». *Східнослов'янська філологія: Від Нестора до сьогодення: матеріали VI Міжнар. наук. конф., м. Бахмут, 10 квіт. 2018 р.* Бахмут: Вид-во Б. І. Маторіна, 2018. С. 31-35.

2. Корній Дара. Гонимарник. Львів: Апріорі, 2020. 280 с.
3. Кучеренко І. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. Київ, 1959. 108 с.
4. Мацько Л. Порівняння. Українська мова: Енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. С. 507.
5. Павлюк Т. Семантична структура порівняльного звороту в поетичному тексті. *Лінгвістика*: збірник наукових праць. Луганськ, 2009. №1. С. 146-152.

Ангеліна Рудак,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

д-р філол. наук, проф. Любов Струганець

ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Вступ. Сучасна українська літературна мова перебуває в постійній динаміці. Розвиток словникового складу тісно пов'язаний із суспільно-політичними подіями й науковим прогресом. Масмедіа як провідний засіб поширення інформації для опису політичних подій, війни, пандемії, фінансових операцій часто використовують медичну термінологію. Тому в останні роки активним є процес детермінологізації медичних термінів у ЗМІ.

Явище детермінологізації було схарактеризовано у працях Н. Непийводи, Т. Кияка, Л. Струганець, Г. Чорновол, О. Жирик та ін. О. Жирик називає таке явище стилістичною транспозицією терміна [1]. Але попри увагу науковців до проблеми вивчення детермінологізованої медичної лексики, цей сегмент словникового складу недостатньо вивчений, чим і зумовлена актуальність дослідження.

Мета розвідки – проаналізувати процес детермінологізації медичних термінів у масмедійному дискурсі. Джерельною базою дослідження послужили сайти періодичних видань, мультимедійні платформи, новинні платформи у соціальних мережах.

Основний текст. Детермінологізація – зміна семантико-стильових характеристик терміна, перехід його у неспеціальний текст. Досліджуючи використання медичної термінології у мові масмедіа, виділили домінантні тематичні групи (ТГ) медичних термінів, які зазнали процесу детермінологізації:

ТГ «назви хвороб та хворобливих станів»: *інсульт, туберкульоз, інфаркт, рак, грип*, напр.: «Тимошенко завжди долає **політичний грип**, коли треба голосувати проти Росії» (prm.ua/timoshenko-za);

ТГ «назви заходів реанімації та операцій»: *реанімація, ін'єкція, укол, оживлення, ампутація, аборт*: «Але по суті замість народження здорового немовляти «Справедливість» Наливайченка зробила в Черкасах «**політичний аборт**» (pro-vincia.com.ua/);

ТГ «психологічні терміни»: *шизофренія, паніка, депресія, ідіотизм, істерія, божевілля, апатія*. У реченні «Саме тоді політичні сили замовляють останні опитування для себе, і якщо показники недостатньо високі, тоді починається **політична паніка**» (holosameryky.com/) термін *паніка* вжито в переносному значенні. Така лексична одиниця має негативний конотативний відтінок: слугує висміюванню політиків та їхніх дій;

ТГ «частини тіла й органи чуття»: *груди, мозок, ніс, вуха, зуби, язик*, як-от: «Знання того, як працює **політичний «мозок»**, які є підводні камені політичної психології» (uainfo.org/).

Під час аналізу значень медичних термінів, які функціонують у масмедійних текстах, виявили некодифіковані неосеманти, напр.: «Результати могли б бути й кращими, якби «**фінансові ін'єкції**» з боку влади цього року були б більшими» (ісу.ua). Термін *ін'єкція* у цитаті вжито із переносним значенням «допомога для когось, чогось». У СУМі-20

зафіксовано тільки пряме значення терміна із позначками *біол., вет., мед.*: «уведення в організм людини, тварини, рослини лікарських препаратів шляхом впорскування» [2]. Журналісти спеціально вживають словосполучення *фінансові ін'єкції* для короткого опису надходження значних сум у якусь певну галузь.

Описові дії політиків слугує термін *гарячка*, напр.: «*Попри те, що Львів кілька тижнів поспіль накриває зливами і холодним вітром, у львівській мерії триває політична гарячка* (unian.ua/). У цьому контексті йдеться про сварки політиків за місце на посаді мера. «Стан великого збудження» влучно передає медичний термін.

Психічний розлад *маячня* номінує божевільні висловлювання політиків, плани хворої уяви: «*Подібна політична маячня постійно повторюється високопосадовими членами злочинного режиму Путіна*» (hglavcom.ua/colum). Безперечно, такого роду висловлювання одразу викликають негативні емоції.

Виявлено продуктивність поєднання медичних термінів із прикметником *політичний*. Таким чином утворюються метафоричні конструкції: *політичний укол, політичний інфаркт, політична шизофренія, політичні метастази, політичний аборт, політичний ідіотизм, політична агонія, політичний параліч, політична сліпота, політична віспа, політична булімія*. Недивно, що журналісти використовують назви хвороб, щоб «поставити діагноз» політичній системі.

Висновок. Отже, стилістична трансформація медичної лексики найяскравіше виявляється у масмедійних текстах. Аналізований матеріал свідчить про активне використання тематичної групи лексики «назви хвороб та хворобливих станів» у переносному значенні. За допомогою такої лексики автори іронічно описують дії та висловлення політиків. Не всі нові значення уже кодифіковані. Отже, процес детермінологізації є дуже активним, тому потребує системного вивчення.

Список використаної літератури

1. Жирик О. А. Стилiстична транспозицiя термiнологiчної лексики в сучаснiй українськiй мовi (кодифiкацiйний аспект) : дис. ... канд. фiлол. наук : Тернопiль, 2007. 275 с.
2. Словник українськoї мови у 20-ти т. Томи 1-13 (а-покрiрно). URL : <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=1&page=0> (дата звернення: 07.11.2024).

Світлана Кушпiнська,
Тернопiльський нацiональний педагогiчний
унiверситет iменi Володимира Гнатюка
Науковий керiвник:
канд. фiлол. наук, доц. Нiна Свистун

ВIДОКРЕМЛЕНI ЧЛЕНИ ЯК ТИПИ УСКЛАДНЕНЬ РЕЧЕНЬ (НА МАТЕРIАЛI РОМАНУ СОФIЇ АНДРУХОВИЧ «АМАДОКА»)

У сучаснiй лiнгвiстицi питання вiдокремлених членiв речення викликає зацiкавленiсть багатьох дослідників. Українськi науковцi I. Бiлодiд, I. Вихованець, А. Загнiтко, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська вивчали особливостi вiдокремлених членiв у мовленнi, а закордоннi лiнгвiсти Ш. Баллi та В. Матезiус теж опрацьовували це питання. Проте вивчення таких реченнєвих структур залишається актуальним, адже не iснує єдиного пiдходу для дослідження вiдокремлених компонентiв, зокрема напiвпредикативних зворотiв. Дослiдники пiдходять до цього питання з рiзних аспектiв: синтаксичного, семантичного та комунiкативного.

У романi Софiї Андрухович «Амадока» вiдокремленi члени часто використовуються як засiб стилiстичного увиразнення. Цi ускладненi елементи можуть залежати вiд таких факторiв, як iнтонацiйнi паузи, ритм i наголос, позицiя в реченнi, а також граматична категорiя головного слова, до якого належить вiдокремлений елемент. Основними формами вираження цих компонентiв є прикметники, прислiвники, дiєприкметники, дiєприслiвники та

їхні звороти, а також іменники з прийменниками, що розширюють можливості авторського мовлення.

У романі С. Андрухович спостерігається значна кількість простих речень із відокремленими членами. Особливі форми дієслова (дієприкметники, дієприслівники) становлять найбільший відсоток – близько 51%. Наприклад: «Академік Єфремов, відбувши десятирічне заслання в одному з таборів ГУЛАГу, загинув у в'язниці для особливо небезпечних злочинців — у Владімірському централі — за три місяці до закінчення терміну ув'язнення» [1, с. 566]. Цей приклад демонструє відокремлену конструкцію, яка уточнює обставини дії, що посилює емоційне забарвлення тексту.

Наступною за частотністю групою є прикметники, що становлять близько 24%. Наприклад, у реченні «Брудний дід, який став академіком, так і залишившись селяком, брутальний і жорстокий, кумедний і нестерпний» [1, с. 558] авторка використовує відокремлені означення для характеристики персонажів, надаючи описам глибину та багатозначність.

Іменники з прийменниками у відокремлених конструкціях займають 16% серед інших типів. Вони можуть бути повторювальними і вводяться для конкретизації чи деталізації значень, як-от: «Окрім власних досліджень фольклору й етнографії, Петров залучає до збору матеріялу близько десяти тисяч осіб з усієї України» [1, с. 615]. Таким чином, конструкції з іменниками в непрямих відмінках допомагають уточнювати об'єкти чи явища як відокремленні додатки.

Відокремлені члени речення в романі С. Андрухович виконують різні синтаксичні функції. Наприклад, вони можуть виступати в ролі обставин, означень, прикладок. Найчастіше у тексті представлені обставини (34%), виражені дієприслівниками та дієприслівниковими зворотами, як-от у реченні: «Біжучи на своїх незручних підборах, у вузькій спідниці, з пакетами в руках, вона помітила, що з протилежного кінця поспішає Слонова» [1, с. 164].

Відокремлені обставини розширюють інформацію про події, створюючи динамічну картину дії.

Таким чином, відокремлені члени речення у творі Софії Андрухович «Амадока» виконують важливу стилістичну функцію. Вони створюють атмосферу емоційності та додають виразності мовленню, підсилюють художню ідею твору та допомагають авторці розкривати особливості персонажів і подій.

Список використаної літератури

1. Андрухович С. Амадока: роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2023. 832 с.
2. Мойсієнко А. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис простого ускладненого речення. Київ : Видавничий дім «Персонал». 2009. 208 с.
3. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994. 670 с.
4. Шульжук К. Синтаксис української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 408 с.

Василина Смеречинська,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

д-р філол. наук, проф. Любов Струганець

ЗМІНА СЕМАНТИКО-СТИЛЬОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК СПОРТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Унаслідок активного проникнення термінів у неспеціальну сферу функціонування такі лексичні одиниці зазнають зміни семантико-стильових характеристик. Попри ґрунтовні дослідження науковців у цій сфері (Н. Непийвода, І. Кочан, Л. Струганець, Л. Пашинська, Г. Шаповалова,

Л. Ляхова, О. Крижко, О. Жирик та ін.) окреслений процес є безперервним і потребує постійних досліджень, зокрема й у сфері спортивної термінології. Це доводить **актуальність** обраної теми.

Мета нашої наукової розвідки – здійснити аналіз семантико-стильових параметрів спортивної термінології в сучасному масмедійному дискурсі. Матеріалом слугували інтернет-ресурси, зокрема інформаційні та аналітичні платформи.

Результати досліджень. Зміна семантико-стильових характеристик охоплює кілька різних за способом перебігу процесів. Л. Струганець до таких активних процесів відносить термінологізацію, детермінологізацію, зміну соціальних конотацій, переорієнтацію номінацій, актуалізацію та пасивізацію лексико-семантичних засобів [2, с. 36]. Найбільше нас цікавить зміна семантичної структури термінів у процесі детермінологізації. Такий процес найчастіше спостерігаємо у політичному та економічному дискурсі.

В основі нашого дослідження лежить семантичний принцип поділу спортивних терміноодиниць на три тематичні групи, прототипом якої слугує класифікація Н. Баранник [0]: 1) терміни на позначення видів спорту; 2) терміни на позначення спортсменів та інших осіб, пов'язаних зі спортом; 3) терміни на позначення предметів, понять, дій, що стосуються спорту.

З-поміж терміноодиниць тематичної групи «Види спорту» журналісти найчастіше використовують лексему *перегони*. Функційна активність пов'язана із влучним порівнянням політичних виборів із цим видом спорту: «*The New York Times: Байден замислюється над тим, чи варто продовжувати передвиборчі перегони*» (Радіо Свобода, 03.07.2024). Іншими поширеними детермінологізованими лексемами цієї тематичної групи можемо назвати *футбол, боротьба, спаринг*. Більшість терміноодиниць об'єднується у стійкі сполуки з прикметником *політичний*: *політичний футбол, політична боротьба, політичний спаринг*. Здебільшого нейтральне емоційне забарвлення мають одиниці групи найменувань спортсменів. Політичних діячів у мові ЗМІ номінують *гравцями, спаринг-партнерами, спринтерами, стаєрами*:

«Очікують виборів і **політичні гравці** поза монобільшістю, і численні працівники виборчої індустрії, що зголодніли за заробітками на "великих жнивах"» (Главком, 29.10.2024); «Так, Угорщина буде непростим **спаринг-партнером**, принаймні, доки Орбан лишатиметься у руля цієї держави» (Європейська правда, 27.12.2023); «Видання пише, що з нинішнього парламенту вийшов непоганий **спринтер**, але нікудишній **стаєр**» (Радіо Свобода, 22.07.2020). В останньому контексті використання протилежних за значенням лексем є поширеним явищем, яке сприяє підсиленню образності інформаційного контенту.

З метою інтелектуалізації свого матеріалу журналісти нерідко використовують іншомовізви – *арбітр*, *аутсайдер*, *рефері*: «Таким чином, Китай потужно виходить на Близький Схід не лише як економічна сила, але також як **політичний арбітр**, який планує впливати на вирішення регіональних проблем» (Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації, 13.07.2018); «**Політичний аутсайдер** Стефанос Касселакіс став новим лідером опозиції у Греції» (Лівий берег, 25.09.2023); «Володимир легко перевтілювався з серйозного **політичного рефері**, яким його звик бачити український глядач, на чарівного джентельмена, який відразу зміг закохати в себе учасниць шоу ще до виходу на сцену» (Національний конкурс «Міс Україна», 26.06.2019).

Найбільш чисельною групою за кількістю одиниць, які зазнали зміни семантико-стильових характеристик, є «Предмети, поняття, дії, що стосуються спорту». Мова ЗМІ фіксує іронізацію дій політиків шляхом їх порівняння з *піруетом*, *автоголом*, *кульбітом*, *фінтом*: «Проінформовані джерела пояснювали цей **фінт** тим, що для такої процесуальної маніпуляції Ростолопі довелося нібито задіяти всі свої зв'язки в правоохоронних органах» (Уніан, 07.06.2024); «На виборчу кампанію навіть не вплинув несподіваний "**автогол**" нового міністра фінансів Рубенса Рікуперо» (Дзеркало тижня (ZN), 22.10.2004). Не менш поширеними є і позначення часових проміжків подій: «Російські політтехнологи підготували черговий **раунд** дезінформаційної

кампанії» (Суспільне, 2.08.2023); «Фінляндія може зробити *тайм-аут* у переговорах про НАТО: озвучено причини» (Інформаційне агентство «Главком», 24.01.2023).

Висновки: У мові масмедіа спостерігається тенденція до використання спортивних терміноодиниць у дискурсі політичних, рідше, економічних подій. Здетермінологізовані одиниці у новому контексті часто несуть або негативну або нейтральну конотацію для більшого впливу на читача. Деякі з одиниць, як-от *перегони*, вже встигли закріпитися за певними подіями, асоціюючись лише з ними. Вбачаємо у нашому дослідженні потенціал не лише в моніторингу процесів трансформації словникового складу мови, але й в можливості слугувати допоміжним матеріалом для укладання тлумачних словників. Та у зв'язку з динамічністю процесів стилістичної транспозиції вважаємо доцільним необхідність у подальших студіях цього явища.

Список використаної літератури

1. Баранник Н. А. Запозичення в українській спортивній термінології. *Функціональна семантика лексичних одиниць. Теорія номінації*. 2016. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzvdpu_filol_2015_22_2.pdf (дата звернення: 10.11.2024).

2. Лексика на перетині наукових парадигм: монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 212 с.

Аліна Піць,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Галина Бачинська

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАГМОНІМІВ НА МАТЕРІАЛІ ВЛАСНИХ НАЗВ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ

У статті проаналізовано стан та перспективи дослідження сучасної

прагмонімії, визначено місце прагмонімів в ономастичній системі. Досліджена семантична мотивованість прагмонімів на матеріалі власних назв кондитерських виробів, подана структура цих назв, визначено їх походження та особливості написання.

***Ключові слова:** ономастика, ономастична система, онім, прагмонім, семантика, семантична мотивованість, спосіб словотворення, номінація.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Починаючи із кінця ХХ – початку ХХІ ст., відбувається значне зростання промислового виробництва, у зв'язку з чим постійно збільшується кількість різних товарів, зокрема продуктів харчування, парфумерної продукції, косметичних засобів, ювелірних виробів тощо. Тобто з'являються нові об'єкти, які потребують власної назви. Однак у мовознавстві ще не сформувалось остаточної думки про лінгвістичний статус таких назв. Одні вважають прагмоніми розрядом онімної лексики, інші - уналежнюють до апелятивів, дехто зараховує їх до особливої групи, яка перебуває на межі між онімами та апелятивною лексикою.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У сучасній лінгвістиці існує невелика кількість наукових робіт, що досліджують процеси номінації товарів, відомі – присвячені лише окремим аспектам їх створення та функціонування. Наприклад, І. Копиленко досліджує товарні знаки з позицій їх соціолінгвістичної та функціональної значущості; О. Чеботарьова аналізує особливості функціонування прагматонімів в сучасній англійській, німецькій та українській рекламі. Такі вчені, як О. Вінарева, О. Тепла, С. Шестакова, у своїх працях досліджували способи творення, мотивацію та функції прагмонімів на матеріалі різних мов. Отож, тема статті є актуальною, оскільки ще не до кінця вивчені процеси, що лежать в основі номінації продуктів харчування, не визначена їхня семантична мотивованість, а також не здійснений чіткий структурний аналіз прагмонімів на матеріалі власних назв кондитерських виробів.

Мета роботи – визначити особливості мотивації назв кондитерських виробів та проаналізувати їх у структурному плані.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. У кожній мові власних назв набагато більше, ніж назв загальних. До того ж пропріальна частина лексики розвивається від апелювальної значно стрімкіше [45, с. 60-61]. Як мовні одиниці власні імена беруть участь у зображенні картини світу, формують та визначають когнітивний досвід особистості [33, с. 6]. Функціональна та мовна винятковість власних назв призвела до того, що їх стали вивчати в особливому розділі мовознавства – ономастиці. Аналізуючи таку численність різних груп об'єктів та їхніх імен, можемо стверджувати, що ономастична наука на сучасному етапі розвитку лінгвістики становить цілий комплекс різноманітних ономастичних дисциплін: антропоніміки, топоніміки, гідроніміки, космоніміки, астроніміки, зооніміки, теоніміки, міфоніміки, ергоніміки та ін. [45, с. 61-63]. З різних груп власних назв, таких як топоніми, антропоніми, астроніми та інші, виділяється широка, але малодосліджена група власних назв товарів [33, с. 6].

Власне, в ономастиці і досі не введено усталеного поняття для того, щоб позначати серії однотипних товарів, адже дослідники використовують різні терміни: "словесний товарний знак", "товаронім", "хремадонім" тощо. Однак більшість мовознавців, виділяючи ці власні імена в окрему групу ономастики, пропонує для них термін "прагмоніми", що походить від грецьких слів "pragma" ("товар, річ") і "онума" ("ім'я") [61]. Даний термін органічно входить до системи української ономастичної термінології і дозволяє об'єднати в межах класу такі групи слів: найменування побутової, автомобільної техніки, ювелірних виробів, меблів, продуктів харчування та напоїв, зокрема кондитерських виробів.

Дослідницький інтерес до комерційних найменувань істотно зріс саме в кінці ХХ – початку ХХІ століття. Тоді зацікавленість до вивчення торгово-комерційних найменувань проявляли у своїх працях зарубіжні дослідники,

зокрема К. Дж. Веркман, Л. Райс і Е. Райс, Д. А. Аакер та ін. Що стосується досліджень власних назв кондитерських виробів, то вони нечисленні й переважно спрямовані на вивчення способів неймінгу (Г. Бачинська), виявлення фонетичних і лексико-семантичних особливостей найменування кондитерських виробів (Г. Бачинська, І. Рябініна), реалізації лінгвокультурних знаків у назвах солодоців (К. Гончаренко) і т.д. [44, с. 74].

Прагмоніми – один із найбільш непостійних за обсягом клас власних назв, який регулярно поповнюється новими одиницями. Щоб обрати найменування товару, номінатор аналізує перспективи його використання, бере до уваги ті вікові та соціальні групи, які можуть бути потенційними споживачами товару [14, с. 23]. Крім того, прагмонім має викликати позитивні емоції та відчуття в реципієнта [61]. О. Є. Яковлева вважає прагмоніми багатофункціональними мовними знаками та визначає наступні їхні функції: номінативна, ідентифікаційна, комунікативна (прагматична), рекламна, атрактивна, естетична, сугестивна і міфологічна [33, с. 12-13].

Джерельною базою дослідження послужило 520 найменувань кондитерських виробів таких українських виробників: "ROSHEN", "Світоч", "АВК", "Лукас", "КОНТИ", "Лімо", "Ласунка" та "Рудь". У досліджуваному матеріалі ми розподілили оніми на 2 групи: відапелятивні прагмоніми та прагмоніми відонімного походження.

Відапелятивні прагмоніми, що характеризують солодоці за формою, смаком, складом, кольором тощо, можемо класифікувати наступним чином:

1. Реально мотивовані відапелятивні прагмоніми, в основі мотивації яких лежить виділення характерних ознак товару. Досліджувані назви виконують інформативну функцію, тобто містять певну вказівку на якусь ознаку товару або безпосередньо характеризують інгредієнти та смак продукту, його кількісний склад, колір, форму або розмір пакування, спосіб приготування тощо. Такі назви, наприклад, належать цукеркам "CANDY NUT", "Jelly", "КРЕМ-ЙОГУРТ", шоколаду "«ТИРАМИСУ» ЧОРНИЙ ШОКОЛАД", "bubble MILK CHOCOLATE", тортам "Фруктовий",

"Сметанник", "Три шоколади", вафлям "WAFERS Lemon Cream", "Brunch СЕНДВІЧ садова полуниця", печиву "MULTICAKE Fruit Pie Blueberry cream", "ПРЯЖЕНЕ" тощо.

2. Умовно мотивовані відапелятивні прагмоніми, які не дають чіткої інформації про кондитерські вироби та їхні особливості, а ґрунтуються лише на асоціаціях, пов'язаних з товаром, натякають на ознаку чи особливості продукту або ж мають суто рекламну спрямованість. У таких назвах подана видільно-оцінна характеристика, використані компоненти, що символізують високу якість пропонованої продукції. Це стосується цукерок "Оксамит ночі", "Good moments", "Мелодіка", тортів "4 стихії", "ЗОЛОТИЙ КЛЮЧИК", "Вкусняшка", морозива "МАЛЮК-АМ", "ДИТЯЧЕ бажання", "BIG STAR" і т.д.

3. Прагмоніми, що мають подвійну мотивацію. З одного боку, їхнє значення вмотивоване апелятивом, який здебільшого містить вказівку на якусь характерну ознаку товару (смак, склад, колір, форма тощо). З другої сторони, такі назви виконують і рекламну функцію, позаяк надають товару певних унікальних характеристик, що вирізняють продукт з-поміж інших. До найменувань, що виконують рекламно-інформативну функцію, відносимо: "Ласті STRAWBERRY CAKE", "EXCLUSIVE HONEY TASTE&SALTED CAMEL", "GUSTORIA з імбиром, арахісом та желейними шматочками", "ROSHEN COCONUT&ALMONDS", "ROSHEN CHOCOLATE&CAMEL", "Вишнева ніч", "Медовий Лукас" та ін.

4. Прагмоніми, що мають затемнену семантику іншомовного походження. До них відносимо: цукерки "HERBINA", "Minky Binky", "BIM BOM", "PeppineZZZ", "BiFesti", торт "SHARZAN", морозиво "ЛІММІ" тощо.

Серед власних назв кондитерських виробів виділяємо також найменування відонімного походження. Таких назв помітно менше, їхньою мотиваційною основою переважно виступають антропоніми, топоніми, зооніми, флороніми, міфоніми, космоніми.

Особистісний фактор відображений у персоніфікації найменувань тоді, коли мотиваційною основою прагмоніма стає власне особове ім'я. Існують різні мотивації щодо використання антропонімів:

1. Найменування за належністю (хоча назви на основі особових імен практично анонімні, адже вони конкретно не вказують на власника чи його родичів та знайомих): *"Стефанія", "Джеск", "ЛЮБА-БУБА", "Вікторія"* та ін.

2. Найменування, в основі яких лежать милозвучні імена, які зазвичай обирають через їхню незвичність, позитивну асоціацію з певними історичними постатями чи літературними персонажами: *"JOHNNY KROCKER", "Sheridan", "Наполеон класичний", "Спартак", "Кармеліта"* тощо.

Для називання своїх товарів номінатори використовують і географічні найменування. До них належать хороніми, що стали мотиваційною основою для таких назв, як *"Sorrento", "Любіть УКРАЇНУ", "Каліфорнія", "Galicia"*; полісоніми, які представлені у назвах: *"Київський торт", "Віденський вальс", "КАШТАН зі ЛЬВОВА", "ЗЛАТО КИЇВСЬКЕ"*; ороніми: *"MONT BLANC", "Кара-Кум"* та гідроніми: *"Дніпро ЧАРІВНИЙ"* тощо.

Серед назв солодошів широко представлені такі, що утворилися від зоонімів: *"Korivka", "БУРУНДУЧОК", "Crazy Bee", "ВЕДМЕЖАТКО", "Лев DELUXE", "БІЛОЧКА"*, та найменування, мотиваційною основою для яких стали флороніми: *"Червоний мак", "Ліщина", "Золота Лілія", "БАМБУК", "Пролісок"* тощо.

Для називання своїх кондитерських виробів номінатори також беруть за основу і міфоніми, а саме клички тварин, імена вигаданих персонажів мультфільмів і казок: *"PATRON", "SUN GRIZZY", "ТУЗЯ", "КОЛОБОК КОКОС", "Артемон", "Буратіно", "Хлопчик-мізинчик"* і т.д.

До назв, які походять від космонімів, відносимо: *"СТОЖАРИ", "ЗОРЯНЕ СЯЙВО", "Зіркове Сяйво", "Метеорит", "KONTI-MOON"*.

Досліджувані назви кондитерських виробів за походженням від певної мови ми поділяємо на 3 групи. Першу групу становлять найменування

українською мовою, а саме: "Ліщина", "ТПО птахи проти орків", "Три шоколади", "Оскар", "СТАКАН ВЕЛИКАН", "Веселі бджілки" тощо. До другої групи відносимо назви солодошів іноземною мовою, переважно англійською: "Milk Splash Creamy Toffee", "bubble CARAMEL CHOCOLATE", "TOO COOL MILK PARTY", "Lovita Classic Cookies PEANUTS", "Disco", "ICE CAKE" і т.д. Поєднання української й іноземної мов зустрічається у назвах: "Florens шоколадно-горіховий смак", "Brunch СЕНДВІЧ садова полуниця", "Лев DELUXE", "Banket пломбір сорбет маракуя" та ін. Такі найменування становлять третю групу кондитерських виробів.

Окрім українських та іноземних, зафіксованими були й назви, що подаються транслітерацією: "Korivka", "Krock", "Galaretka", "PANDA", "Galicia", а також найменування, у складі яких присутні цифри: "80% CHOCOLATE COMPLIMENT", "4 стухії", "2 CRACK CHOCO", "100% МОРОЗИВО", "1965 Йогуртове" і т.д.

У структурному аспекті, згідно з ономастичною традицією, назви кондитерських виробів будемо класифікувати на однокомпонентні, двокомпонентні та багатокомпонентні.

Найменування кондитерських виробів українською мовою чи ті, які виражені транслітерацією, ми умовно розподіляємо на такі підгрупи:

– однокомпонентні утворення, виражені іменником у називному відмінку однини: "ШИПУЧКА", "MOUSSE", "БОМБА", "ФІСТАШКА" тощо;

– однокомпонентні утворення, виражені емоційно-забарвленим іменником у називному відмінку однини: "Korivka", "Хрустинка", "Парочка", "Ласунка" і т.д.;

– однокомпонентні утворення, виражені іменником у називному відмінку множини: "СТОЖАРИ", "Вушка";

– однокомпонентні утворення, виражені прикметником у називному відмінку однини: "Трюфельний", "Фруктовий", "Зернове", "Львівське", "Бажане" тощо;

- однокомпонентні утворення, виражені прислівником: *"ФРУКТОВО!"*, *"КРУТО!"*, *"Чарівно"*, *"Смачно"*;
- однокомпонентні утворення, виражені вигуком: *"Му-му"*, *"Вау"*, *"Ура"*;
- двокомпонентні утворення, виражені іменниковим словосполученням, у якому з іменником у називному відмінку поєднується:
 - 1) прикметник у називному відмінку однини: *"Стріла Подільська"*, *"Червоний оксамит"*, *"Кислий язик"* і т.п.;
 - 2) прикметник у називному відмінку множини: *"ВЕСЕЛІ ГУСИ"*, *"Вечірні вогні"*, *"Веселі бджілки"*;
 - 3) іменник у родовому відмінку: *"СТАКАН МОЛОКА"*, *"ПАЛІТРА АСОРТІ"*, *"Оксамит ночі"*, *"ОАЗИС КАРА-КУМА"* тощо;
 - 4) числівник: *"4 стихії"*, *"Три шоколади"*, *"100% МОРОЗИВО"*, *"1965 ПЛОМБІР"*, *"100% ПЛОМБІР"*;
- двокомпонентні утворення, виражені сполученням двох іменників у називних відмінках: *"Аркадія Лукас"*, *"Сеньйорита ПОЛУНИЦЯ"*, *"Хлопчик-мізинчик"*, *"ДРУЗЯКИ МАЛЯКИ"*, *"ФІСТАШКА-МАКАРУН"* і т.д.;
- двокомпонентні утворення, виражені сполученням двох прикметників у називних відмінках: *"Авторський КЛАСИЧНИЙ"*;
- двокомпонентні утворення, виражені поєднанням прийменника з іменником: *"До кави"* і т.п.;
- багатокомпонентні утворення, виражені складними словосполученнями: *"Королівський Шарм кокосовий крем"*, *"Авторський ЕКСТРА чорний шоколад"*, *"Brunch СЕНДВІЧ солодке МАНГО"*, *"МОРОЗИВО СОРБЕТ ПОЛУНИЦЯ"* тощо.

Що стосується написання даних прагмонімів, то серед назв, які тільки починаються з великої літери чи у яких велика літера вживається згідно з правилами правопису, зустрічаються й такі, які повністю відтворюються на письмі заголовними літерами: *"ОАЗИС КАРА-КУМА"*, *"ВЕДМЕЖАТКО"*, *"АНАНАС-КОКОС"*, *"МАРІТЕ"*.

Деякі назви поєднують у собі обидва варіанти написання слів із великою літерою, наприклад: *"KO-KO CHOCO White"*, *"Київ ВЕЧІРНИЙ"*, *"Lacti MORE NUTS"*, *"MULTICAKE Fruit Pie Cherry and coconut"*, *"macaroon ФІСТАШКА"* і т.п.

Крім того, досить часто при дослідженні прагмонімів можна спостерігати за тим, як номінатори порушують сучасні норми орфографії. Будь-яка зміна, спотворення орфографії слова природної мови належить до числа ефективних прийомів впливу на покупця. Однією із найпоширеніших "помилкок", що допускають виробники у процесі номінації товару, є неправильне вживання великої літери. Наприклад, такі назви, як *"Minky Binky"*, *"Crazy Bee"*, *"ЕСКИМО ВеликаН"*, у своєму складі містять слова, вживання великої літери у яких є безпідставним.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Дослідивши власні назви кондитерських виробів, можемо зробити висновки, що всі вони є абсолютно різними за своїм спрямуванням, структурою, написанням, походженням від певної мови, однак кожна із них займає вагоме місце серед прагмонімів, що зрештою допомагає скласти цілісну картину уявлень як про ономастичний простір української мови, так і про життя, побут, культуру та своєрідні особливості українського народу. Позаяк кожне найменування є продуктом народної свідомості, що відображає всі сторони духовного й матеріального життя кожного соціуму, індивідуальний характер нації, специфічні риси того чи іншого регіону, де він утворений. Саме тому пропріальна лексика, зокрема прагмонімна, належить до актуальних досліджень і потребує надалі всебічного лінгвістичного аналізу.

Список використаної літератури

1. Гончаренко К. А. Структурно-семантичні типи прагмонімів (на матеріалі назв кондитерських виробів). *Збірник наукових праць «Матеріали студентських наукових читань»*. Кривий Ріг, 2018. Вип. 5. С. 21 – 27.

2. Ніколаєва К.В. Прагмоніми як словесні товарні знаки: перекладацький аспект (на матеріалі англо-українських паралельних корпусів мас-медійного

дискурсу, представлених на офіційному веб-сайті <http://mova.info>): кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства. Київ: КНЛУ, 2019. 106 с.

3. Сизоненко Н. М. Структурний, семантично-мотиваційний, візуальний параметри найменувань кондитерських виробів ТМ «Домінік». URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/320/8713/18214-1?inline=1>

4. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 296 с.

5. Шестакова С. О. Семантична мотивованість прагмонімів (на матеріалі власних назв меблів). URL: [https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/3984/1/Шестакова С. О. Семантична мотивованість.pdf](https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/3984/1/Шестакова_С._О._Семантична_мотивованість.pdf)

Тамара Колба,

Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Наталія Цьолик

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УТВОРЕННЯ ФОРМ МИНУЛОГО ЧАСУ ДІЄСЛІВ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ ДЛЯ НОСІЇВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тема граматики польської мови залишається важливою для українців, які її вивчають. Хоча є певна схожість з українською, все ж виникають труднощі, наприклад, у відмінюванні іменників, числівників і займенників, а також у творенні умовного й наказового способу дієслів. Помилки часто трапляються через перенесення правил української мови на польську. Однією із складних тем у польській граматиці для українців є творення минулого часу дієслів. Для кращого розуміння різниці відмінювання дієслів у минулому часі в українській та польській мовах пропонуємо розглянути правила й приклади.

Для того, щоб утворити форму дієслова минулого часу в українській мові нам необхідно від інфінітиву забрати суфікс *-ти*, додати суфікс *-л* з відповідним закінченням, яке виражатиме рід і число особи, яка виконувала дію. Наприклад для утворення минулого часу дієслова читати, забираємо суфікс *-ти* й отримуємо форму *чита*, до цієї форми додаємо суфікс *-л* – *читал*. Якщо утворюємо дієслово жіночого роду додаємо закінчення *-а* – *читала*, середнього *-о* – *читало*, чоловічого – видозмінюємо *-л* на *-в*, і отримуємо – *читав*. Для творення форми множини дієслова у формі минулого часу до основи *читал* додаємо закінчення *-и* – *читали*. Обов'язковим є вживання займенника чи назви особи, предмету, який виконує дію, поруч з дієслівною формою минулого часу. Тому що дієслівна форма минулого часу в українській мові виражає лише рід й число, але не особу. Таким чином, наприклад, дієслівна форма минулого часу чоловічого роду однини – *читав* може поєднуватись з трьома особами: я, ти, він – **Я читав цю газету ще 2 тижні тому. Скільки часу ти читав цю книгу? Чому він не читав моїх повідомлень?** Як бачимо, у реченнях дієслово інформує про рід та число, займенник поруч з дієсловом – про особу, яка виконує дію.

Творення й відмінювання дієслів у минулому часі в польській мові є дещо відмінним у порівнянні з правилами української мови. Різниця полягає в тому, що дієслівна форма минулого часу в польській мові має складнішу форму, бо вказує не лише на рід та число, але також і на особу, завдяки особовим закінченням. Для прикладу візьмемо дієслово *czytać*, подібно, як і в українській мові від дієслова забираємо суфікс *-ć* (який відповідає українському *-ти*), додаємо суфікс *-ł* або *-l* (для форм множини чоловічоособового роду). До отриманої форми дієслова *czytał* додаємо особове закінчення: *-em, -eś, -am, -aś, -a, -o, -uśmy, -uście, -u*; в чоловічоособовому роді множини – *-iśmy, -iście, -i*. Завдяки особовим закінченням поруч з дієсловом можемо не вживати займенника, який вказував би на особу, що виконує дію. Наприклад, замість ***Jaczytałam ten artykuł przez 15 minut.*** –кажемо ***Czytałam ten***

artykuł przez 15 minut. – тому що особове закінчення *-am* вказує не лише на жіночий рід, але й на те, що дію виконує перша особа однини – я.

Власне, через відсутність в українській граматиці особових закінчень у формах минулого часу дієслів, українці калькують правила української мови на польську, тому часто замість *Czytałaś zemną tę wiadomość.* – чуємо: *Ty czytał ze mną tę wiadomość.* – що є граматичною помилкою.

Існує ще одна відмінність: в українській мові дієслова минулого часу множини не мають роду, натомість у польській мові множина має два роди: чоловічоособовий (*męskoosobowy* та нечоловічоособовий (*niemęskoosobowy*). Це вказує на те, що при творенні минулого часу дієслів множини польської мови маємо не три можливі форми, а шість. Для форм минулого часу множини нечоловічоособового роду до *czyta* додаємо суфікс *-ł* і закінчення *-yśmy, -yście, -y*, наприклад: *Czytaliśmy całą wieczór, nierozmawiając ze sobą.* Для форм минулого часу множини чоловічоособового роду до основи *czyta* додаємо суфікс *-ł* і закінчення *-iśmy, -iście, -i*, наприклад *Czytaliście już to ogłoszenie.*

Робимо висновок, що граматика української мови й польської мови є подібними, але не ідентичними. При вивченні граматики польської мови українцям слід звертати особливу увагу на відмінності, які існують у порівнянні з граматикою української мови, не припускаючись калькування, яке часто стає причиною помилок у мовленні та на письмі.

Список використаної літератури

1. Слюсар О. Польська мова : Підручник. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2011. 302 с.
2. Łuczyński E. Akwizycja gramatyki języka polskiego. *Psychologia rozwojowa.* 2010. t. 15, №1. S. 9-18.
3. Małecki A. Gramatyka języka polskiego większa. Lwów: Nakładem autora, 1863. 427 s.

Олександра Онопрійчук,

Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Юлія Васейко

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКИХ КІНОРЕЦЕНЗІЙ НА МОРФОЛОГІЧНОМУ РІВНІ

Попит на такий різновид публіцистики як кінорецензія у XXI столітті значно посилюється. Причина очевидна: сучасне кіновиробництво розвивається дуже динамічно, відтак є потреба поінформувати споживача про новинки індустрії, зробити відповідну рекламу, допомогти розібратися з перевагами і недоліками фільму або й навіть нав'язати свою думку шляхом різних маніпуляцій.

Рецензія як публіцистичний жанр аналізувалась у розвідках багатьох польських дослідників: У. Копець [1], З. Козловської [2], М. Крауз [3] та ін.

Численні наукові дослідження свідчать про те, що питання рецензії як жанру (в тому числі її різновиду – кінорецензії) на сьогодні досить добре вивчене. Це стосується не лише жанрової специфіки і структури, а й мовної і стильової своєрідності, а саме особливостей на морфологічному рівні.

Прикметник – одна й найбільш вживаних частин мови у кінорецензіях. Це не дивно, якщо враховувати оцінювальну функцію цього типу текстів. Високу продуктивність виявляють прикметники, вжиті у найвищому ступені порівняння: *Najbardziej znanym filmem obracającym się wokół basketu jest na wpół animowany «Kosmiczny mecz», ale to taki sport w wydaniu sci-fi. Do tej pory największym reżyserskim osiągnięciem Petera Farrelly'ego była komedia „Głupi i głupszy”. Duży plus, szczególnie, że jeszcze przed zwiastunami obstawiałem, że będzie najslabszym ogniwem. Nie spodziewałem się, że to powiem, ale to najlepsza kreacja w tym filmie. Największym plusem filmu są wspaniałe zdjęcia pustego Nowego Jorku, zdziczałego, zarośniętego i rozsypującego się.*

Насиченість тексту кінорецензії прикметниками найвищого ступеня пояснюємо прагненням автора висловити максималістську оцінку. У поданих прикладах можна побачити, що рецензенти за допомогою згаданих форм оцінюють як фільм загалом, так і роботу режисера. Фіксуємо також використання прикметників найвищого ступеня для порівняння з іншими фільмами, що є важливим компонентом рецензії.

Польські рецензенти досить часто використовують **дієслова в II особі однини** в своїх текстах: *Również ścieżka dźwiękowa spełnia zadanie - po seansie szybko zapomnisz, ale w trakcie własnych słuchawek na uszy nie założysz. Jeśli lubisz od czasu do czasu obejrzeć film lekki, rozluźniający, przy którym nie trzeba uruchamiać zwojów mózgowych, to także powinieneś znaleźć na niego czas.* Це створює ефект інтимізації. Автор звертається до читача безпосередньо, веде з ним діалог, тим самим мотивує його подивитися фільм і скласти власне враження про нього.

Досить поширеним серед польськомовних рецензій на фільми є також вживання **дієслів в II особі множини**: *Ogólnie film warto obejrzeć, jeśli jesteśmy fanami więziennych klimatów, lubimy filmy o gangach i szukamy twardego męskiego kina. Nieważne czy są to grajkowie mariachi czy obrzędy związane z kultywowaniem Dnia Zmarłych, wszystko to ma swoje miejsce w całej opowieści i wpływa na to, co widzimy na ekranie. W “Jestem legendą” mamy do czynienia z realistycznym obrazem człowieka, który musiał się dostosować do nietypowych warunków. Fabuła toczy się dwutorowo, oglądamy głównego bohatera próbującego dobić dużego targu, zaraz po wyjściu z więzienia, oraz flashbacki, z których dowiadujemy się, jak wypracował sobie tak wysoką pozycję. Niestety jak się okazało, był to zabieg czysto marketingowy, a m.in. Beckhama, czy Zidane’a zobaczymy tylko w jednej, kilkusekundowej scenie.*

Цей прийом також створює ефект інтимізації. Адресант ототожнює себе з адресатом, ставить себе на один рівень з ним, тим самим підвищує рівень довіри і переконує в своїй думці.

Використання дієслів в I особі однини є також типовим прийомом для рецензентів. Таким чином автор висловлює особисту думку: *To chyba wie tylko szefostwo Marvel Studios, więc tym bardziej czekam na film „Spider-Man: Daleko od domu”, stanowiący epilog do dotychczasowych wydarzeń i być może wprowadzenie do kolejnej fazy MCU. Mam wrażenie, że pod kostiumem epickości, rozmachu oraz wielkiego finału kryje się prościutki, zaledwie poprawny scenariusz. Pewnie już nieraz na łamach tej strony podkreślałem, że uwielbiam kino wojenne.*

Варто наголосити на тому, що надмірне використання форм I особи однини в кінорецензіях формує суб'єктивну думку автора, увиразнює її, натомість віддаляє читача від аргументованого аналізу твору.

Займенники при дієсловах I і II особи в польській мові, зазвичай, опускаються. В окремих випадках автори рецензій відходять від цього принципу через потребу логічного акценту: *Ja na przykład nie jestem fanem takiego gatunku, ale też jakoś nie za specjalnie psuło mi to seans, ponieważ kompozycje bardzo dobrze wpisywały się w tło animacji. Nie doceniamy życia i wolności, dopóki nie ograniczy nam się ich lub całkowicie pozbawi, a my sami jesteśmy traktowani niczym zwierzęta w schronisku.*

Досить часто у рецензіях вживаються **вигуки**, які, без сумніву, є носіями експресії: *Dziś jeszcze trudno orzec, ale jak ktoś uważnie oglądał film i w minimalnym stopniu poznał świat Marvela, może powiedzieć, że kolejny przeciwnik Bannera narodził się w dziele Leterriera, a będzie nim... Cicho, sza, sami zobaczycie w kinie. Każdy żołnierz wydaje się wprost stworzony do wypełniania przydzielonych mu zadań (jakie utalentowane kadry!). Bo chodzi nam przede wszystkim o to, że świat dowiedział się kim jest Spider-Man, tak? No właśnie nie. Ok, można się tłumaczyć Cosmic Cube, ale i bez niej technologia, jaką posiadali, powinna dać radę w pojedynku z alian... ups, Amerykanami, bo wynikało, że organizację Red Skulla ścigali głównie żołnierze z USA.*

Вигуки автори польськомовних рецензій вживають для того, аби висловити спонукання, посилити емоцію чи почуття, а також наблизити

публіцистичний текст до розмовного. Вигук *no* є досить поширеним у польській мові і служить підсиленню емоційності відповіді.

Загалом, на морфологічному рівні польськомовні рецензії на фільми мають низку особливостей: використання прикметників найвищого ступеня; використання дієслів I та II особи однини та множини, що посилює рівень довіри до рецензента; вживання вигуків для посилення експресії викладу.

Список використаної літератури

1. Kopec U. Realizacja gatunkowego schematu recenzji filmowej przez licealistów. URL: http://ifp.univ.rzeszow.pl/dydaktyka/dydaktyka_9/Urszula_Kopec_D9.pdf (дата звернення - 15.04.2024).
2. Kozłowska Z. Recenzja jako forma podwójnego dialogu. *Praktyczna stylistyka: nie tylko dla polonistów*. Warszawa, 2003. S.287–314.
3. Krauz M. Krytyka, wartościowanie, ocena – granice recenzji publicystycznej. Katowice, 2015. S.290–303.

Ірина Бей,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

канд. філол. наук, доц. Галина Бачинська

РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЗБАГАЧЕННІ УЧНІВСЬКОГО МОВЛЕННЯ

Збагачення словникового запасу учнів відбувається різними способами. Одним із джерел покращення мовлення та удосконалення граматичної будови мови є українська фразеологія. Уміння правильно й доречно користуватися в усному та писемному мовленні фразеологізмами – ознака високого рівня мовної культури особистості. І хоча фразеологія не є предметом системного вивчення в середній та старшій школі, але опанування її одиниць на уроках української мови у процесі вивчення лінгвістичного матеріалу, безперечно, сприяє збагаченню мовлення школярів.

Поповнення активного словника учнів українською фразеологією було предметом дослідження лінгвістів і методистів. Окремі площини збагачення мовлення школярів фразеологізмами досліджували Н. Д. Бабич, В. Г. Барабаш, І. С. Гнатюк, В. О. Горпинич, М. С. Вашуленко, А. П. Коваль, М. П. Коломієць, М. Я. Плющ, А. О. Свашенко, Л. Г. Скрипник, Л. М. Стоян та інші. Фразеологія – це динамічний рівень української мови, тому чимало її проблем залишаються нерозв'язаними. Це, зокрема, стосується таких важливих питань, як визначення фразеологізму та критерії його виділення, співвідношення між фразеологізмом і словом, словосполученням і реченням, принципи класифікації фразеологічних одиниць та особливості їх функціонування в мові тощо.

Теорія й практика роботи над збагаченням мовлення та розвитком фразеологічного запасу учнів потребує глибшого аналізу, оскільки в дослідженнях не аналізується роль фразеологічної синонімії, антонімії та багатозначності, не акцентується увага на актуальних для розвитку усного та писемного мовлення учнів питаннях стилістичного співвіднесення фразеологічних одиниць, особливостях уживання фразем у межах мовленнєвого етикету [3].

Збагачення мовлення учнів середньої школи українською фразеологією потребує систематичного та планомірного підходу. Спостереження над особливостями усного й писемного мовлення школярів, бесіди, тестові завдання з фразеології свідчать про обмежене вживання учнями фразеологізмів. Причиною цього є несистематичність фразеологічної роботи на уроках мови, відсутність науково-обґрунтованої системи організації занять.

Правильне вживання фразеологічних одиниць – важливий чинник у формуванні та удосконаленні пізнавального інтересу до вивчення української мови, розуміння глибин народної мудрості [5]. Робота з фразеологізмами на уроці, вживання їх у мовленні розширює фразеологічний запас учнів, знайомить з нормами українського національного етикету, сприяє реалізації

змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі: «Взаємодіємо усно», «Досліджуємо мовні явища».

Метою наукового пошуку є висвітлення саме сучасних методів і прийомів збагачення мовлення учнів засобами фразеологізмів в середній і старшій школі.

Методична система роботи з фразеологічними одиницями повинна охоплювати весь період навчання й передбачати такі взаємопов'язані етапи: 1) початковий – осмислення учнями елементарних фразеологічних понять, необхідних для формування навичок культури мовленнєвого й характеристики немовленнєвого етикету спілкування, перевірка навичок й умінь читати й пояснювати фразеологічні одиниці, визначати їх у тексті, з'ясовувати за текстом джерела походження, етикетну ситуацію їх використання; 2) основний – оволодіння вміннями й навичками роботи з фразеологізмами певних тематичних груп; 3) завершальний – організація самостійного виконання учнями творчих робіт з використанням фразеологізмів [6].

У процесі роботи із фразеологічними одиницями особливу увагу слід зосередити на формуванні ключових компетентностей (спілкуванні державною мовою, загальнокультурній грамотності тощо); використанні парної, групової та індивідуальної роботи, традиційних методів навчання (репродуктивній та евристичній бесіді, художній розповіді, роботі з підручником) та інноваційних (лінгвістичної гри, інтерактивних технологій («Мікрофон», «Круглий стіл», «Коло ідей» тощо), моделюванні комунікативних ситуацій, спрямованих на формування вмінь уживати лексеми й фразеологізми у власному мовленні.

Варто зазначити, що своєрідність опанування учнями української фразеології полягає і в дотриманні варіативного відбору дидактичного матеріалу, що спрямований на формування таких вмінь:

- відрізняти фразеологізми від вільних сполучень слів;
- визначити фразеологізми в писемному й усному мовленні;

- знаходити фразеологізми у словниках;
- усвідомлювати відмінність між фразеологічними синонімами й антонімами;
- доречно використовувати фразеологізми у власному мовленні відповідно до їх стилістичного забарвлення.

Наголосимо на тому, що вдосконаленню мовної та мовленнєвої компетенції учнів, збагаченню їх мовлення фразеологічними одиницями сприятимуть, зокрема, такі види вправ: лексичні, лексико-граматичні, лексико-стилістичні, лексико-орфографічні [4]. Особливо важливими є вправи, що передбачають усвідомлення учнями значення доречного добору слів і їх поєднання для посилення інформативності, емоційності, виразності тексту; вправи на визначення в текстах різних стилів функцій фразеологічних одиниць.

Не можна залишити поза увагою й труднощі, що ймовірні під час засвоєння стійких сполук слів школярами, способи їх подолання. Важливе місце у процесі роботи на уроках повинні посідати вправи на автоматизацію дій із стійкими сполуками слів, тобто твори-роздуми. Доречне використання фразеологічних одиниць у творчих роботах сприятиме оволодінню навичками культури мовлення, відчутно вплине на емоційність, образність дитячих висловлювань щодо етики спілкування, національних, моральних цінностей, внутрішньої краси людини, родинних зв'язків, родинного етикету тощо.

Можна з упевненістю говорити, що окреслена вище система вправ обумовлює осмислення лексичного значення фразеологічних одиниць, ефективний добір стійких словосполучень слів, використання їх у мовленні залежно від мети висловлювання, місця та умов спілкування. Створенню певних умов для успішної комунікації сприятиме й використання ілюстративного матеріалу, зачитування тексту, введення вправ ситуативного характеру, виконання проблемних і тестових завдань, моделювання або інсценування ситуацій, які сприятимуть вербальному спілкуванню.

Дійсно прищеплювати здобувачам освіти любов до української мови, спонукати до захоплення різноманітністю та варіативністю її засобів виразності, виховувати необхідний рівень культури мовлення можливо за умови використання у процесі вивчення фразеологізмів [2].

У кінцевому підсумку зазначимо, що опанування й правильне використання багатств виражальних засобів мови, зокрема фразеологічних, є вагомим чинником у формуванні навичок культури мовлення школярів, збагаченні їх словникового запасу, засвоєнні стилістичних засобів української мови. Вивчення фразеологізмів сприятиме підвищенню загальнокультурного рівня, і зокрема – розвитку культури мовлення, формуванню стилістичних умінь і навичок, що є базовим для становлення всебічно розвинутої особистості як інтелектуально, так і професійно. Збагачення мовлення фразеологізмами – процес справді складний і багатомірний, а поповнення фразеологічного словника здійснюється протягом усього життя людини.

Список використаної літератури

1. Венжинович Н. Ф. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології : монографія. Ужгород, 2018. 462 с.
2. Демський М. Т. Українська фраземіка: дериваційна база, семантико-граматичні особливості : монографія / упоряд.: О. Демська, М. Яким. Дрогобич : Посвіт, 2019. 340 с.
3. Папіш В. Дискусійні питання фразеології у мовознавчих дослідженнях. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. 2009. Вип. 13. С. 79–82.
4. Стефурак Р. Навчальний потенціал тестових завдань із лексикології та фразеології в загальноосвітній школі. Українська мова і література в школі. 2011. № 7. С. 9-14.
5. Тесленко О. Фразеологія на уроках української мови як етнографічний фактор // Українська мова і література. 2005. №5. С. 2 – 4.

6. Технологія сучасного уроку рідної мови: навч. посіб. / Н. М. Остапенко, Т. В. Симоненко, В. М. Руденко. К.: ВУ «Академія», 2011. 248 с.

7. Шелехова Г. Формування в школярів умінь сприймати усне і писемне мовлення // Українська мова і література в школі. 2003. № 4. С. 7 – 11.

Віталія Тереховська,

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

Науковий керівник:

спец. вищої категорії, викладач-методист Ірина Лагола

ДУХОВНЕ ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ М. ЗУЗАКА «КРАДІЙКА КНИЖОК»

Постановка проблеми. Спектр творів дитячої літератури розкриває широкі можливості для пізнання дитиною самої себе, для збагачення дитячого досвіду, для розв'язання таких проблем, як дорослішання, дружба, стосунки з батьками та друзями, перехід у нову школу тощо. В останні десятиріччя розвитку сучасної дитячої літератури надто гостро постає ще одна тема – тема війни, досвідом втрат від неї та життям дітей в таких складних умовах.

Аналіз останніх досліджень. Українські та зарубіжні письменники зверталися до теми дитини і війни ще в ХХ столітті, створюючи художні твори, в яких образи дітей відіграють центральну роль у змалюванні воєнного лихоліття. У творах Віктора Близнеця «Гніздо горлиці», «Вітрила в степу», «Землянка і Мовчун», Миколи Вінграновського «Первінка», Всеволода Нестайка «Це було в Києві», Григора Тютюнника «Климко», Галини Пагутяк «Діти», зарубіжних письменників Дж.Бойна, К.І.Гальчинського, А. Маргул-Шпербера та інших зображуються події війни крізь призму дитячого світосприйняття. У центрі уваги цих авторів - переживання, страхи, надії та духовне зростання дітей, змушених долати жахіття війни.

Роман Маркуса Зузака «Крадійка книжок» - це ще одна історія, в якій через призму образу дівчинки Лізель висвітлюється питання психологічного

стану дитини в надзвичайно складних обставинах, зокрема, як героїня долає втрати, страх через жорстокість війни, зберігаючи при цьому доброту і моральні якості. Знаковими елементами роману є книги, які для Лізель є джерелом сили, натхнення та інструментом для розуміння дорослого світу.

Метою статті є дослідження духовного та психологічного зростання дітей під час війни на прикладі образу Лізель у романі Маркуса Зузака «Крадійка книжок». У центрі уваги - аналіз трансформації внутрішнього світу головної героїні під впливом трагічних подій, як воєнні обставини впливають на розвиток особистості, формування її світогляду та систему життєвих пріоритетів, а також значення книги і слова як способу збереження людяності та вираження моральних цінностей у кризові часи.

Виклад основного матеріалу. У сучасній літературі письменники все частіше звертаються до теми дитинства, розглядаючи її в найскладнішому – психологічному аспекті. Вони прагнуть якомога глибше зануритися у внутрішній світ дітей, дослідити їхню поведінку, бажання, почуття та емоційні переживання. Це дозволяє їм не лише передати зовнішні прояви емоцій дитини, а й розкрити приховані пориви душі, передати глибину її думок і тривог через незнання майбутнього. Багато сучасних авторів дитячої літератури зображують дитяче світосприйняття як ключ до проєкції багатогранності і складності внутрішнього світу юного героя. Такий підхід дозволяє читачеві побачити світ очима дитини і краще зрозуміти її реакції та емоції на дорослі речі.

Лізель Мемінгер – «крадійка книжок» — дівчинка, яка змінюється й духовно зростає, долаючи жахи війни. Її шлях відображає складний процес формування особистості в умовах, що випробовують дитячу душу на міцність. Лізель зображена як жива, глибока героїня, чий внутрішній світ розвивається від недовірливості та страху до сили духу та здатності захищати власні переконання.

На початку роману ми бачимо дев'ятирічну дівчинку, яка стикається зі страшними втратами, спричиненими війною: смерть її молодшого брата

Вернера під час вимушеної поїздки потягом, а також розлука з матір'ю, яка змушена віддати дівчинку в прийомну сім'ю, бо не може її забезпечити через нацистський терор: *«Коли вона прибула, на її руках іще виднілися сліди від укусів снігу, а з пальців іще не стерлася замерзла кров. Вона вся здавалася якоюсь недогодваною. Дротяні ноги. Руки, як вішаки для пальта. Це їй далось нелегко, але коли таки далось, то вийшла якась зголодніла усмішка. Кольором її волосся майже не відрізнялося від білявого німецького сорту, але в неї були небезпечні очі. Темно-карі»* [3].

Ці травматичні події залишають у її серці глибокі рани, і дівчинка часто бачить жахливі сни, де їй сниться покійний брат: *«Страшні сни з'являлися, як завжди, ніби найкращий гравець команди-суперника, про якого подекують, що він зазнав травми чи захворів, - але ось він, розминається з усіма, готовий вийти на поле. Або як потяг, що за розкладом прибуває на нічний перон, тягнучи за собою мотузку зі спогадами. Все тягне і тягне. Весь час незграбно підкидає»* [3]. Її моральний стан сповнений страху, тривоги та відчуття самотності, вона відчуває себе покинутою і не розуміє, чому світ так несправедливо з нею обходиться.

Однак поступово Лізель знаходить підтримку у своїх прийомних батьків Ганса та Рози Губерманн. Ганс стає для Лізель джерелом розради та любові. Він терпляче допомагає дочці навчитися читати і відкриває їй чарівний світ слів і книг, який допомагає щоразу бігти від страшної реальності. Роза, хоч і здається суворою та різкою, виявляє свою любов, захищає знедолену дитину та піклується про неї по-своєму: *«...вона на правду любила Лізель Мемінгер. Просто якось дивно виявляла свої почуття»* [3].

Лізель вчиться читати і знаходить втіху у книгах. Книги відіграють особливу роль у її житті: *«Завдяки книгам Лізель отримує інший світ, протиставлений насиллю й голоду, світ, в якому є поняття гуманізму, вірності, правди, любові, підтримки, порядності»* [3]. Вони не лише допомагають їй впоратися з жахіттями війни, але й формують її моральні орієнтири. Як і нацистська пропаганда, слова можуть бути зброєю, що

завдають шкоди, але вони також можуть бути дарами, які допомагають зберегти людяність у найтемніші часи: *«...першу книгу вона вкрала у снігу, а другу – у вогні ... вирішивши написати свою історію, вона дивуватиметься, коли саме книжки і слова не просто почали мати якесь значення, а стали для неї всім»* [3].

Завдяки книжкам Лізель розширює свій кругозір і починає усвідомлювати жахливу реальність війни, яка оточує її з усіх боків. З вимушеним дорослішанням дівчинки дорослішають і її думки, які прослідковуємо в сюжеті твору. Від думки *«Дивні вони, ті війни»* народжується доросліша й більш зважена: *«Кажуть, що війна — найкращий друг смерті, але мушу висловити іншу точку зору. Для мене війна — ніби новий начальник, який вимагає неможливого. Він стоїть за плечима і без упину повторяє те саме: «Виконуй, виконуй».* [3]. Так, війна виявляється не просто супутником смерті, а справжнім випробуванням, яке змушує до дій. Кожен момент, кожен крок під її тиском — це намагання виконати неможливе, витримати тягар обставин і зберегти людяність навіть у найскладніші часи.

Моральність Лізель випробовується, коли вона зустрічає Макса Ванденбурга, єврея-втікача, якого Губерманни, ризикуючи життям, переховують у своєму будинку всупереч нацистській політиці. Їхня дружба стає важливим джерелом сили та натхнення для дівчинки. Макс пише для неї книгу, надихає її та вчить вірити у світло навіть у темряві війни. Ця дружба допомагає Лізель зрозуміти, що справжня сила полягає в глибокому почутті відповідальності перед близькими та здатності піклуватися і допомагати іншим, навіть перед обличчям небезпеки.

Лізель демонструє силу духу, незважаючи ні на що, її моральна стійкість очевидна в тому, як вона реагує на випробування війни. Коли на місто падають бомби, героїня переживає найбільочішу втрату - смерть Ганса, Рози та Руді Штайнера, її друга, якого вона поцілує вперше після його смерті.

Образ Руді Штайнера є символом невинності, мужності та духовного зростання в умовах війни. Руді — це хлопець з *«...волоссям лимонного кольору,*

худими ногами та синіми очима, старший за Лізель на вісім місяців» [3]. Його постійний голод і готовність на авантюри заради їжі пояснюються складними умовами життя у великій багатодітній родині, де батько, Алекс Штайнер, працює кравцем. Незважаючи на випробування, Руді залишається вірним другом для Лізель, супроводжуючи її під час виконання завдань для Розі Губерман і підтримуючи її в усіх пригодах. Їхня дружба заснована на довірі та спільному прагненні до простих радощів у світі, де панують злидні та насильство.

Війна змушує Руді швидко дорослішати, але навіть у жорстоких обставинах він зберігає мрійливість і хоробрість. Захоплення Джессі Оуенсом, коли Руді пофарбувався вугіллям і пробіг стометрівку, демонструє його пристрасть до спорту і відвагу. Однак його боротьба з Гітлерюгендом і конфлікти з нацистською системою стають проявами не тільки фізичної сили, а й духовного спротиву. Руді часто захищає слабших, зокрема свого друга Томмі Мюллера, і показує свою вірність принципам добра і справедливості.

Закоханість дівчинки у Руді — це тонка і ніжна нитка, яка проходить через весь роман. Її почуття відображають чистоту і простоту дитячих емоцій. Коли Лізель усвідомлює свої почуття до Руді, вона переживає внутрішній конфлікт. Дитяча закоханість для неї ще не цілком зрозуміла — це поєднання дружби, ніжності та страху втрати.

Її почуття до Руді зростають поступово, вони підкріплюються спільними моментами, які вони ділять від простих ігор та вдаваного ворогування до крадіжок книг та розмов про життя та війну: *«...він був тим схибленим, що вимазався чорним вугіллям і кинув виклик світові. Вона була крадійкою книжок, що залишилася без слів» [3]. Він жартома просить поцілувати його, але Лізель робить це тільки після його смерті, коли вже пізно.*

Загибель рідних під час бомбардування стає болючою втратою для Лізель і символом того, як війна безжально забирає найяскравіші й найневинніші життя. Руді Штайнер, який до кінця залишився вірним своїм мріям, любові та

людяності, є нагадуванням про те, як війна змінює дитинство, але не завжди здатна знищити чистоту й гідність.

В епілозі твору Лізель дожила до глибокої старості, але її серце все ще наповнене спогадами про тих, кого вона втратила на війні. Її історія ілюструє силу любові та співчуття, а також важливість слів, які можуть зцілити серце і дати надію навіть при пануванні війни.

Висновок. У романі «Крадійка книжок» М. Зузак демонструє, як війна стає каталізатором духовного зростання дітей, зокрема Лізель Мемінгер. У складних обставинах, де панують страх, втрата та ненависть, героїня знаходить способи не лише вижити, а й усвідомити цінність людяності, любові та дружби. Лізель переживає емоційне і морально вимушене дорослішання, при цьому зберігаючи дитячу надію.

Отже, духовне зростання дитини в умовах війни полягає в її здатності знайти сенс у хаосі, формувати власну ідентичність і виявляти людяність навіть у найскладніші часи. Дитина може стати прикладом того, як, незважаючи на зовнішні обставини, внутрішня сила та моральна свідомість можуть допомогти знайти шлях до справжнього розуміння життя, любові та співчуття.

Список використаної літератури

1. Війна. Діти. Література: дитячі книжки та війна в Україні. URL: <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/wrrchldrn.html> (дата звернення: 04.11.24).
2. Дядечкина А. Д. Світогляд дитини війни у творах сучасних зарубіжних письменників про Голокост: магістерська робота. Кривий Ріг, 2022. 65 с.
3. Зузак М. Крадійка книжок. Київ: КСД, 2020. 416 с.
4. Кобилко Н.А Друга світова війна на сторінках роману Маркуса Зузака «Крадійка Книжок». День пам'яті та примирення: зб. матеріалів круглого столу, 07 травня 2021 р. Харків, 2021. С. 26–28.
5. Образ Лізель Мемінгер в романі «Крадійка книжок». URL: <https://moyaosvita.com.ua/literatura/%E2%9C%85obraz-lizel-meminger-v-romani-kradijka-knizhok/> (дата звернення: 05.11.24).

6. Якубовська-Кравчик К. Літературний образ дитинства в часи кризи ХХ–ХХІ ст. Видання 1, Варшава 2021.

Богдана Драгуняк,

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

Науковий керівник:

спец. вищої категорії, викладач-методист Ірина Лагола

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ХАРАКТЕРУ ЧАРЛІ БАКЕТА ЗА ТВОРОМ

Р. ДАЛА «ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА»

Постановка проблеми. Сучасний світ переповнений багатьма подіями та протиріччями суспільно – політичного, економічного, морально-духовного змісту. З огляду на це гостро стоїть питання духовного розвитку особистості в складних життєвих ситуаціях. Саме в такому випадку художні твори стають могутнім джерелом розвитку духовного світу людини. Залучення молоді до читання сприяє усвідомленню внутрішнього світу героя-персонажа як носія людських якостей. Літературний герой стає психологічним зразком схвалення або осудження з боку читача. Тому аналіз образів-персонажів насамперед полягає в тому, щоб «розібратися в натурі героя, розкриваючи різноманіття виявів людського характеру» [6].

Аналіз останніх досліджень. Робота з образами-персонажами займає одне з ключових місць у літературознавстві. Закономірно, що науковці-методисти не раз звертали увагу на це питання, намагаючись встановити закономірності вказаної діяльності (Т.Бугайко, Б.Буяльський, В.Голубков, В.Гриневич, О. Забарний, А.Лісовський, Л. Мірошниченко, В.Неділько, Є. Пасічник, С. Пультер, З. Рез, А. Ситченко, Н.Соловійова, Б.Степанишин та ін.). Зокрема, В.Неділько зазначає: «Суть пообразного аналізу полягає в послідовному розгляді особливостей і значення кожного елемента ідейно-художнього змісту твору – теми, образу автора, сюжету і композиції, системи образів персонажів, мови та образотворчих засобів, ідеї твору» [1].

Науковці Б.Буяльський, Б.Степанишин основну увагу віддають образам-персонажам, хоча не відкидають й інші образні складові тексту. «Пообразний, або «традиційний» аналіз спрямовує до роботи з осмислення образів-персонажів, але не заперечує розгляд інших компонентів: пейзажів, інтер'єрів, ліричних відступів. Цей шлях можна схарактеризувати коротко: через образи – до ідеї» [1]. Літературознавець Б.Степанишин вказує, що «аналіз за образами передбачає насамперед характеристику персонажів, але не слід обмежуватися лише ними. Адже часто в художніх творах зустрічаємо й образи вищого естетичного гатунку» [1].

Узагальнюючи думки науковців-методистів, доходимо висновку про те, що «...треба ставити й розв'язувати такі питання, які б допомагали розкривати основні риси характеру героя та показати художні якості аналізованого образу» [2]. Розглянемо це на прикладі образу Чарлі Бакета з повісті-казки Р. Дала «Чарлі і шоколадна фабрика».

Мета та завдання статті. Проаналізувати індивідуальність характеру Чарлі Бакета у творі Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» та розкрити, як саме формується особистість хлопчика. Розглянути основні риси головного героя, які протиставляються негативним якостям інших персонажів і підкреслюють значення моральних цінностей, які роблять Чарлі гідним нагороди.

Виклад основного матеріалу. Твір Роальда Дала «Чарлі і шоколадна фабрика» — це казкова історія, яка стала класичним зразком дитячої літератури. Сюжет, сповнений пригод і чарів, захоплює читачів будь-якого віку, але за яскравими фантастичними елементами приховуються важливі моральні уроки. Сама ж казка писалась у нелегкий період життя письменника: тяжко захворів його син Тео (якому і присвячений твір), а перед цим померла донька Олівія.

Саме в таких складних життєвих умовах створилась історія про хлопчика Чарлі Бакета, який, попри бідність і складні життєві обставини, отримує шанс відвідати незвичайну шоколадну фабрику містера Вонки. Аналізуючи образ

головного героя, можемо прослідкувати, які чинники вплинули на формування його особистості.

Вже на початку твору автор змальовує складне матеріальне становища родини Бакетів: *«Уся їхня родина – шестеро дорослих і малий Чарлі Бакет – мешкає в дерев'яній хатинці на краю великого міста. Хатинка аж ніяк не була розрахована на стількох людей, і жилося їм там страшено незручно... Вони й не мріяли купити кращу хату, чи хоч би ще одне ліжко, бо були дуже вбогі... Грошей не вистачало навіть на харчі. На сніданок вони їли хліб з маргарином, на обід – варену картоплю з капустою, а на вечерю – капустак»* [3]. Саме в таких умовах виховувався малий хлопчик.

Складні умови життя родини формують Чарлі як скромну, стриману людину, яка, звісно, мріє про щось краще, але не вимагає цього від життя. Звідси й така незрозуміла для багатьох радість хлопчика від шоколаду. Але для Чарлі Бакета ця дрібниця є найдорожчим скарбом. Це його подарунок на день народження. І він цьому щиро радіє: *«А понад усе він хотів... ШОКОЛАДУ... Чарлі Бакет міг відчутти смак шоколаду єдиний раз на рік, на свій день народження... щоразу він акуратно ховав цю плиточку в спеціальну дерев'яну коробочку і зберігав її, ніби вона була зі щирого золота. Кілька наступних днів не смів до неї навіть торкатися – тільки дивився. Коли ж урешті не витримував, тоді відривав з куточка манюсінський шматочок паперової обгортки, щоб визирнув манюсінський шматочок шоколаду, а тоді відкушував звідти манюсіньку крихточку – аби тільки відчутти цей чудесний солодкий смак...»* [3]. З цих рядків ми можемо зробити висновок, що Чарлі не був розпещеною дитиною, і вмів цінувати навіть найменші прояви доброти та турботливості.

Найбільш важливим чинником формування особистості Чарлі є його родина, про яку він надзвичайно турбується. Він з любов'ю ставиться до батьків і старших родичів, завжди готовий допомогти їм та розділити те, що сам має. Коли було майже нічого їсти, Чарлі Бакет ніколи не брав харчі від інших членів родини. Навпаки, він намагався менше рухатись, аби не

витрачати задарма енергію, яка надходить з їжею. А вигравши Золотий квиток, Чарлі найперше подумав про родину, як їм стане краще жити. Отримавши в подарунок фабрику, першою думкою хлопчика була теж сім'я. Власне, і самі батьки та дідусі-бабусі дуже обожнювали Чарлі: *«Чарлі був їхньою єдиною в житті радістю і вони цілісінькими днями чекали його вечірніх відвідин»* [3].

Родина – це простір, де формується індивідуальність та особистість дитини. Навіть попри скрутне матеріальне становище, рідні намагались дати хлопчику все найкраще. Батько працював на декількох роботах, мати допомагала з навчанням, дідусь, який мав вже за дев'яносто років, ставав молодшим на 20 років, коли онук потребував його допомоги. Завдяки цій атмосфері в сім'ї з Чарлі виріс турботливий, щирий, добросердечний хлопець, який зрозумів, що найбільше багатство у світі – здорова та любляча родина.

Індивідуальність образу Чарлі Бакета розкривається на фоні інших дітей, які є повною протилежністю головному герою. Сам Роальд Дал подає їм таку характеристику: *«Август Глуп – жадібний хлопець...він був такий тілистий, ніби його надули велетенською помпою. Лице нагадувало потворну грудку тіста з маленькими смородинками очей, що зажерливо поглядали на світ...їсти – це його пристрасть. Це єдине, що його цікавить»* [3]. Абсолютна протилежність до худенького, вічно голодного Чарлі. Як вже зрозуміло з опису Августа Глупа, він був дуже ненажерливий. І покарання він отримав відповідне: упавши в річку з шоколаду, його затягнуло в трубу з тим самим шоколадом.

Верука Солт – ще одна героїня повісті-казки, розбещена і пихата дівчинка, яка звикла завжди отримувати все, що їй забажається: *«Моя Веручечка з кожним днем сумнішала й сумнішала і, коли я вертався додому, кричала на мене: «Де мій Золотий квиток! Я хочу Золотий квиток!» Вона годинами лежала на підлозі, хвицяла ногами й страшенно лементувала. Я не міг дивитись, як страждає моя дівчинка, тому поклявся не припиняти пошуків, допоки не здобуду те, що вона забажала»* [3]. Через образ Веруки Солт автор дає зрозуміти дітям, що не завжди в житті можна отримати те, чого

бажаєш, тому потрібно навчитись контролювати свої емоції. Письменник навмисне створює такі різкі контрастні образи, аби діти могли чітко усвідомити, де позитивні герої, а де негативні. Чарлі, для якого розкішшю було отримати подарунок раз на рік, є взірцем справжньої стриманості та навіть смиренності. За це потім доля нагородила його цілою фабрикою.

Віолетта Борегард – груба, невихована, нахабна дівчинка, яка цілий день жує жуйку: *«Вам, мабуть, цікаво буде знати, що я жую оцей шматочок жуйки уже три місяці. Тобто це новий рекорд. Я вже побила попередній рекорд моєї найкращої подружки Корнелії Принцметель...ця жуйка – мій найцінніший скарб...мені подобалось чіпляти липкі пожовані грудочки на ліфтові кнопки. Тоді до пальця того, хто заходить у ліфт після мене й натискав кнопку, приклеювалася моя стара жуйка»* [3]. В образі цієї героїні Роальд Дал змалював таку рису характеру, як марнославство. Навіть вигравши Золотий квиток, їй обов'язково треба розповісти про інші свої здобутки. Щоправда, єдине, чим вона може похизуватись, це жування жуйки. Порівнюючи Віолетту та Чарлі, можна назвати лише одну спільну ознаку – обоє вони були дітьми. Більше їх нічого не пов'язує.

Майк Тіві – невихований хлопчик, який впевнений в тому, що справжнє життя лише в телевізорі та іграх. Навіть прізвище в нього «TV»: *«...щасливого переможця, тобто Майка Тіві, уся ця ситуація, здається, страшено дратувала. – Ви що – подуріли? Не бачите, що я дивлюся телевізор? – сердито крикнув він. – Не заважайте!»* [3]. Майк Тіві втілював гнів. Його дратувало все. Можливо, якби він опинився на місці Чарлі, Майк у прямому сенсі «луснув» би від гніву. Саме цим образом автор демонструє дітям, що справжнє життя зі справжніми друзями є значно цікавіше вигаданого.

Під час порівняння характерів інших дітей глибше усвідомлюєш індивідуальність та моральну чистоту Чарлі. Він залишається собою в будь-яких ситуаціях, приймає життя таким, яким воно є. Це і робить його улюбленцем серед читачів. Чарлі Бакет символізує чистоту та чесність, які є основою для перемоги, і робить його гідним спадкоємцем містера Вонки.

Індивідуальність характеру Чарлі Бакета у творі «Чарлі і шоколадна фабрика» полягає не лише в його особливих обставинах життя, а й у його здатності залишатися вірним собі, своїм цінностям і родині. Роальд Дал підкреслює, що справжній скарб — не багатство чи матеріальні блага, а доброта, чесність і здатність бачити світло навіть у темні моменти. Він нагадує, що справжня нагорода приходить до тих, хто залишається добрим, навіть коли життя тяжке.

Висновки. Отже, одним із важливих аспектів дослідження образу персонажа є визначення його внутрішніх властивостей, «сприйняття літературних героїв як живих людей, що в свою чергу створює атмосферу міжособистісного спілкування, пізнання людини людиною, самопізнання, що значно посилює особистісний вплив мистецтва слова» [2].

Список використаної літератури

1. Бондаренко Ю. Характеристика літературних героїв за рисами внутрішнього світу. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/662/1> (дата звернення: 04.11.24).
2. Бондаренко Ю. Вивчення образів-персонажів літературного твору в школі: теорія і практика. Посібник для студентів філологічного факультету. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/94/1/%.pdf> (дата звернення: 04.11.24).
3. Дал Р. Чарлі і шоколадна фабрика. Київ: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2023. С.239
4. Особливості аналізу художнього твору в українській літературі. URL: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-analizu-hudozhnogo-tvoru-v-ukra-nskiy-literaturi-181413.html> (дата звернення: 05.11.24).
5. Стоянова Л. М. Характеристика внутрішнього світу літературного героя за допомогою поліграми. URL: <https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-harakteristika-vnutrishnogo-svitu-literaturnogo-geroya-za-dopomogoyu-poligrami-194425.html> (дата звернення: 05.11.24).

6. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі. Київ: ВЦ «Академія», 2012. 312 с

Марія Ханас,

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

Науковий керівник:

спец. вищої категорії, викладач-методист Ірина Лагола

ОБРАЗИ ТВАРИН В МАЛІЙ ПРОЗІ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ МОЛОДШИХ ЧИТАЧІВ

Постановка проблеми. Художні твори анімалістичного характеру займають важливе місце в розвитку дитячої літератури. Письменники, які у своїх творах зображують представників фауни, розкривають образи тварин як носіїв глибокого емоційного й духовного змісту. Зображуючи їх як окремих персонажів із виразними емоціями, думками та індивідуальними особливостями, автори розширюють уявлення малих читачів про складність і багатогранність світу природи, а також взаємовідносини людини і тварини.

Аналіз останніх досліджень. Природознавчій літературі значну увагу приділяли різні науковці. Зокрема, психологи Д. Ельконіна, О. Запорожець, С. Рубінштейн та інші досліджували сприймання молодшими читачами творів природничої тематики. Літературознавці М. Сюсько, Я. Шебештян, О. Карпенко, К. Долбіна, Г. Шотова– Ніколенко розкривали особливості анімалістичного твору та символіку образів-тварин.

Микола Вінграновський — відомий український письменник, поет і кінорежисер, творчість якого відзначається глибоким інтересом до природи та тваринного світу. Тварини у М. Вінграновського можуть мати людські імена, вони наділені людськими рисами характеру, події подаються через їх бачення та оцінювання. При цьому в творах М. Вінграновського багато витонченого гумору, вони досить жваві та легко сприймаються [1]. Ця авторська манера

виховує в дітей чутливість до світу живих істот і бережливе ставлення до навколишнього середовища.

Мета та завдання статті. Дослідити образи тварин в малій прозі М. Вінграновського як засіб розвитку емпатії юних читачів.

Виклад основного матеріалу. Микола Вінграновський – автор анімалістичного жанру в українській дитячій літературі, сприймає дійсність не лише людськими чуттями, а й «чуттями» всього живого – на якійсь грані, що єднає все серце у спільному для всіх відчутті життя. Письменник подає достатньо позитивних прикладів, через які діти можуть навчитися розпізнавати і розуміти почуття як свої, так і чужі. Твори М. Вінграновського, де тварини наділені особистісними рисами і здатністю відчувати, допомагають читачам осягнути важливість взаємодії з оточуючими та відповідальність за тих, хто поруч.

Образи тварин у творчості Миколи Вінграновського є центральними персонажами, які відкривають перед читачами особливий світ емоцій, пов'язаних з турботою, співчуттям і взаємодію з природою. Завдяки використанню різних художніх засобів, особливо персоніфікації, автор створює живі образи, які легко запам'ятовуються та викликають сильні почуття у читачів, особливо у дітей. Кожен із цих образів стає уособленням певних якостей та емоцій, на основі яких діти вчаться розуміти та виражати власні почуття.

Стиль і манера зображення тварин у творах М.Вінграновського відзначаються багатством художніх засобів. Автор часто використовує метафори, порівняння, епітети, що надають зображенню глибини та багатозначності. Завдяки цим засобам читачі сприймають тварин не лише в їхніх природних ролях, але й як символи та носії певних моральних та філософських ідей. Такий підхід дозволяє юним читачам більш тонко сприймати світ, а також розвиває в них аналітичне мислення й естетичне сприйняття.

Художня специфіка творів М. Вінграновського полягає в тому, що образи тварин виступають не просто як частина середовища, а як повноцінні герої, наділені людськими рисами та переживаннями, які вступають у взаємодію з іншими персонажами. У таких творах, як «Сіроманець», «Первінка», «Гусенятко» тварини виявляють не лише базові емоції, але й складні психологічні реакції, такі як страх, радість, тривогу і навіть проявляють співчуття чи відданість. Завдяки художній персоніфікації М. Вінграновський забезпечує емоційну залученість молодих читачів, формуючи у них здатність до співпереживання, а також спонукає їх розвивати відповідальність за тварин і природу в цілому.

Прикладом такого підходу є зображення образу корівки Первінки з однойменного оповідання письменника, який розкриває перед юними читачами емоційний зв'язок між людиною та твариною. В оповіданні «Первінка» маленька теличка стає символом невинності та природної чистоти. Вона зображена як доброзичлива, допитлива й життєрадісна істота, яка стає справжнім другом для дитини. Їхні стосунки побудовані на довірі та щирості, і через цей зв'язок автор підкреслює важливість співчуття та взаєморозуміння.

Художні засоби, використані М. Вінграновським для змалювання Первінки, сприяють створенню символічного образу. За допомогою метафор і порівнянь автор підкреслює зв'язок телички з природою. Наприклад, коли автор порівнює її з *«молодою травинкою, що простягається до сонця»* [2], він вказує на її бажання пізнавати світ, а також підкреслює ніжність і тендітність цієї істоти. Така образність надає можливість юним читачам асоціювати себе з персонажем, вчити помічати вразливість, цінувати турботу та ласку.

У повісті «Сіроманець» Микола Вінграновський створює багатогранний образ старого вовка, який стає жертвою переслідувань людей, але при цьому постає перед читачем не як хижак, а як самотня, вразлива і мудра істота. Сіроманець наділений внутрішньою силою, відданістю та волелюбністю, що робить його значно складнішим і глибшим персонажем: *«Сіроманець був найстарішим вовком у світі»* [3], що вказує на його мудрість і досвід, а слова

«молоді вовки мріяли пройти в його бойову стратегію і тактику» [3] підкреслюють його внутрішню силу і важкий шлях, яким він пройшов.

Завдяки персоніфікації автор надає образу Сіроманця людських рис, що дозволяє читачам заглибитися у внутрішній світ тварини, яка вимушена боротися за виживання та живе в умовах постійної небезпеки. Сіроманець постає не лише символом свободи, але й втіленням глибокої самотності, яку автор передає через яскраві метафори й епітети, наділяючи героя сумною, але величною силою. Цей образ пробуджує глибоке співчуття, оскільки юний читач бачить у ньому не просто тварину, а живу істоту з багатим емоційним світом і щирими переживаннями.

Такий підхід допомагає юним читачам побачити в образі вовка пероснажа, здатного відчувати й переживати, що сприяє розвитку їхньої емпатії та вміння цінувати життя навіть у найскладніших його проявах. Зрештою, образ Сіроманця — це не лише трагедія одинокої тварини, але й велич її духу, що надихає, захоплює, а також нагадує про цінність кожного життя.

Інший приклад емоційно-насиченого образу тварини в творчості М. Вінграновського представлений в оповіданні «Гусенятко». Образ гусенятка є яскравим прикладом образу-символу, який передає дитячу наївність, безпосередність і невгамовне прагнення пізнати світ. Це втілення дитячої допитливості та чистоти, образ, що створює теплі відчуття за допомогою зменшувано-пестливої лексики та епітетів. Наприклад, у метафорі *«маленьке жовте сонечко, що біжить по зеленій траві»* [4] гусенятко асоціюється з теплом і світлом, а його жовтий колір і рухи підкреслюють життєрадісність і простоту. Завдяки цьому прийому образ гусенятка набуває яскравої символічності — уособлення безтурботності та відкритості до світу.

Особливого значення набувають моменти, коли гусенятко стикається зі своїми першими труднощами й страхами. М. Вінграновський використовує гіперболізацію та персоніфікацію, щоб підкреслити емоційне забарвлення ситуацій, роблячи їх зрозумілими і зворушливими для дітей. Його *«великі*

круглі оченята», які ніби *«відображають весь світ»* [4], символізують дитяче здивування і здатність відчувати глибокі емоції. Це зображення пробуджує у читачів емпатію та співчуття, дозволяючи їм глибше відчути й пережити те, що відчуває маленька істота. Персоніфікація додає образу гусенятка людських якостей, показуючи, що воно не просто *«дивиться»* на світ, а *«відчуває»* його, навчається долати свої страхи та труднощі, подібні до дитини.

Кожне відкриття для гусенятка має величезне значення, що підкреслюється через символіку простих речей, які залишаються для нього джерелом радості та захоплення. Автор використовує яскраві порівняння, такі як *«мов маленька зірочка»*, *«як промінчик сонця»* [5], щоб підкреслити значимість цих маленьких відкриттів та їх емоційне наповнення. Кожен листочок, крапля роси чи шум вітру на луках постають для гусенятка частиною великого й цілого.

Образ гусенятка несе в собі важливий моральний підтекст: він навчає дітей приймати та розуміти свої емоції, розуміти радість у маленьких речах, бути відкритими до світу та долати труднощі з вірою в краще. Через цей простий, але водночас багатозначний образ М. Вінграновський розвиває у дітей не лише емпатію та співчуття до інших, а й здатність бачити красу в навколишньому світі та насолоджуватися ним.

Образи тварин у малій прозі М. Вінграновського є не лише літературними персонажами, але й забезпечують важливу виховну функцію. Вони допомагають дітям розвивати емоційну чутливість, вчать розпізнавати і виражати свої почуття, а також виховують у них бережливе ставлення до всього живого. Завдяки таким художнім засобам, як метафорам, епітетам, порівнянням та персоніфікації, М. Вінграновський створює багатий емоційний світ, у якому тварини є повноцінними героями зі своїми унікальними рисами, що розвивають у дітей емпатію та чуйність.

Висновки. Творчість Миколи Вінграновського дає можливість малим читачам не лише насолоджуватися цікавими сюжетами, але й формувати цінні навички співпереживання, уваги та турботи до оточуючих. Через детальний

опис, багатий на емоційні деталі та виразні художні засоби, автор розкриває перед дітьми світ, сповнений доброти, любові до природи і поваги до всього живого. Завдяки м'якому й водночас глибокому підходу письменника діти не лише розвивають емпатію, але й вчаться цінувати природу, навколишній світ і багатогранність життя. Твори М. Вінграновського створюють атмосферу емоційного комфорту та духовного збагачення, що є надзвичайно важливим у процесі формування особистості на ранньому етапі навчання.

Список використаної літератури

1. Вінграновський М. Оповідання, твори: читати онлайн українською. URL: <https://proza.org.ua/opovidannya/mykola-vingranovskyj-opovidannya-tvory/> (дата звернення: 04.11.2024).
2. Вінграновський М. Первінка. Бібліотека української літератури. УкрЛіб. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=436> (дата звернення: 04.11.2024).
3. Вінграновський М. Сіроманець. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/school/literature/v/67166/#google_vignette (дата звернення: 04.11.2024).
4. Вінграновський М. Гусенятко. Бібліотека української літератури. УкрЛіб. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=432> (дата звернення: 04.11.2024).
5. Кайдаш А.М., Хомич В.І. Фауністичні образи в прозі Миколи Вінграновського: лінгвостилістичний аспект. Література та культура Полісся. № 98. Серія «Філологічні науки», № 14. с.241-248.
6. Кулик Н.В., Сорочинська О.А. Дитяча художня природознавча література як засіб екологічного виховання дітей дошкільного віку URL: <http://eprints.zu.edu.ua/27305/1/> (дата звернення: 05.11.2024).
7. Шулькова К. І. Тенденції розвитку дитячої літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття. URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/38-2.pdf> (дата звернення: 05.11.2024).
8. Ясінська О. Особливості анімалізмів в художньому тексті. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18930/1/33_Yasinska.pdf (дата звернення: 06.11.2024).

Катерина Берегуля,

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

Науковий керівник:

спец. вищої категорії, викладач-методист Людмила Дичик

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ АНАЛІЗУ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

Постановка проблеми. Формування читацької компетентності молодших школярів є ключовим завданням сучасної початкової освіти, що має значний вплив на розвиток когнітивних здібностей та соціалізацію учнів. Уміння критично осмислювати та інтерпретувати текст є необхідною умовою для подальшого навчання й адаптації до інформаційного середовища. Освітня практика часто обмежується поверхневим читанням, що не сприяє повноцінному розвитку аналітичного мислення та читацької рефлексії.

Завданням сучасного педагога є формування цієї комплексної компетентності в молодшого школяра включно не лише з умінням розуміти зміст прочитаного, а й проводити жанровий і структурний аналіз, ідентифікувати смислові акценти, формувати власне ставлення до тексту. Ефективність цього процесу значно зростає через інтеграцію творів різних жанрів в освітній процес, що дозволяє забезпечити багатовимірний підхід до сприйняття інформації та стимулює розвиток емоційної чутливості та інтелектуального поступу школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень свідчить, що поняття «читацька компетентність» не має однозначного тлумачення, зокрема через різні підходи до його змісту й акцентування особистісного та діяльнісного аспектів. Науковці (О. Я. Савченко, Н. В. Чепелева та інші) розглядають її як базову складову пізнавальної та комунікативної компетентностей, підкреслюючи значущість для розвитку в учнів навичок мислення та вільної комунікації.

Лише 59% українських школярів досягли базового рівня читацької грамотності за результатами PISA-2022. У дослідженні для оцінювання читацької грамотності враховується взаємодія трьох джерел:

- **читача** — його мотивації, здібностей та попередніх знань;
- **тексту** — його формату, складності, кількості текстів у дослідженні;
- **завдання** — тих вимог, що мотивують учня зацікавитися текстом (читач розуміє, скільки часу йому потрібно на текст, наскільки глибоко його потрібно розуміти для цього завдання) [3].

Ці результати вказують на необхідність удосконалення освітніх методик, спрямованих на розвиток навичок читання та важливість запровадження інноваційних підходів, які сприятимуть підвищенню зацікавленості учнів.

У межах досліджень розвитку свідомого читання українські науковці (Н. Бібік, М. Вашуленко, Н. Волошина, І. Гудзик, Н. Скрипченко та ін.) детально аналізували різні аспекти, пов'язані з читанням як цілеспрямованим і осмисленим процесом.

Мета. Методично обґрунтувати та продемонструвати ефективні підходи до формування читацької компетентності молодших школярів засобами аналізу легенди та міфу через визначення основних жанрових ознак.

Завдання. Представити методичні прийоми формування вмінь сприймати та практично розрізняти тексти різних видів, правильно визначати жанрові особливості легенди та міфу, що сприятиме розвитку активної пізнавальної позиції молодшого школяра;

Виклад основного матеріалу. У 3-4 класі школярі опановують жанри міфу та легенди відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти та типових освітніх програм. Учні вивчають структуру, тематику та особливості цих жанрів: наявність надприродних сил, символічних персонажів та їх зв'язок із природними явищами. Педагогічна взаємодія має ґрунтуватися на розрізненні понять міф та легенда, що сприятиме формуванню

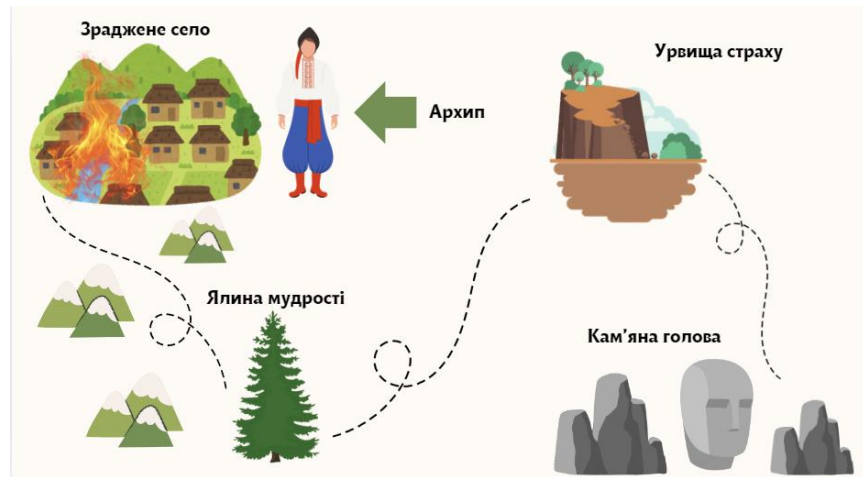
аналітичних навичок і вихованню поваги до культурної спадщини рідного народу.

Під час вивчення теми «Пряме і переносне значення слів. Народна легенда» за підручником Большакової І. О. «Українська мова та читання» учні 3 класу знайомляться з жанром народної легенди, що відіграє важливу роль в усвідомленні школярами культурної самобутності та ідентичності українського народу. Ознайомлюючись із змістом народної легенди «Кам'яна голова», відбувається опрацювання суті теоретичного поняття народна легенда як розповіді про якісь події чи життя людей, оповите казковістю, фантастикою» [1, с. 58].

Робота над жанровими особливостями демонструє не лише розуміння школярами етнічних ознак та цінностей українства, але й сприяє створенню комунікативної ситуації через аналіз метафоричних та символічних образів. Процес вивчення народних легенд сприяє формуванню мовленнєвих і літературних компетентностей, розвиває критичне мислення та виховує естетичні почуття. Для того, щоб учні могли розпізнавати жанрові ознаки легенди та відмежовувати від інших форм фольклору, необхідно впроваджувати інноваційні методи та форми роботи, оскільки це сприятиме кращому розумінню структурних та стилістичних особливостей легенд, розвиваючи здатність усвідомлювати характерні риси цього жанру.

Однією із вправ, яку можна запропонувати учням під час ознайомлення із жанровими ознаками легенди є «Карта спогадів: дорога легенди». Основним завданням цієї вправи є створення візуальної карти, яка показує шлях головного героя та пов'язані з ним символічні події. Це схема у вигляді дороги через гори, ліси, урвища, яка веде від рідного села до кам'яних скель. Учні по черзі обирають «станції» («Зражене Село», «Ялина», «Кам'яна Голова») і отримують завдання: озвучити, що означає кожна з цих зупинок у житті героя. Учитель акцентує на тому, що кожна подія є частиною морального уроку, характерного для легенд.

Приклад оформлення карти:

Школярам необхідно проаналізувати кожен станцію і вказати, що саме вона символізує. Кожен знак має історичне значення або настанову. Наприклад, спалене село - втрата рідної землі та відмова від захисту своєї родини. Це момент, коли Архип, замість захисту своєї оселі, вирішує втекти. У цьому криється моральна настанова про важливість обов'язку перед родиною та рідним краєм, що є частиною жанрових ознак легенди, де герої втілюють етноментальні риси. Також твір ілюструє боротьбу з власними страхами та викликами, які герой повинен подолати, навіть якщо він цього не робить – одна з ознак легенди. Працюючи із таким візуальним зображенням, школярі розвивають критичне мислення та навички інтерпретації текстів. Вони навчаються порівнювати легенди з іншими жанрами, що згодом сприятиме глибшому розумінню літератури. Ця вправа заохочує дітей мислити творчо і формує їх моральні цінності через вивчення культурних традицій. Щодо інших форм роботи із легендою можна пропонувати учням творчі завдання - створення власних легенд (використовуючи характерні елементи жанру) або ж кінематографічного проєкту (учні можуть створити прості короткі відео або анімації, адаптуючи легенду в сучасному контексті. Це сприятиме осучасненню процесу сприйняття та переосмислення історичної минувшини рідного народу.

У 4 класі за підручником Большакової І. О. «Українська мова та читання» жанр міфу вводиться під час вивчення розділу «Орфограма. Поняття про міфи». Автори подають початкову інформацію: «У давнину наші предки

не могли пояснити закони природи. Вони думали, що у світі все залежить від богів чи духів. Боги – безсмертні, наділені чудодійною силою. Одне одному переповідали люди історії про богів, духів, героїв. Такі повіді назвали міфами» [2, с. 44-45]. Ознайомлення школярів із цим жанром розпочинається із роботи над текстом «Про Перуна і Стрибога», що розширює уявлення про сакральну символіку та образи слов'янських богів. Твір допомагає учням досягнути архетипи та надприродні елементи, властиві міфологічним нарративам, відрізнити його від інших жанрів. Під час його опрацювання варто застосовувати такі вправи та форми роботи, які сприятимуть практичному закріпленню цих знань, формуючи навички аналізу та культурознавчі компетентності.

Вправа «Міфічна графіка» спрямована на розуміння учнями жанрових ознак та особливостей міфу, розвиток критичного мислення, формування комунікативних вмінь та творчого самовираження. Отже, на слайді міститимуться зображення, пов'язані з міфом про Перуна (блискавка, Поля, меч, бог Перун, гроза, тополя, Стриба, яблуко), а також ті, які не відносяться до цього жанру (персонажі казок, предмети сучасності, історичні постаті). Кожне з них супроводжуватиметься коротким описом або ключовими словами («сила», «бог», «скриня» тощо).

Приклад оформлення слайда:

При виконанні завдання учні об'єднуються в кілька груп та обговорюють, які зображення вони можуть пов'язати з міфом. Школярі

повинні пояснити, чим вони керувалися під час вибору конкретних символів. Чому саме вони є важливими для розуміння й виділення жанру? Протягом обговорення діти можуть також пояснити, чому деякі графічні зображення не відносяться до міфу. Це допоможе їм зміцнити розуміння жанрових ознак. Після того, як учні дійшли одностайної згоди, пропонуємо скласти із вибраних слів речення. Наприклад, із зображеннями «Гроза», «Бог Перун» і «Сила» група може скласти речення: «Перун — бог грози та сили». Школярі презентують свою роботу, демонструючи речення, пов'язані зі змістом твору. Це також допомагає їм закріпити сюжетні елементи міфу «Про Перуна і Стрибога», а вчителю – перевірити наскільки уважно діти читали. Насамкінець варто провести загальне обговорення: які ознаки жанру було виявлено, чим він відрізняється від інших, підкреслити важливість символів, вигаданих і фантастичних елементів та їх вплив на формування культурних уявлень. Можна запропонувати таку форму роботи як інтерактивна розповідь з елементами театралізації під назвою «Голос міфу». Це завдання має на меті допомогти учням відчувати настрій і особливості жанру, розігруючи сцену, що відбулася під час шлюбу Перуна з Полянною. Кожен учень представляє характеристики міфу через репліки персонажів або слова оповідача, підкреслюючи такі елементи, як: велич богів, надприродні сили і зв'язок з природою. Використання костюмів, масок і звукових ефектів, (ударів барабана, звуку грому) додасть атмосфери та сприятиме глибшому розумінню жанрових ознак. Також школярі можуть створити міфічний артефакт (предмет з твору, який їх найбільше зацікавив) власноруч із будь-яких матеріалів або ж намалювати героїв твору. Це сприятиме розвитку їх креативності та реалізації творчого задуму.

Робота із жанровими ознаками міфу та легенди для учнів 3-4 класів допомагає виокремити конкретні ознаки, що відрізняють ці два жанри, - присутність богів і надприродних сил у міфах на противагу історичним подіям і персонажам у легендах. Привертаючи увагу до українського міфологічного наративу, учні мають змогу усвідомити націєментальні особливості та

уявлення українства про світобудову. Так і легенда містить елементи надприродного та символічного, однак і відрізняється своїм призначенням і функцією в культурі. Розуміння цих жанрових характеристик допомагає учням не лише відрізнити міфи від легенд, але й формувати ціннісне ставлення до рідного, сприяє розвитку критичного мислення та культурної обізнаності.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Впровадження вищезгаданих прийомів жанрового аналізу творів, можна значно підвищити рівень читацької компетентності учнів молодших класів. Дослідження жанрових ознак міфів і легенд, їхніх структурних і тематичних характеристик, сприяє формуванню уявлень про культурну спадщину та розвитку уміння осмислювати художні твори. Використання інтерактивних методів навчання та практичних вправ дозволяє учням набувати важливих навичок, що є суттєвими для розуміння різних жанрів літератури. Ознайомлення з українським спадком легенд та міфів не лише поглиблює знання про етнічну приналежність, а й сприяє формуванню національної свідомості. Вивчення міфів та легенд у початковій школі є важливим елементом для розуміння молодшим школярем соціокультурних контекстів, де відображено історичні події та колективні уявлення про світ. Впровадження жанрового аналізу в освітній процес сприяє особистісному розвитку учнів і збереженню національної культурної спадщини.

Список використаної літератури

1. Большакова О. І., Пристінська М. С. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.
2. Большакова О. І., Хворостяний І. Г. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.
3. Освіторія. [«Читацька грамотність PISA: що це таке та як її розвивати?»](https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-rozvivati?). URL:[https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-](https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-rozvivati?)

Анастасія Смеречанська,
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
Науковий керівник: викладач української мови,
спеціаліст вищої категорії Руслана Дацюк

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ

Постановка проблеми. У сучасній початковій освіті актуальними є питання ефективних методів розвитку розумових здібностей молодших школярів, адже головна мета Нової української школи є створення умов, за яких діти навчатимуться із задоволенням та будуть отримувати не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті. Дидактичні ігри займають особливе місце в цьому процесі, оскільки забезпечують інноваційний підхід до навчання, стимулюючи пізнавальну активність та сприяючи формуванню творчих і критичних здібностей учнів. Проте існує проблема недостатнього розуміння, як саме використовувати дидактичні ігри для досягнення оптимальних результатів у навчанні.

Мета дослідження: дослідити, які види дидактичних ігор найбільш ефективні у розвитку розумових здібностей молодших школярів. Описати методику інтеграції їх у навчальний процес та сформулювати оцінку впливу дидактичних ігор на результати навчання.

Виклад основного матеріалу.

Дидактичні ігри – це різновид ігор з правилами, що спеціально створюються педагогічною школою з метою навчання і виховання дітей [4]. Вони спрямовані на вирішення конкретних завдань у навчанні дітей, але

водночас у них виявляється виховний та розвивальний вплив ігрової діяльності [5].

Функції дидактичних ігор:

1. Засвоєння учнями системи знань і способів розумової та продуктивної діяльності;
2. Розвиток пізнавальної самостійності і творчих здібностей учнів;
3. Розвиток мислення школярів;
4. Формування наукового світогляду учнів [2].

Здібності – важливий аспект людської індивідуальності, який вивчається різними галузями науки, зокрема такими, як психологія та педагогіка.

Сучасна педагогіка дає таке визначення дидактичної гри: це гра, спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [6].

Зміни у Державному стандарті та навчальних програмах загальної середньої освіти своїм змістом відображають основне завдання сучасної школи – навчити учнів вчитися, мислити, сформувати в них повноцінну розумову діяльність. Різним аспектам проблеми розумового виховання дітей молодшого шкільного віку присвячено дослідження та праці педагогів-класиків: Г. Ващенко, Л. Виготського, П. Гальперіна, Г. Костюка, О. Нікітіної, К. Нор, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Я. Чепіги, О. Савченко, та ін.

Саме дидактична гра посідає особливе місце серед ефективних засобів розумового виховання учнів початкової школи. Цікава, повчальна, захоплююча – вона здатна водночас навчати, виховувати, розвивати і, що не менш важливо, підтримувати максимально довго такі нестійкі увагу та інтерес дитини перших років навчання. Роль дидактичних ігор, їх ефективність та особливості використання у освітній діяльності молодших школярів висвітлювали у своїх наукових та педагогічних працях Н. Бібік, З. Богуславська, М. Вашуленко, О. Васько, Ю. Гришко, Ю. Калинецька,

С.Короткова, Н. Кудикіна, О. Кузьміна, О. Лавріненко, А. Макаренко, Т. Опалько, О. Хома, П. Щербань, Г. Щукіна та інші.

Відомий педагог А. Макаренко писав: “Для дитячого віку гра є нормою і дитина завжди повина гратись, навіть у тих випадках, коли виконує серйозну справу...”. Гра, на його думку, виступає поліфункціональним засобом виховної роботи. Вона дає змогу виховувати творчу спрямованість особистості, колективізм, організованість, свідому дисципліну, розвивати інтелектуальні здібності, естетичні почуття. Важливе значення гра має у підготовці школярів до праці, привчаючи прикладати фізичні та психічні зусилля у процесі роботи. “Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі...” [1].

Отже, гра, її організація – ключ в організації виховання. Гра стимулює пізнавальний інтерес. Педагогічне стимулювання і мотивація навчальної діяльності учнів включають в себе формування пізнавального інтересу, що являє собою вибіркочу спрямованість особистості, яка звернена у сферу пізнання, предметного оволодіння знаннями. Інноваційна модель навчання спрямована на організацію комфортних умов навчання, при яких усі учні будуть активно взаємодіяти між собою. Найорганічнішим видом діяльності для молодших школярів була і залишається гра, проте, на відміну від дошкільних ігор, вона набуває дидактичного змісту.

Основною метою уроків, організованих за допомогою дидактичних ігор, є ознайомлення учнів з довкіллям, розвиток спостережливості учнів, уваги, пам’яті, мовлення та розумових здібностей.

Ці ігри включають такі чотири фактори:

1. Завдання гри.
2. Правила гри.
3. Ігрова діяльність.
4. Завершення гри [3].

Кожна дидактична гра має конкретну мету. Ця мета спрямована на передачу знань та інформації учням. Кожна дидактична гра передбачає виконання школярами певного завдання. Для виконання цього завдання вони мають активізувати свої мисленнєві здібності, пригадати отримані раніше знання та поняття, отримати нові лінгвістичні знання, застосовувати їх у подальшій освітній діяльності.

Прикладами словесних дидактичних ігор, які використовуються сьогодні на уроках у початковій школі, можуть бути:

1. “Словникові ланцюжки”

Учні створюють ланцюжок слів, де кожне наступне слово починається на останню букву попереднього (Наприклад: лисиця - ягуар - равлик – коза). Учні створюють ланцюжок із вказаних тварин, розміщуючи їх за алфавітом (Наприклад: антилопа, баран, вовк, газель...). Це сприяє розвитку мовлення та поповненню словникового запасу.

2. “Синоніми та антоніми”

Учні підбирають синоніми або антоніми до заданих слів. (Приклад антонімів: день - ніч, радість - сум, чорне - біле, мовчати - розмовляти. Приклад синонімів: гарний - красивий, вродливий, прекрасний; ліс - діброва, гай, пуща; талановитий - обдарований, геніальний). Це допомагає краще розуміти значення слів, активізувати пасивний словник та розвивати вміння їх використовувати в мовленні.

3. “Склади слово”

Із літер набору учні складають якнайбільше слів (Наприклад: учням пропонується слово «Ластівка». Із літер, які є в цьому слові, можна скласти слова лавка, стіл, вітка, світ.) Ця гра розвиває увагу та вміння аналізувати та навички синтезу.

4. “Відгадай слово”

Один із учнів загадує слово вказаної частини мови, а інші повинні відгадати його, ставлячи запитання, на які можна відповісти “так” або “ні”. Це розвиває логічне мислення та вміння формулювати запитання.

5. “Склади речення”

Учитель дає набір слів, із яких учні складають речення (Наприклад: “він”, “хороший”, “учитель”, “вивчати”, “українську мову”, “дітям”. “Він хороший учитель, який допомагає дітям вивчати українську мову”. Це допомагає відпрацьовувати структуру речення та граматичні навички.

6. “Чарівний мішечок”

У мішечок кладуть картки зі словами, з яких учні повинні скласти речення або коротку історію. (Приклад: слова на картках: сонце, подорож, чарівний, зайти, ліс, старий. Завдання: Учням потрібно дістати з мішечка кілька карток і скласти з них речення або коротку історію.

“Одного дня ми вирушили в подорож до чарівного лісу, щоб знайти старий скарб. Сонце світило яскраво, показуючи нам шлях серед дерев.”

Така гра стимулює учнів використовувати уяву, підбирати слова за змістом і складати зв'язні речення чи короткі оповідання. Це допомагає розвивати уяву та вміння структурувати висловлювання.

Висновки. Дидактичні ігри є ефективним засобом розвитку розумових здібностей молодших школярів у Новій українській школі. Вони не лише сприяють засвоєнню знань, але й стимулюють розвиток критичного мислення, уяви, пам'яті, уваги та логічного мислення. Завдяки інтерактивності та цікавим формам, ігри залучають дітей до активної пізнавальної діяльності, роблять процес навчання більш доступним та захоплюючим. У контексті НУШ дидактичні ігри підтримують формування ключових компетентностей, зокрема, навичок спілкування, співпраці та вміння застосовувати отримані знання в реальних ситуаціях. Таким чином, використання дидактичних ігор є важливим елементом розвитку особистості школяра та підвищення його навчальних результатів.

Список використаної літератури

1. Гаврікова А. О. РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ. URL:

<https://vseosvita.ua/library/naukova-statta-rol-didakticnih-igor-u-navcanni-ta-vihovanni-molodsih-skolariv-228041.html>.

2. Голубенко О.В. Дидактична гра як засіб розумового розвитку // ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ. Випуск 40, 2021. <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2021/40/11.pdf>.

3. Лаврентьєва А. В. ДИДАКТИЧНІ ІГРИ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ (НУШ). URL: <https://naurok.com.ua/didaktichni-igri-na-urokah-u-pochatkovih-klasah-nush-283354.html>.

4. Манів Т. Й. РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ // [DSpace/Manakin Repository](#). 2021. https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16266/Maniv_pedfak_2021.pdf?sequence=1.

5. Музыка Ю. О. ФУНКЦІЇ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ// 2005, pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5234/1/68.pdf.

6. Олійник О. ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ // [Студентський науковий вісник](#). Випуск №11, 2005. https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/55037/attachment-download/21648/.

Христина Козловська,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник:

канд. філол. наук, викл. Галина Вишнеvsька

СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасному інформаційному суспільстві, де технології стрімко розвиваються, актуальним є питання інтеграції цифрових інструментів у

освітній процес. У роботі опираємось на твердження Конфуція: «коли я чую, бачу й обговорюю і роблю, я набуваю знань і навичок». Саме тому одним із пріоритетних завдань шкільної мовної освіти вважаємо адаптацію загальнопедагогічних технологій до сучасних реалій з урахуванням можливостей цифрового середовища, яке дозволяє учням не лише чути, бачити та обговорювати, але й «робити» – активно взаємодіяти з навчальним матеріалом. Використання онлайн-платформ, інтерактивних програм та мобільних додатків сприяє підвищенню ефективності навчання української мови, роблячи його захоплюючим та доступним для учнів. Сьогодні мовна компетенція є важливою навичкою, оскільки світ стає все більш глобалізованим.

Використання сучасних технологій є **актуальною** темою для дослідження, оскільки розкриває проблему взаємодії з носіями мови, спілкування з учнями та отримання реального практичного досвіду використання української мови. **Мета** запропонованої розвідки – проаналізувати сучасні технології навчання української мови, які дозволяють створити інтерактивне навчальне середовище, де учні можуть працювати у своєму власному темпі, отримувати зворотний зв'язок та індивідуалізовану підтримку. Цифрові платформи для викладання української мови пропонують широкий спектр інструментів, розглянемо їх більш детально.

«**LearningApps.org**» [6]. Платформа є справжньою скарбницею інтерактивних вправ з української мови. Вчителі можуть використовувати готові шаблони для створення кросвордів, пазлів, вікторин, ігор на різні теми: від вивчення частин мови до закріплення знань з орфографії та пунктуації. Платформа дозволяє легко інтегрувати інтерактивні елементи в урок, роблячи його більш динамічним та захоплюючим. Учні, в свою чергу, отримують можливість навчатися в ігровій формі, що підвищує їх мотивацію та зацікавленість.

«**Wordwall**» [7]. Зручний інструмент для створення інтерактивних ігор, вікторин, кросвордів та пазлів. Wordwall пропонує різноманітні шаблони, які

можна адаптувати під конкретні теми з української мови та літератури. Наприклад, можна створити гру «Знайди пару» для вивчення синонімів та антонімів, розробити кросворд з термінами з української літератури, або провести інтерактивну вікторину для перевірки знань учнів.

«**Kahoot!**» [8]. Платформа перетворює навчання на захоплююче змагання. Kahoot! дозволяє створювати ігри та вікторини з елементами змагання, де учні відповідають на запитання на своїх пристроях, а результати відображаються на загальному екрані. Такий підхід стимулює учнів до активної участі, розвиває швидкість реакції та створює позитивну атмосферу на уроці.

«**Easy Test Maker**» [9]. Простий та ефективний інструмент для створення тестів з різними типами запитань (вибір однієї правильної відповіді, множинний вибір, встановлення відповідності). Вчителі можуть використовувати Easy Test Maker для перевірки знань з різних тем з української мови та літератури, а також для проведення контрольних робіт та самостійних робіт.

«**Ed-Era**» [10]. Пропонує онлайн-курси з української мови та літератури, які охоплюють різні аспекти мови (граматика, лексика, стилістика) та літератури (історія літератури, аналіз творів), надає доступ до якісного мультимедійного контенту, включаючи відеолекції, інтерактивні вправи та тести. Курси Ed-Era можуть бути використані як для самостійного навчання, так і для доповнення традиційних уроків.

«**iLearn**» [11]. Спеціалізується на підготовці до ЗНО з української мови та літератури. iLearn містить тести, тренажери, навчальні матеріали для систематизації знань. Платформа дозволяє учням відстежувати свій прогрес, виявляти слабкі місця та ефективно готуватися до ЗНО.

«**На урок**» [12]. Велика бібліотека готових матеріалів для вчителів української мови та літератури (конспекти уроків, презентації, тести, дидактичні ігри). На урок є цінним ресурсом для вчителів, які шукають готові

матеріали для своїх уроків або хочуть почерпнути нові ідеї для організації навчального процесу.

«Всеосвіта» [13]. Найбільша освітня платформа в Україні з величезною кількістю матеріалів для вчителів української мови та літератури. Проводить вебінари, курси підвищення кваліфікації, надає доступ до статей з методики викладання, розробок уроків від досвідчених учителів.

«Padlet» [14]. Дозволяє створювати онлайн-дошки для спільної роботи, обміну ідеями, презентації проєктів. Може бути використаний для організації групової роботи, проведення мозкових штурмів, обговорення прочитаних творів, створення інтерактивних презентацій.

«Conceptboard» [15]. Ще одна платформа для спільної роботи, яка надає можливість створювати віртуальні дошки, додавати тексти, зображення, відео, коментарі. Conceptboard може бути використаний для спільного аналізу текстів, створення ментальних карт, візуалізації ідей.

«Classtime» [16]. Дозволяє проводити онлайн-опитування, вікторини, тестування з миттєвим зворотнім зв'язком. Вчитель може бачити результати учнів в режимі реального часу, що дозволяє оперативно реагувати на їх потреби та коригувати навчальний процес.

«Всеукраїнська школа онлайн» [17]. Надає готові уроки, розроблені відповідно до шкільної програми з української мови та літератури. Включає відеоуроки, тести, завдання для самостійної роботи. Всеукраїнська школа онлайн є важливим ресурсом для організації дистанційного навчання, а також може бути використана для доповнення традиційних уроків.

«AR book» [18]. Дозволяє створювати інтерактивні книги з доповненою реальністю. Учні можуть "оживити" персонажів з творів, побачити 3D-моделі історичних артефактів, відвідати віртуальні екскурсії. Відкриває нові можливості для вивчення української літератури, роблячи її більш наочною та захоплюючою.

Висновки. Впровадження сучасних технологій у навчальний процес є необхідністю, що дозволяє йти в ногу з часом та готувати учнів до життя в

інформаційному суспільстві. Інтерактивні вправи, мультимедійний контент, онлайн-спілкування та гейміфікація сприяють підвищенню ефективності навчання української мови та літератури, розвитку комунікативних навичок та мотивації учнів. Пам'ятаючи слова Конфуція, ми розуміємо, що справжнє знання приходить через дію та взаємодію. Сучасні технології надають нам саме такі можливості, перетворюючи процес навчання на захопливу подорож у світ української мови.

Список використаної літератури

1. Биков В. Ю. Моделі та технології blended-learning у вищій освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. № 5 (39).
2. Жук Ю. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні української мови і літератури. *Філологічні трактати*. 2017. № 4. Т. 9. С. 138–143.
3. Концепція Нової української школи – Київ : МОН України, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 1.11.24).
4. Крамаренко В. В., Співак О. В. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні української мови та літератури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 109. С. 180–183.
5. Морзе Н. В. Інноваційні технології навчання української мови та літератури. *Дивослово*. 2012. № 1. С.12–17.
6. Офіційний сайт «LearningApps.org» : веб-сайт. URL: <https://learningapps.org/> (дата звернення: 12.10.24).
7. Офіційний сайт «Wordwall» : веб-сайт. URL: <https://wordwall.net/uk> (дата звернення: 3.11.24).
8. Офіційний сайт «Kahoot!» : веб-сайт. URL: <https://kahoot.com/> (дата звернення: 10.10.24).
9. Офіційний сайт «Easy Test Maker» : веб-сайт. URL: <https://www.easymaker.com/> (дата звернення: 12.10.24).
10. Офіційний сайт «Ed-Era» : веб-сайт. URL: <https://www.ed-era.com/> (дата звернення: 2.11.24).
11. Офіційний сайт «iLearn» : веб-сайт. URL: <https://ilearn.org.ua/> (дата звернення: 28.10.24).

12. Офіційний сайт «На урок» : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/> (дата зверення: 17.10.24).
13. Офіційний сайт «Всеосвіта» : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/> (дата зверення: 26.10.24).
14. Офіційний сайт «Padlet» : веб-сайт. URL: <https://padlet.com/> (дата зверення: 22.10.24).
15. Офіційний сайт «Conceptboard» : веб-сайт. URL: <https://conceptboard.com/> (дата зверення: 11.10.24).
16. Офіційний сайт «Classtime» : веб-сайт. URL: <https://www.classtime.com/> (дата зверення: 16.10.24).
17. Офіційний сайт «Всеукраїнська школа онлайн» : веб-сайт. URL: <https://lms.e-school.net.ua/> (дата зверення: 12.10.24).
18. Офіційний сайт «AR book» : веб-сайт. URL: <https://arbook.info/> (дата зверення: 16.10.24).

Аміна Лемешко,

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

Науковий керівник: викладач української мови,
спеціаліст вищої категорії Руслана Дацюк

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Концепція Нової української школи ставить нові вимоги до знань, умінь і навичок випускника початкової школи. Поряд із ключовими компетентностями Державний стандарт початкової освіти орієнтує вчителя на формування в учнів умінь демонструвати емпатію, конструктивно керувати емоціями, ставити завдання, приймати рішення, розв'язувати проблеми. Такі якості, на нашу думку, є складниками загального поняття емоційного інтелекту. Державний стандарт подає їх поряд із таким умінням, як здатність логічно обґрунтовувати позицію, що підтверджує формування активного школяра, майбутнього громадянина. Для розуміння потреби розвитку

емоційного інтелекту в учнів початкової школи, передусім, потрібно визначити, що це. Емоційний інтелект – можливість впізнавати, розуміти і контролювати свої та чужі емоції [7].

Чому в наш час настільки важливий розвинений емоційний інтелект? Перш за все, нам відоме таке поняття, як IQ (коефіцієнт інтелекту), проте високий IQ забезпечує 20% успіху людини в сучасному соціумі, оскільки значно більше уваги приділяється тому, щоб викликати потребу придбати той чи інший продукт, з чим може допомогти розуміння своїх та чужих емоцій, вміння їх контролювати [5].

Поняття «емоційний інтелект» осмислювали як науковці, психологи, вчителі, так і батьки, які в процесі навчання та виховання дитини замислювалися над важливістю її успішності в майбутньому та складниками процесу підготовки до життя в суспільстві. Отже, феномен емоційного інтелекту було виведено з площини психології і уведено до педагогічної системи. Дослідження емоційного інтелекту простежують ще у роботі Чарльза Дарвіна, який вказував на важливість емоційного вираження для виживання, а також для адаптації. Науковець початку ХХ століття Говард Гарднер увів ідею множинного інтелекту, окремо розглядаючи міжособистісний інтелект (здатність розуміти наміри, мотиви і бажання інших людей) і внутрішньоособистісний інтелект (здатність зрозуміти себе, оцінити свої почуття, страхи і мотиви). Він зазначив, що традиційні показники інтелекту, такі як IQ, не в змозі повністю пояснити когнітивні здібності та особливості людини [6, 69].

Питання формування емоційного інтелекту на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі розглядається в науково-методичній літературі (І. Сухопара, А. Степаненко, Л. Груша, С. Курносова, Ю. Найда, В. Науменко, О. Савченко, Ю. Савченко, Р. Шиян, М. Шпак та ін.). Нам імponує висвітлення зазначеної проблеми у праці кандидатки педагогічних наук Світлани Луців, проте її дослідження не розкриває

необхідність роботи з емоційним інтелектом для формування компетентності навчання впродовж життя.

Оскільки, на нашу думку, це питання не є глибоко вивченим, тому у статті ми намагаємось розкрити важливість цього питання та розширити комплекс вправ, які можна використовувати для розвитку емоційного інтелекту на уроках української мови в початковій школі.

Мета статті: дослідити особливості формування емоційного інтелекту учнів початкової школи на уроках української мови, визначити ефективні методи розвитку емоційного інтелекту через аналіз літературних творів, обговорення емоцій персонажів та інтерактивні вправи, а також обґрунтувати їхню роль у формуванні навичок емпатії, саморегуляції та міжособистісної взаємодії.

Потужним засобом формування емоційного інтелекту в початковій школі є інтегровані уроки мовно-літературної освітньої галузі. Найкраще використовувати саме уроки читання та розвитку зв'язного мовлення завдяки можливості аналізу обговорюваних ситуацій та сюжетів, створених з опорою на повсякденне життя. Таким чином, учні мають змогу збагатити словниковий запас, розвинути розуміння власних емоцій та навчитися за допомогою уяви розпізнавати емоції інших людей, що в наш час є дуже важливим.

Пропонуємо такі методи для розвитку емоційного інтелекту:

1. Карта емоцій.
 2. Рефлексія досвіду переживання емоцій на власному прикладі та прикладі персонажів.
 3. Театралізація (Пальчиковий театр) [5].
1. *Карту емоцій* можна використовувати на уроках літературного читання; пропонуємо це робити після прочитання твору. Перш за все, учням потрібно висловити власні думки про поведінку того чи іншого персонажа, проаналізувати, хто найбільше їм сподобався, чи не сподобався, кого їм легше зрозуміти, а чий вчинки важче. Учням дається можливість обрати одного персонажа та попросити обґрунтувати, чому саме його обрали, описати, які

емоції відчував персонаж, які були передумови для цього та які викликав емоції він у дитини.

Завдяки цій вправі школярі вчать розпізнавати чужі емоції за описом, уявляти їх, що допоможе в подальшому впізнавати емоції у реальному житті, аналізувати причини, що їх викликали, шукати вихід із ситуації.

До прикладу фрагмент уроку літературного читання у 4 класі.

Тема «П'єса. Особливості твору» [3].

- Про що розповідається у творі?
- Який конфлікт стався між лебедем, шукою та раком?
- Які емоції виникли у лебедя/шуки/рака?
- Що би ви відчули у такій ситуації?
- Чи добре персонажі вчинили?
- Як можна допомогти героям байки?

Проаналізувавши твір, учні можуть дійти таких висновків: кожен з персонажів думав про себе, таким чином образивши своїх друзів; попри намагання допомогти іншим, важливо зважати на те, чи можуть твої друзі те саме, що й ти.

Таким чином ми проаналізуємо не тільки почуття персонажів, а й навчимо дітей виробляти ставлення до персонажа чи ситуації.

2. *Рефлексія досвіду* - це переживання емоцій на власному прикладі та прикладі персонажів.

Цей метод пропонуємо використовувати також після прочитання творів.

Рефлексія досвіду спрямована навчити дітей усвідомленого аналізу емоцій та почуттів персонажів, а на їхньому прикладі – власних.

Ця вправа ґрунтується на схемі питання-відповідь. Спершу потрібно розділити персонажі та їхні вчинки на ті, які викликають позитивні чи негативні емоції із подальшим аналізом. Також після проведення цієї вправи буде доречно дати завдання написати твір про персонажа, який викликає позитивні, негативні емоції чи здивування. Пояснити, чому саме такі емоції

відчуваєте, порівняти його із собою та похвалити чи «насварити» персонажа за вчинки.

До прикладу фрагмент уроку літературного читання у 2 класі.

Тема. «Народна байка» [1].

Після первинного прочитання чи прослуховування байки проводимо бесіду з елементами вибіркового читання:

Тонкі запитання:

- Що робить курчатко?
- Що робить півник?
- Що роздратувало півника?
- Чому курчатко таке допитливе?

Аналізуємо почуття курчати за допомогою товстих запитань.

- А чи бували у вас ситуації, коли ви заздрили комусь?
- Чи погано це?
- Чи хороший герой курчатко?
- А хіба можна судити його лише за однією-єдиною ситуацією?

Аналіз образу півника за допомогою товстих запитань.

- Чому півник так грубо відповідає?
- Як би ви вчинили на місці півника?

Далі аналізуємо те, які емоції викликають півник та курчатко.

- Як ви ставитеся до поведінки курчати?
- Які емоції у вас виникають по відношенню до нього?
- Як ви ставитеся до поведінки півника?
- Які емоції у вас виникають по відношенню до нього?
- На чій позиції ви були би у цій ситуації?
- Чим ви схожі із цими героями? А чим ви відрізняєтеся від півника та курчати?

Учні роблять висновок, що можна зрозуміти як курчатко, так і півника. Діти коли-небудь могли опинитися на їхньому місці, саме тому важливо ставитися до одне одного із розумінням.

Тож за допомогою методу рефлексія досвіду на уроці можна проаналізувати не тільки почуття персонажів, а й навчити дітей виробляти ставлення до персонажа чи ситуації.

Таким чином, ця вправа дозволить навчитися розуміти свої та чужі емоції, почуття, допоможе розвинути навички порівняння та навчити дітей коригувати власну поведінку на прикладі персонажів.

3. *Театралізація* - це захоплива інтерактивна гра, яка не тільки зробить урок цікавішим, а й допоможе вчителю сформувати уявлення про розуміння емоцій та вчинків персонажів дітьми, типологію проявлення емоцій у дітей.

Цю вправу найефективніше застосовувати після прочитання твору, а також на підсумковому уроці за вивченим розділом. Готуючи учнів до театралізації, можна запропонувати описати, з яким персонажем кожен із них найбільш подібний та чому він так думає. Також можна провести «кастинг» на ролі персонажів у цьому театрі і обрати дітей, які найкраще розуміють образи героїв. Учні, які не отримали ролі, можна запросити бути критиками та оцінити, гру «акторів». «Критики» можуть у ввічливій та привітній формі дати поради «героям», як уникнути неприємних ситуацій, які були попередньо наведені у творі. Це допоможе не тільки розвинути уяву, навички оцінки поведінки інших людей, сприяє вмінню екологічно спілкуватися та сприймати критичну/позитивну оцінку, а й розвиває зв'язне усне мовлення.

Приклад застосування методу театралізації на уроці літературного читання у 3 класі. Тема «П'єса. Особливості твору» [2].

Питання аналогічні до рефлексії досвіду переживань на прикладі персонажів та власному досвіді, проте ми маємо провести «кастинг» на ролі.

Для цього учні класу голосують за однокласника чи однокласницю, які можуть якнайкраще підійти на роль того чи іншого персонажа.

Після роздачі ролей розігруємо сценку та просимо членів «журі» оцінити виставу.

- Чи сподобалося вам те, як ваші однокласники відобразили почуття героїв?
- Чи викликала їхня гра ті ж самі емоції, що й після ознайомлення із твором?
- Уявіть, що ваші однокласники – Джоан і Мачуха. Що би ви порадили їм для того, щоб вони досягли взаємопорозуміння? Що самі би робили у цій ситуації?

Також пропонуємо дітям після мінівистави влаштувати овації акторам.

Висновки. Таким чином, розвиток емоційного інтелекту є важливим аспектом формування особистості молодшого школяра, що сприяє його емоційній стабільності, успішній комунікації та здатності до саморегуляції. Використання інтерактивних методів, таких як: «Карта емоцій», рефлексія досвіду та театралізація на уроках української мови та літературного читання, дозволяє учням навчитися краще розуміти як власні емоції, так і почуття інших, розвивати навички аналізу та формувати емпатію. Ці вправи підвищують зацікавленість учнів, допомагають формувати їхню здатність працювати в команді, ефективно взаємодіяти з оточенням та створюють передумови для успішного навчання у майбутньому. Також ці вправи не заважають вивченню теми уроку, та можна використовувати на усіх заняттях присвячених розвитку мовлення чи читанню.

Список використаної літератури

1. Большакова І.О., Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч.2 / І. Большакова, М. Пристінська. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 77с.
2. Большакова І.О., Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч.1 / І. Большакова, М. Пристінська. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 107с.

3. Большакова І.О., Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч.1/ І. Большакова, М. Пристінська. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 66с.

4. Костюк А. Д. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2014. Вип. 2, т. 1. С. 85–89. URL: <https://www.webmd.com/mental-health/what-is-emotional-intelligence>.

5. Мельник О. М. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73, Т. 1. С. 128. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/73/part_1/73-1.pdf#page=128.

6. Фурман О.Ф. ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБОМ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ // 2021. № 77, Т. 2. С.69-73. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/77/part_2/15.pdf.

7. Wiginton K. WHAT IS EMOTIONAL INTELLIGENCE? // WebMD. 2024. URL: <https://www.webmd.com/mental-health/what-is-emotional-intelligence>.

Анна Марчук,

Галицький фаховий коледж
імені В'ячеслава Чорновола

Науковий керівник: викл. Валентина Журба

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ОНЛАЙН-МЕДІА

Штучний інтелект сьогодні є рушійною силою в медіа-індустрії, автоматизуючи, систематизуючи процеси та генеруючи контент. Алгоритми ШІ створюють текстовий контент, наприклад, новини та звіти, швидко та ефективно замінюючи ручну працю.

Актуальність обраної теми обумовлена кількома факторами. По-перше, стрімкий розвиток технологій ШІ відкриває нові можливості для оптимізації процесів у медіа, підвищення ефективності та якості контенту. По-друге, зростаюча кількість інформації в мережі вимагає нових інструментів для її обробки, аналізу та персоналізації. По-третє, змінюються звички споживачів медіа, які все більше очікують інтерактивного, персоналізованого та актуального контенту.

Метою цієї роботи є комплексне дослідження ролі штучного інтелекту в трансформації онлайн-медіа.

Штучний інтелект (ШІ) – «машинна система, яка на основі отриманих вхідних даних робить висновки щодо того, як генерувати результати (як-от прогнозування, створення контенту, надання рекомендацій або рішень), які можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище» [3].

Яскравим прикладом використання ШІ у онлайн-медіа — це таргетинг контенту, тобто аналізуючи усі можливі джерела інформації, штучний інтелект визначає, який тип контенту цікавий користувачеві і таким чином просуває саме те, що може його зацікавити. Ця система дозволяє, в найкоротший термін і з високою вірогідністю підібрати сайти, відео- та фотоконтент, який буде цікавий саме цьому користувачеві.

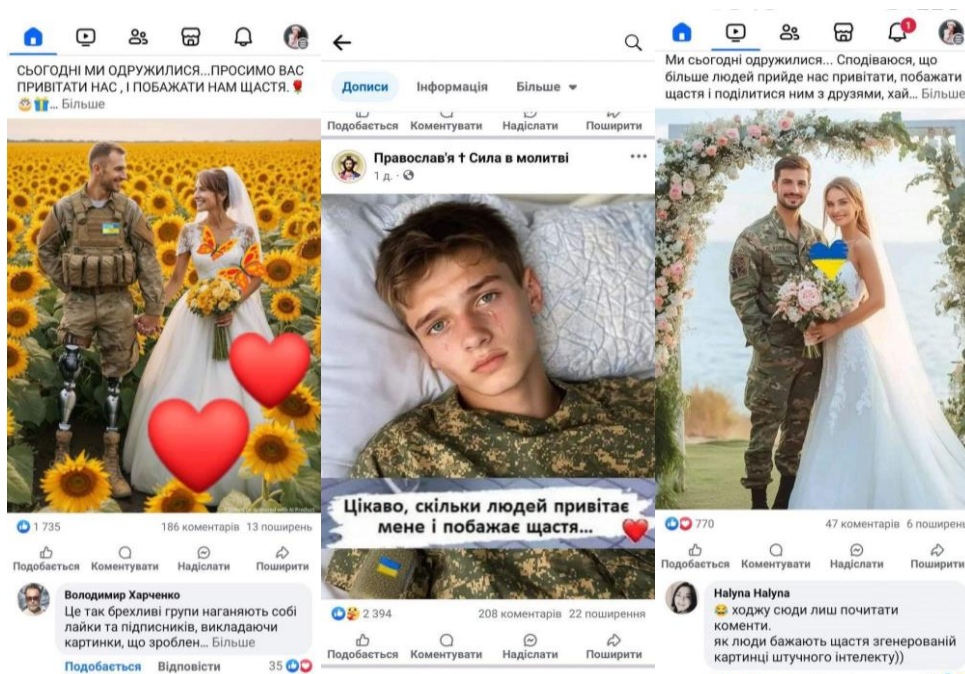
The New York Times на своєму сайті часто використовує алгоритми ШІ, щоб більше персоналізувати статті під кожного читача [2]. До прикладу, якщо користувач часто читає аналітичні статті, то на його головній сторінці сайту буде висвітлювати усі тематичні матеріали, або на якійсь окремі теми. Це допомагає збільшенні зацікавленості аудиторії до конкретного медіа, через підбирання спеціального контенту для кожного користувача, враховуючи вік, стать, професію, країну проживання тощо.

Українські медіа не менш активно впроваджують технологію ШІ у повсякденну діяльність. Так, Суспільне ТБ вже використовує ШІ задля автоматичного генерування субтитрів для своїх новинних програм, що робить їх доступнішими для людей з вадами слуху. Редакція каналу «Факти ICTV»

використовує ШІ для аналізу соціальних мереж, щоб виявляти та перевіряти інформацію звідти, що допомагає боротися з дезінформаційними впливами [2].

Також сучасні технології ШІ допомагають у написанні текстів для будь-яких журналістських текстів та не тільки. Але варто пам'ятати, що не потрібно цим зловживати, адже іноді ШІ помиляється або не має тієї точної інформації для тексту, що може цілком викривити фактаж матеріалу або повністю його дискредитувати, що в свою чергу порушує журналістські стандарти, а саме достовірність [1].

Але крім тексту ШІ також допомагають у регенеруванні зображень, що допомагає візуалізувати ті чи інші події або постаті. Але все ж таки іноді ці зображення не мають нічого спільного з реальністю і їх не варто подавати як факт. таким часто зловживають псевдо онлайн-медіа, чії матеріали зосередженні на емоційності матеріалу, а не його наповненню і фактажу. Це все робиться для залучення більшої кількості аудиторії, але повністю порушує журналістські стандарти [5].

Приклади використання згенерованих зображень у соціальних мережах

Крім генерування зображень, аналізу та написання текстів, ШІ використовують для монтажу, тобто підбору фонових шумів, створення

відеоряду з наявних матеріалів, написання і створення начитки та сценарію тощо. Тобто саме штучний інтелект допомагає в короткий термін видавати якомога більше якісного та візуального контенту на різні платформи.

Міністерство цифрової трансформації України у випадках, коли медіа вдаються до генерування контенту за допомогою ШІ рекомендує: «перевіряти, чи контент, згенерований системою ШІ, чітко й достовірно відображає дійсність, посилається на наявні та надійні джерела, оперує актуальною інформацією; оцінювати в кожному конкретному випадку, чи контекстуально доречним є використання згенерованого з використанням систем ШІ контенту; утримуватися від новинного та новинно-аналітичного контенту, створеного ШІ, що імітує запис зйомки реального світу чи реальних осіб; поширювати згенерований з використанням систем ШІ контент з дотриманням принципу прозорості, маркуючи його відповідно» [3].

Отже, ШІ сьогодні є невід'ємною частинкою медіа, адже допомагає у спрощенні роботи над інформацією, але він ще не такий удосконалений для широкого використання та для повної автоматизації.

Список використаної літератури

1. Використання ШІ в рекламних матеріалах: оптимізація бізнес-процесів чи їх ускладнення? *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vikoristannya-shi-v-reklamnih-materialah-optimizaciya-biznesprocesiv-chi-yih-uskladnennya.html> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Грозна О.О. Технологічні інновації в онлайн-медіа: роль штучного інтелекту та віртуальної реальності у трансформації контенту. *Обрії друкарства*. №1 (15) / 2024. С. 102–112. URL: <http://horizons.vpi.kpi.ua/article/view/302843/294837> (дата звернення: 01.11.2024).
3. Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту у сфері медіа. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <http://surl.li/rwovym> (дата звернення 04.11.2024)

4. Ситник О. (2023). Проблематика впровадження штучного інтелекту в сучасних ЗМІ та медіатехнологіях. *Український інформаційний простір*, №2(12), 2023. С. 252–265. URL: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(12\).2023.291187](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(12).2023.291187) (дата звернення: 04.11.2024).

5. Фейсбук заповнили згенеровані ШІ зображення. Як ними користуються шахраї? Хмарочос. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2024/10/02/fejsbuk-zapolonyly-zgenerovani-shi-zobrazhennya-yak-nymy-korystuyutsya-shahrayi-foto/> (дата звернення: 01.11.2024).

Анастасія Пестрак,

Галицький фаховий коледж
імені В'ячеслава Чорновола

Науковий керівник: викл. Владислава Капітан

МЕДІАПРОСТІР ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ПЕРСПЕКТИВИ І ВИКЛИКИ

Сьогодні українська література поступово набуває популярності не тільки в Україні, а й за її межами. В умовах високої конкуренції українські автори та видавці намагаються максимально ефективно використовувати доступні ресурси для привернення уваги читачів. Вивчення можливостей та обмежень медіапростору як інструменту популяризації літератури сприятиме кращому розумінню того, як формувати літературні уподобання аудиторії та стимулювати розвиток українського книжкового ринку.

Мета наукової розвідки — дослідити роль медіапростору у популяризації української літератури та визначити перспективи і виклики.

Медіапростір — це комплекс засобів масової інформації, що створюють інформаційне середовище для поширення ідей та новин. Якщо раніше для цього використовували радіо, телебачення і пресу, то нині медіа розширилося завдяки інтернет-платформам і соціальним мережам.

Традиційні медіа зазнали змін через появу соціальних мереж. Це призвело до змін в сприйнятті інформації аудиторії, структури матеріалу та оперативності [3, с. 148].

Загалом можна прослідкувати вплив медіапростору на українську літературу та виділити основні способи популяризації:

1. **Залучення аудиторії.** Соціальні мережі, YouTube та подкасти надають авторам можливість ефективно представляти свої твори та швидко комунікувати з читачами. Наприклад, через акаунти в соціальних мережах автори можуть публікувати уривки робіт, анонсувати нові книги та ділитися процесом їхнього написання, що дозволяє залучати нових читачів.

2. **Візуалізація літератури.** У сучасному суспільстві текст часто поєднується з мультимедійною. Це не тільки привертає увагу аудиторії, але й робить літературу доступнішою і цікавішою.

3. **Підтримка українських авторів.** Медіапростір сприяє популяризації творів наших авторів, навіть якщо вони маловідомі. Наприклад, літературні блоги в TikTok і YouTube активно діляться відгуками, рекомендаціями та обговореннями, які допомагають привернути увагу до українських книг і авторів [4, с.75].

Варто зазначити, що популяризація української літератури у сучасному медіапросторі має позитивний результат. Пропонуємо розглянути вдалі приклади:

1. **Фестиваль «Книжковий Арсенал».** Окрім проведення офлайн-подій, вони активно ведуть соціальні мережі, що дозволяє не лише охопити велику кількість учасників, але й ефективно поширювати інформацію про українську літературу на міжнародному рівні [2].

2. **Літературні блоги та огляди.** Блогери, як-от Юля Проліт чи Марі Ініч, активно популяризують українські літературні новинки, створюючи огляди, рекомендації та добірки, які стимулюють інтерес до українських авторів.

3. **Аудіокниги.** Платформи, як MEGOGO, YouTube Music, Spotify, розширюють аудиторію української літератури серед тих, хто надає перевагу прослуховуванню книжок.

4. **Культурні медіапроекти: МУР (Мистецький український рух).** Цей проєкт, створений Олександром Хоменком, є унікальним прикладом популяризації української літератури та історії через музику й відеоконтент. Зокрема, альбом-мюзикл «Ти (Романтика)» втілює ідеї Розстріляного відродження, поєднуючи поезію та історичний контекст у форматі, зрозумілому для сучасної аудиторії [1].

Також можемо виділити основні перспективи та виклики розвитку медіапростору для популяризації літератури:

1. Розширення можливостей для комунікації з аудиторією.
2. Збільшення популярності української літератури на міжнародному рівні через онлайн-платформи.
3. Розширення аудиторії за рахунок аудіокниг та інтерактивного контенту.
4. Великий вибір, тому складно втримати увагу читачів.
5. Конкуренція з іноземними виданнями, які мають більший попит у читачів.
6. Недостатнє фінансування, що обмежує можливості популяризації.

Висновки. Отже, медіапростір відіграє вирішальну роль у поширенні української літератури та має великий потенціал для подальшого розвитку. Це ефективний інструмент для підтримки постійного зв'язку між читачем та автором. Також це робить літературу більш доступною та відкритою, тому кожен зможе обрати свій жанр та українського автора.

Список використаної літератури

1. Гурт МУР випустив мюзикл про поетів розстріляного відродження. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/164/181797> (дата звернення 04.11.2024).

2. Книжковий Арсенал: офіційний сайт. URL: <https://artarsenal.in.ua/> (дата звернення 04.11.2024).

3. Остапчук С. Закомолдіна А. Роль соціальних мереж у сучасному медіапросторі // *Матеріали X конгресу «Авіація в XXI столітті» – «Безпека в авіації та космічні технології»*. Київ: Національний авіаційний університет, 2022. С. 148-150

4. Семен Н. Роль соціальної мережі instagram у популяризації журналістського контенту. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*: журналістика. Львів, 2022. С. 74-79.

Єлізавета Мисько,

Галицький фаховий коледж

імені В'ячеслава Чорновола

Науковий керівник: викл. Алла Бездіжа

СУЧАСНА МЕРЕЖЕВА ЛІТЕРАТУРА ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Актуальність окресленого дослідження зумовлена необхідністю розуміння культурних процесів сучасності та збереження цифрової спадщини для майбутніх поколінь.

Мета – дослідити феномен мережевої літератури як нової форми культурної комунікації, зрозуміти її вплив на суспільство та значення в контексті культурної спадщини.

Мережева література – це літературні твори, створені або поширені в Інтернеті, часто із залученням інтерактивних елементів, таких, як коментарі, лайки та опитування.

Основні риси:

- цифровий формат, доступність через Інтернет;
- інтерактивність, зворотний зв'язок з читачами;
- швидке поширення та велика аудиторія [4].

Історія розвитку. Появі повноцінної мережевої літератури передував етап із середини 80-х рр., пов'язаний із виникненням персональних комп'ютерів як інструментів письменницької творчості, й до 1995 р., коли стрімке розповсюдження отримали «World Wide Web», мова гіпертекстової розмітки «HTML» і пов'язані з нею повноекранні браузері, що підтримують зображення і звук та дозволяють легко переходити з одного сайту на інший [1]. А також поява фейсбуку, інстаграму твіттеру та тіктоку . Саме цими технічними інноваціями і зумовлено виникнення повноцінної мережевої літератури з усією жанровою різноманітністю.

Переваги та недоліки мережевої літератури. З переваг – це доступність та велика аудиторія, а також інтерактивність та зворотній зв'язок, але і у них є негативна сторона. Недоліками мережевої літератури є вплив «ефекту наповну» – іноді негативні коментарі підбурюють інших користувачів до негативу, і твір може отримати більше критики, ніж він того заслуговує. Це призводить до заниження його цінності та мотивації автора [2].

Жанри мережевої літератури:

1) Фб – література

ФБ-література (від "фейсбук-література") – це сучасний феномен у літературному світі, який виник завдяки соціальним мережам, зокрема Facebook. Це літературні тексти, що поширюються переважно через соцмережі, і вони можуть включати короткі оповідання, вірші, есе, нариси або уривки з більших творів.

2) Твіттература

Твіттература – це літературний жанр, що використовує формат коротких повідомлень, як правило, у Twitter (до 280 символів), щоб передати ідею, емоцію, сюжет або настрій.

3) Флеш – проза

Флеш-проза – це короткий літературний твір, який має обмежену кількість слів, зазвичай від 300 до 1000, хоча обсяг може варіюватися залежно від автора та видання.

4) Sms – роман

SMS-роман – це літературний жанр, де розповідь подається через серію коротких повідомлень, зазвичай у форматі SMS. Такий роман складається з фрагментів діалогів, думок чи подій, переданих у коротких текстових повідомленнях, що відображають сучасну комунікацію в епоху мобільних телефонів.

Серед жанрів мережевої літератури вирізняють **новітні літературні форми**, а саме:

1. Фальшиві мемуари.
2. Пухнастий детектив.
3. Ель – панк.
4. Еко – хоррор.

Прикладом новітньої літературної форми пухнастий детектив стала книга «Хвости: найперший детектив» Анни Захарук [3]. Використання тварин як персонажів сприяє зацівленню дітей та робить процес читання легким та захопливим. Розвиток жанру пухнастого детективу свідчить про зростання популярності книг, що поєднують розваги з освітніми елементами та підкреслюють ідею взаємозв'язку між світом людей і тварин.

Мережева література значно впливає на традиційну літературу, змінюючи її стиль, формат і способи сприйняття. Завдяки Інтернету та соціальним мережам вона стала невід'ємною частиною сучасної культури та сприяє розвитку культурної спадщини. Цей вплив має кілька важливих аспектів:

1) Зміни в стилі та формах подачі:

Мережева література часто використовує короткі форми, які легко сприймаються в цифровому форматі (міні-оповідання, поезія в форматі постів, цитати).

2) Поява нових жанрів та тем:

Мережева література популяризує жанри, які раніше мали обмежене поширення, наприклад, твіттература, флеш – проза, фб – роман.

3) Залучення нових авторів та голосів:

Інтернет знімає бар'єри для авторів, які раніше могли не мати можливості публікуватися в традиційних видавництвах.

4) Підвищення уваги до читачів:

Традиційна література поступово адаптує інтерактивний підхід, властивий мережевій літературі.

5) Вплив на видавничий процес:

Мережева література стимулює розвиток самвидаву та альтернативних платформ, що впливає на традиційний видавничий ринок.

6) Збереження культурної спадщини у цифровій формі:

Мережева література створює цифровий архів сучасної культури, який служить свідченням культурних процесів і цінностей нашого часу. Доступність і швидкість поширення мережевої літератури робить її важливою частиною культурної спадщини, яку легко зберігати та поширювати серед майбутніх поколінь.

Мережева література стала важливим засобом культурної комунікації. Вона об'єднує людей з різних країн, дає можливість обмінюватися ідеями та розповідати про свої культурні цінності.

Соціальні мережі дозволяють миттєво поширювати літературні твори. Sms -роман, твіттература та ТікТок-відео сприяють популяризації коротких, яскравих літературних форм.

Висновки щодо сучасного стану мережевої літератури в Україні є неоднозначними. Хоча мережеві твори стали популярними та доступними для широкої аудиторії, розвиток цього феномену стикається з низкою викликів. Основні проблеми криються в самому середовищі цифрового книговидання, що включає обмеженість платформ для якісної публікації, складнощі з монетизацією та відсутність загальної стратегії просування мережевої літератури. Більш глибокі причини сповільненого розвитку мережевої літератури лежать у відсутності чіткої законодавчої бази, яка б регулювала авторські права в цифровій сфері. Крім того, є певна нерішучість авторів, які

не завжди готові адаптуватися до нових цифрових форматів і долучатися до такого ланцюжка, як автор-онлайн-платформа-читач.

Таким чином, попри свою культурну цінність і потенціал, мережева література потребує посиленої підтримки для подальшого розвитку й інтеграції в сучасну українську культурну спадщину.

Список використаної літератури

1. Дербеньова Л. В. Літературний комп'ютерний феномен у комунікативно-мережевій культурній парадигмі. *Гілея: науковий вісник*, 2013. № 76. С. 151–153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_76_54 (дата звернення: 27.11.2023).

2. Завадський Ю. Р. Типологія й поетика мережевої літератури і сучасне західне літературознавство : Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.06. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Тернопіль, 2006. 21 с. (дата звернення: 29.11.2024).

3. Книгарня Є: «Хвости. Найперший детектив» Анна Захарук [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://book-ye.com.ua/> (дата звернення: 01.11.2024).

4. Мережева література – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мережева_література (дата звернення: 01.11.2024).

Аліна Шавлюк,
Тернопільський академічний ліцей
«Українська гімназія» імені Івана Франка
Науковий керівник:
учитель-методист Ольга Зарихта

ПРОРОЧЕ ОСМИСЛЕННЯ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ В РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»

Сергій Жадан уже давно є важливою складовою української культури, а закордонні видання називають його «бардом українського Сходу». Це сучасний українській поет, прозаїк, перекладач, співак і музикант, засновник

та фронтмен гурту «Жадан і Собаки», волонтер, а віднедавна — ще й військовослужбовець. І чим би він не займався, все у нього виходить вдало. У чому ж тоді криється шалена популярність молодого митця. На своєму культурологічному каналі його літературний побратим, ще один молодий автор Богдан-Олег Горобчук так визначає «три кити популярності» Сергія Жадана. Перший – це його універсальність і різноманітність при збереженні вихідного продукту. Другий – це стабільність і продуктивність. Важко заперечити той факт, що Жадан – один з небагатьох українських митців, які здатні себе повністю забезпечувати творчістю. І це, без сумніву, стимулює письменника творити. Що не рік, то або нова збірка, або п'єса, або музичний альбом, або мультимедійний проєкт, або чергова міжнародна премія, якою реагує світова спільнота на черговий переклад за кордоном. І найцікавішим є те, що продукція Жадана постійно користується попитом багатьох людей. Третя фішка – це феноменальне вміння поєднувати доступність своїх творів із естетичною переконливістю. Сергій Жадан вдало використовує різні мовні потоки, створюючи колоритних персонажів, віртуозно застосовує різні художні засоби, що вражають своєю витонченістю та разом з тим є абсолютно зрозумілими.

Один з найпотужніших прозових творів Сергія Жадана. «Ворошиловград» – це не конкретне місто чи місце і навіть не відмітка на карті України, а часовий проміжок в житті головного героя й у житті самого Жадана та мільйонів українців, які жили тоді на Донбасі. Головний герой зауважує, що Ворошиловграда вже давно немає, але є Луганськ – українське місто, яке обов'язково повернеться додому. Твір Сергія Жадана – це не совкова ностальгія, а швидше розповідь про власні спогади, про дружбу, про любов, що волею долі припали на той час, коли Луганськ був Ворошиловградом.

Для самого автора – це не просто літературне дослідження власного життя, а ще й спроба донести до читача особливості цього місця, змусити проникнути в його сутність, знайти у цьому «дикому» регіоні щось таке, за що його так люблять місцеві і часто не розуміють або ж просто зневажають

приїжджі. Одна з найбільших проблем української літератури, на думку Сергія Жадана, – це незасвоєність величезних територій, коли сучасні письменники не наважуються писати про незручні географічні точки України. Тому роман «Ворошиловград» – це ще й спроба розірвати це замкнене коло й розповісти усьому світові (адже письменника знають і читають далеко за межами України) про український Донбас: чесно і без прикрас.

Книга починається зі слів: «Історії українського рейдерства присвячується». І справді, проблеми головного героя Германа Корольова пов'язані з незаконним привласненням автозаправної станції, що історично опинилася на досить жвавій трасі, якою тисячами проїжджають фури з Харкова на Схід та у зворотному напрямку. У творі вдало передано донбаський колорит. Автор використовує багато суржику і російського дискурсу, завдяки чому досягається правдоподібність і психологічна точність у змалюванні персонажів.

Цікаві літературні прийоми, завдяки яким хлопець згадує той час, – це, мабуть, найяскравіші частини роману. Як, наприклад, переглядання Германом фотоальбому з Тамариними родичами після похорону її матері і своєрідний флешбек у минуле (цікавий прийом у кінематографії), ті часи та в думки тих людей зі світлин. Подібна ретроспектива дозволяє головному героєві зовсім по-іншому подивитися на те, що з ним відбувається і нарешті збагнути, чому його колишні друзі і просто знайомі, як і ті, з ким доля звела його зараз, так «тримаються за порожнечу, сидять у своєму минулому, хапаються за нього, і не витягнеш їх звідти» [1; с. 374]. Колись Герман непогано грав у футбол. Тому десь на межі напівмарення чи сну він знову опиняється на імпровізованому полі і ганяє м'яча з друзями дитинства. Та коли ділиться незабутніми враженнями з місцевим істориком Ернестом Тельманом про матч, то з'ясовується, що золотий склад «Меліоратора-91», усі ці заслужені майстри спорту в окремо взятій сонячній долині кілька років тому згоріли у власному кінотеатрі, а їхні душі давно упокоїлися на місцевому кладовищі. Проте пережиті відчуття і якась особлива радість пізнання самого себе і

повернення до власних коренів виявляються саме тим, що Герману зараз потрібно. Трагічним і ключовим у романі є момент, коли рейдери спалюють бензовоз, не домовившись із власником автозаправки, тим самим залишивши головного героя без засобів для ведення власного бізнесу. До того ж на гроші його кинув і харківський друг Борис Колісниченко (Болік). Проте це не зламало Германа, а навпаки допомогло зрозуміти, чому він тут, що повинен робити і як жити далі. Опинившись поміж знайомих і не відомих йому людей, які спочатку насторожено, а згодом із розумінням та вдячністю почали уважно спостерігати за його вчинками, головний герой просто не має вибору: він змушений їх не розчарувати й допомогти вистояти у жорстокому протистоянні з «кукурудзяниками» та їхнім босом, що накинув оком на ласий шматок землі.

Розвиток сюжету супроводжують незвичайні знайомства. Сергій Жадан, як завжди, оригінальний і надзвичайно точний у зображенні не просто героїв роману, а своєрідних прототипів, які фігурували на пострадянському просторі в Донецькому регіоні, як, зрештою, і по всій Україні.

У Сергія Жадана власний стиль. Це те, що суттєво відрізняє його від інших сучасних авторів. А той факт, що він ще й поет, не дозволяє йому спокійно дивитися на речі. Літературні кольори, якими він прикрашає свій роман, дуже яскраві та витончені. Саме на це робили ставку кінематографісти, які зняли в 2018 році за мотивами твору фільм. «Дике поле». «Я бачив, роздумує Герман, – як залягає глибоко в тілі долини чорне серце кам'яного вугілля, як воно б'ється, даючи життя всьому навколо, як свіже молоко природного газу напоює собою в'язкі корені, якими рвуться вгору шаленство і стійкість...» [1; с. 328]. Коли читаєш сьогодні ці рядки, то мимоволі розумієш, що автор натякає на людей, котрі готові захищати своє всупереч обставинам, не боячись навіть смерті.

Ще одна цікава думка, яку вустами пресвітера озвучує Сергій Жадан: «Дві важливі речі у житті – вдячність і відповідальність. Ніхто, крім тебе самого, не вирішить твоїх проблем» [1; с. 516]. Сьогодні ми це усвідомили, бачачи, як світова спільнота здебільшого спостерігає за винищенням

українського народу, дозуючи реальну допомогу зброєю, ніби це якась віртуальна гра, а не страшна реальність.

Роман «Ворошиловград» завершується трагедією: гине Шура Травмований, а з іншого – тріумфом дружби і справедливості. Проте загалом він не завершується зовсім. Незрозумілою залишається подальша доля головного героя. Та хіба це важливо, адже найважливішу справу свого життя Герман уже зробив. Він пам'ятає, хто він і звідки прийшов. Чоловік переконався, що сила в єдності, бо люди стають слабачками і зрадниками саме від беззахисності. Усі його друзі залишились з ним до кінця, тому що бізнес – це лише бізнес, а «голос крові куди потужніший за голос здорового глузду» [1; с. 449].

Окрім цього, автор роману підводить читача до філософської думки про те, що «життя – річ узагалі малозрозуміла. Ніколи не знаєш, що ховається під поверхнею» [1; с. 443]. А ще головний герой чітко усвідомив, чому він нікуди звідси не поїде (так само сьогодні думають ті, хто і сьогодні залишається на окупованих територіях): «Навіщо їхати туди, де тебе ніхто не чекає? Навіщо тікати від тих, хто тебе любить?» [1; с. 260].

Підсумовуючи, варто зазначити три причини, зважаючи на які «Ворошиловград» варто прочитати кожному українцеві. По-перше, в романі є все, окрім самого Ворошиловграда, і це зовсім не випадково. По-друге, персонажі твору, як і змальовані натуралістичні пейзажі, ніби живуть поза текстом і є уособленням тієї епохи. А третя причина в тому, що Сергій Жадан не просто досліджує українське суспільство в окремо взятому регіоні, а через своїх персонажів відкритим текстом говорить про те, як українці поведуться з власною країною. І навіть якщо вам і не подобається творчість Сергія Вікторовича, роман «Ворошиловград» варто прочитати, щоб реально побачити наші суспільні травми.

Список використаної літератури

1. Жадан С. Роман «Ворошиловград». Чернівці: Видавець Померанцев Святослав, 2023. – 562 с.

2. Велика розмова Сергія Жадана й Юрія Андруховича. URL: <https://www.facebook.com/craft.mgzn/video>.

3. Сергій Жадан про «Ворошиловград». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=283iosklSx4>.

4. Чому Жадан такий популярний? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qFpJ29gHiDI>.

Ярина Синиця,
Тернопільський академічний ліцей
«Українська гімназія» імені Івана Франка
Науковий керівник:
учитель-методист Ольга Зарихта

ФЕНОМЕН «ТЕАТРУ КОРИФЕЇВ» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Національна ідентичність – це відчуття належності людини до певної нації. Слово походить латинської мови і означає «однаковість». Так, ми, українці, мусимо бути якщо не абсолютно однаковими, то хоча б схожими в найголовнішому: усвідомленні себе нацією, народом, єдиною спільнотою. Це те, що вирізняє нас з-поміж інших, згуртовує і робить сильнішими. Українці – унікальний народ. Нас століттями намагалися знищити, пересварити, перекручуючи і крадучи історію, паплюжачи мову та фізично знищуючи справжніх патріотів. Але навіть в таких непростих умовах українська земля продовжувала народжувати велетів духу та мужніх захисників національної ідеї, котрі в часи цілковитої заборони всього українського не боялись творити рідною мовою. Саме до таких ми без сумніву відносимо засновників «театру корифеїв», які не просто ставили українські п'єси, а намагались усіма доступними засобами достукатися до своїх співвітчизників, пробудити в них національну свідомість. На думку багатьох науковців, «театр корифеїв» є абсолютним феноменом в українській історії, зважаючи на те, в яким умовах він розвивався, а його вплив на подальше формування національної

ідентичності українців є незаперечним. І хоча театр проіснував лише сім років, та за цей час зумів створити унікальну школу акторської та режисерської майстерності, піднісши український театр на високий щабель професіоналізму. Як стверджують численні мистецтвознавці, засновники «театру корифеїв» вперше вивели на сцену українських персонажів, здатних відчувати, співпереживати і дивувати своєю безпосередністю, чого раніше не було. Саме в цьому унікальність українського професійного театру, якою ми щоразу дивуємо світ. Це те, що закладено в генетичному коді українців і є непорушним мірилом нашої ідентичності.

Так уже повелося з давніх-давен, що кожна геніальна справа мусить мати першоджерело. Свої витoki засновники «театру корифеїв» ведуть ще з українського прадавнього театру. Нашому народу завжди були притаманні різні інсценізації і театралізовані дійства, пов'язані з ритуалами або обрядами, наприклад, водінням кози, яка спочатку помирала, її віддавали в жертву, а потім воскресала, символізуючи кінець одного циклу і початок нового. Цікаво, що цей давній обряд часто порівнюють із давньогрецькими містеріями – діонісіями – святами на честь бога Діоніса, якого зображували, як чоловіка із мордою козла, а жертвопринесення ставили невід'ємною частиною дійства. Незалежно від водіння кози українська обрядовість інсценізувала й інші події. Проте жодний із обрядів не переріс у самостійний жанр, а став лише основою, джерелом, елементи якого згодом вже повноцінно почали використовуватись у професійному театрі.

Відлік розвитку професійного театру в Україні приблизно такого, яким ми його бачимо зараз, прийнято розпочинати з другої половини ХІХ століття. Довший час, і на те були досить вагомі причини, театральне мистецтво в Україні взагалі не розвивалося. Ліквідація Української держави, знищення Запорозької Січі, безглуздий Валуєвський циркуляр та зрештою Емський указ про повну заборону українського письменства, – усе це мало на меті повністю витіснити з культурної сфери усе національне. Проте в 1881 році пункт Емського указу про заборону українських п'с було переглянуто, що дало

можливість талановитій родині Тобілевичів, недарма ж їх називають корифеями, «легалізувати» український театр, створюючи українські п'єси й пропагуючи широкому загалу українське мистецтво. Імперський уряд був настільки захоплений майстерністю українських митців, що цар навіть запрошував Марію Заньковецьку разом з Марком Кропивницьким до свого театру, та вони не погодились. Коли ж на одній із зустрічей Марії Заньковецькій все ж таки довелося після вистави зустрітися з членами монаршої родини, вона просто всю зустріч із царем мовчала. Згодом це офіційно пояснили хвилюванням акторки, але Микола Садовський та інші члени театральної трупи добре розуміли: це непохитна позиція справжньої українки, яка просто не має поваги до царя та бажання розмовляти з ним чужинською мовою. Тож цьому багатьом українцям сьогодні варто повчитися, як реальними вчинками доводити власну громадянську позицію стосовно рідної мови.

Але питання залишається відритим: яким чином в умовах тотальної заборони всього українського нашим театральним діячам все ж дозволяли ставити вистави українською мовою? Це відбувалося за однієї умови: театральні прем'єри спочатку відбуваються російською мовою, а вже згодом їх демонструють українською. Тодішні цензори були абсолютно переконані в тому, що оскільки більшість людей розмовляла російською і захоплювалися імперською культурою, то українську постановку вже ніхто не захоче дивитися. Проте вони прорахувалися: ситуація розгорталася абсолютно навпаки. Люди, подивившись російський варіант вистави, залишалися ще на українську версію і додивлялися її до кінця, обдаровуючи акторів ще більшими оваціями та демонструючи неймовірне захопленням від їхньої гри. Таким чином, вистави «театру корифеїв» були сповнені для глядача XIX століття великим калейдоскопом вражень, що, як колесо, крутилося всією Україною, адже театральні трупи мандрували різними куточками тодішньої імперії. Саме це, на думку багатьох дослідників, і врятувало українців від національної амнезії.

20-30-і роки ХХ століття позначені трагічними соціально-політичними подіями, що суттєво вплинули на подальший розвиток українського театру: Голодомор, масові репресії, розстріляне відродження, сталінський терор по відношенню до української інтелігенції. У цю добу український театр можна умовно поділити на дві течії: психологічна, яку очолив Гнат Юра, і експериментальна — театр «Березіль» Леся Курбаса.

Микола Лукич Куліш — гідний продовжувач великої справи «театру корифеїв» і одна з найвидатніших постатей українського театру та літератури ХХ століття, чий внесок у розвиток національної культури важко переоцінити. У 1920-х роках він став одним із основоположників української драматургії, зумівши поєднати традиційні елементи українського фольклору з сучасними темами, що зробило їх надзвичайно популярними та зрозумілими для широкого загалу. Активно експериментуючи зі сценаріями, режисер Куліш формував новий театральний стиль, який відображав соціальні та політичні реалії того часу, порушуючи вкрай важливі теми: української ідентичності, збереження національних цінностей та сміливості відстоювати їх у зросійщеному мовному середовищі.

До речі, модерне осмислення класики, особливо творів, які порушують важливі національні проблеми українців, продовжується і в наші дні. Вони стали прикладом того, як можна інтегрувати українські народні традиції в театральну практику, як і те, що українська культура має право бути представленою на європейській сцені й може бути цікавою для ширшої аудиторії. Саме тому ми сьогодні ведемо мову унікальний феномен «театру корифеїв», чия невтомна діяльність надихала й продовжує надихати багатьох сучасних митців, а імена його найкращих представників та їхніх гідних спадкоємців назавжди золотими літерами вписані в історію української культури. Помітний вплив українських театральних корифеїв відчувається й донині, адже теми, підняті в їхніх п'єсах, залишаються актуальними й важливими сьогодні, продовжуючи жити в серцях мільйонів поціновувачів незнищеного театального мистецтва.

Список використаних джерел

1. Веселовська В.І. Український театральний авангард. Київ: Видавництво «Фенікс», 2010, - 365с.
2. Український театр: від кози до постдрами. веб-сайт. URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLtj25ZLjRgOu_fyjBxa1nnr1YDIkzI9Ym.
3. Тобілевич Софія «Корифеї українського театру». Центр учбової літератури, 2020, - 540с.

Катерина Зубкова,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник: доц. Марія Наливайко

ОНІМИ В РОМАНІ МАРТИНА ЯКУБА «МЕРТВІ МОДЕЛІ»

Художня ономастика сьогодні потребує нових ідей, нетрадиційних поглядів, думок та аргументів до них. На допомогу авторові при доборі власних імен у художньому творі приходять широкий ономастичний репертуар мови, а за потреби можна створювати й власні авторські оніми. Тож усе більшої популярності серед дослідників набуває вивчення власних імен у художньому творі.

Об'єктом дослідження є роман Мартина Якуба «Мертві моделі». На перших сторінках твору автор знайомить нас із героєм роману. Ім'я головного персонажа зустрічається у тексті 58 разів у різних формах кличного відмінку: Максе, Максиме, Максиме Батьковичу, Максиме Станіславовичу, Максиме Гедзь. Також у чоловіка є позивний «Сепар», яке йому дали у взводі бо був він родом з Луганської області.

Прізвище Гедзь є питомо українське, може бути козацького походження.

Соціологічну функцію в тексті виконують складні антропоніми, які складаються з імені та імені по батькові. Такі антропоніми вказують на поважний вік героя твору: «- *Ніна Іванівна* – мама Рити... та ви це й так уже знаєте» [2, С. 71], «Я народила Риту, коли мені було сорок два» [2, С.75]; « - Алло, Максиме, - заторохкотів старечий голос *Ілони Олександрівни*. Саме її мені так бракувало (це пані у якої Гедзь орендував квартиру)» [2, С. 29]. директор агенції, - сказала вона» [2, С. 126].

У Максима є прізвисько, яке йому дала Дарина: « - не так швидко, *Коломбо*, - тріумфально мовила Даша» [2, С. 146]. Це відсилка на «Коломбо» — американський детективний телесеріал про лейтенанта поліції Лос-Анджелеса, детектива у справах убивств.

В одному із розділів Максим називає свою племінницю Ватсон, бо вона допомагає йому з розслідуванням: « - Що там, *Ватсон?* – спитав я. – Сам ти *Ватсон!* – рикнула вона. – Дивись- Даша показала мені екран. – Ось бачиш, фотки з нічного клубу. Усі додані чотирнадцятого травня. А тепер вуаля – наступна фотографія, зроблена вже п'ятнадцятого» [2, С. 63].

Цікавими персонажами, які є тільки у декількох розділах є Вася і Русік. Це «два здорові бугаї, охоронці...», що працюють у нічному клубі [2, С. 12]. Їхні імена це скорочення від Василь та Руслан. Серед власних назв виокремлюємо прецедентні оніми. Серед них – імена реальних літературних діячів, це поети та письменники: « Я загнув краєчок сто двадцять п'ятої сторінки книжки *Керрі Брауна*» [2, С. 26], «Уявляєш, автор, *Сергій Комберняков*, напросився до мене в друзі у фейсбуці, а потім десь тиждень вмовляв прочитати книжку [30, с. 60], імена кіноакторів, актрис: «Воно було вдягнене, як *Томас Андерс* з дискотеки 80-х...» [2, С. 15], « Він почав по черзі називати зображених на портретах людей, тицяючи в них пальцем: - *Анджеліна Джолі, Мерил Стрип, Пенелопу Крус*, а це – *Джулія Робертс*» [2, С.112], « Бляха, тобі треба було стати комедіантом, а не ментом, *Джим Керрі* відпочиває» [2, С. 132].

Отже, до ядра ономастикону творів М. Якуба відносяться реальні антропоніми, які є не тільки називним, важливим образотворчим інструментом, але і семантичним засобом в лексичному інструментарії автора.

Топоніми у романі «Мертві моделі» допомагають нам зорієнтуватися в місцевості, де відбуваються події твору. Ми бачимо той світ, у якому перебуває головний персонаж.

Серед топонімів, уживаних у творі М. Якуба «Мертві моделі», виділимо наступні групи: хороніми, астіоніми, ойконіми, гідроніми, ороніми, урбаноніми.

Одним із голоних астіонімів у творі є Київ, оскільки тут відбуваються майже усі ключові події: «У Києві я вже майже рік», « Я й Києва майже особливо не знаю, бо постійно доводилось працювати, або шукати роботу» [2, С. 25], «Київ – не місто, а грандіозний будівельний майданчик» [2, С. 57], « У Києві затори часто виникають несподівано» [2, С. 142].

Велику кількість у творі займають саме годоніми – назви лінійних об'єктів в місті, селі, в тому числі бульвару, проспекту, вулиці, провулка, проїзду, мосту [1, С. 73], а саме вулиці названі в честь видатних осіб: «Хоч була вже майже північ, припаркованих на вузькій вулиці *Леонтовича* автомобілів не меншало...» [2, С.15].

Міські хороніми – різновид хороніма адміністративного, вид урбаноніма, власна назва частини території міста, в тому числі району, кварталу [1, С. 188].

У творі представлені назви ресторанів та барів: «Вони приїхали в «Авалон» десь о дев'ятій і за три години вже встигли добряче накидатися...» [2, С. 11], «Ви знаєте ресторан «Августин» ...?» [2, С. 31], «З усіх кафе на Печерську я бував лише в їдальні «Два гуся», куди інколи ходив обідати» [2, С. 31]. «Ми приїхали у суши-ресторан «Євразія»» [2, С. 59],

Отже, вивчення ономастичних одиниць у художньому творі розширює історичний контекст авторського слова.

Список використаної літератури

1. Бучко Д. Словник української ономастичної термінології. Харків, Ранок-НТ, 2012. 256 с.
2. Якуб М. Мертві моделі. Київ : Смолоскип, 2019. 240 с.

ЗМІСТ

ЗМІНА СЕМАНТИКО-СТИЛЬОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК БОГОСЛОВСЬКОЇ ЛЕКСИКИ В МАСМЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ <i>Богдана Мартинюк</i>	3
СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ГАСТРОНІМІВ ПОЛЬСЬКОЇ КУХНІ <i>Діана Бійчук</i>	5
СЛОВОТВОРЧІ ЕПІТЕТНІ КОНСТРУКЦІЇ У РОМАНІ ІЛЛАРІОНА ПАВЛЮКА «Я БАЧУ, ВАС ЦІКАВИТЬ ПІТЬМА» <i>Дарина Саценко</i>	11
ФУНКЦІОНУВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ <i>Софія Котис</i>	14
ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНІЙ ПРОЗІ МАКСА КІДРУКА <i>Юлія Гарасим</i>	17
ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНІ ДАРИ КОРНІЙ «ГОНИХМАРНИК» <i>Марія Здирко</i>	23
ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЯ МЕДИЧНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ <i>Ангеліна Рудак</i>	28
ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ ЯК ТИПИ УСКЛАДНЕНЬ РЕЧЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ СОФІЇ АНДРУХОВИЧ «АМАДОКА») <i>Світлана Кушнінська</i>	31
ЗМІНА СЕМАНТИКО-СТИЛЬОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК СПОРТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОЛІТТЯ <i>Василина Смеречинська</i>	33
ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАГМОНІМІВ НА МАТЕРІАЛІ ВЛАСНИХ НАЗВ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ <i>Аліна Піць</i>	36
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ УТВОРЕННЯ ФОРМ МИНУЛОГО ЧАСУ ДІЄСЛІВ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ ДЛЯ НОСІЇВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ <i>Тамара Колба</i>	45
ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКИХ КІНОРЕЦЕНЗІЙ НА МОРФОЛОГІЧНОМУ РІВНІ <i>Олександра Онопрійчук</i>	48

РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ЗБАГАЧЕННІ УЧНІВСЬКОГО МОВЛЕННЯ <i>Ірина Бей</i>	51
ДУХОВНЕ ЗРОСТАННЯ ДИТИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ М.ЗУЗАКА «КРАДІЙКА КНИЖОК» <i>Віталія Тереховська</i>	56
ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ ХАРАКТЕРУ ЧАРЛІ БАКЕТА ЗА ТВОРОМ Р. ДАЛА «ЧАРЛІ І ШОКОЛАДНА ФАБРИКА» <i>Богдана Драгуняк</i>	62
ОБРАЗИ ТВАРИН В МАЛІЙ ПРОЗІ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМПАТІЇ МОЛОДШИХ ЧИТАЧІВ <i>Марія Ханас</i>	68
ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ АНАЛІЗУ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ <i>Катерина Берегуля</i>	74
РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ <i>Анастасія Смеречанська</i>	81
СПЕЦИФІКА СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ <i>Христина Козловська</i>	86
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ <i>Аміна Лемешко</i>	91
РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ОНЛАЙН-МЕДІА <i>Анна Марчук</i>	98
МЕДІАПРОСТІР ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ПЕРСПЕКТИВИ І ВИКЛИКИ <i>Анастасія Петрак</i>	102
СУЧАСНА МЕРЕЖЕВА ЛІТЕРАТУРА ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ <i>Єлізавета Мисько</i>	105
ПРОРОЧЕ ОСМИСЛЕННЯ РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ В РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД» <i>Аліна Шавлюк</i>	109
ФЕНОМЕН «ТЕАТРУ КОРИФЕЇВ» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ <i>Ярина Синиця</i>	114
ОНІМИ В РОМАНІ МАРТИНА ЯКУБА «МЕРТВІ МОДЕЛІ» <i>Катерина Зубкова</i>	118

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції учнівської та студентської молоді

**«Актуальні питання сучасної
філології і журналістики»**

7 листопада 2024 року

м. Тернопіль

Головний редактор *Тетяна Вільчинська*
Заступники головного редактора:
Галина Бачинська, Оксана Вербовецька, Галина Вишневська

Комп'ютерна верстка: *Софія Котис*